

изавинаги кратир разказизавинаги кратир разказизавинаги кратир разказ

ТУВЕ ЯНСОН

Кътуване
с лек багаж

ТУВЕ ЯНСОН

ПЪТУВАНЕ С ЛЕК БАГАЖ

Превод: Анелия Петрунова

chitanka.info

Пътуване с лек багаж (1987) е най-емблематичната книга за възрастни на Туве Янсон, която ще позволи на българския читател да опознае авторката в напълно нова светлина. В дванайсетте разказа от сборника героите пътешестват: в пространството, във времето, във въображението си. Изправени пред новото и непривичното, реагират както най-добре съумеят: помъдряват, капитулират, преобразяват се. Японско момиче мечтае да гостува на любимата си писателка на малкия ѝ финландски остров; троица чудати пияници разказват в нощен Хелзинки на млада двойка за желанието като двигател на живота; млада двойка оцелява в постапокалиптичен град без име; жена се прибира у дома сред години отсъствие, за да открие, че друга жена е присвоила спомените ѝ; мъж заминава без посока и намерение да се връща, с надеждата да избяга от съчувствието си към другите: „Винаги съм мечтал да пътувам с лек багаж — скромна чанта, която небрежно да дърпам след себе си и с която да прекосявам с бодри, но не забързани крачки някое летище например; да подминавам тълпи от нервни хора, повлекли тежки куфари...“. Дузина изящни северни истории, в които важни са колкото думите, толкова и мълчанията.

Детските книги на Янсон са сложни, изтънчени, психологически многоизмерни, забавни и плашещи; етиката им, макар и да не знае компромиси, никога не е простичка. В този смисъл преходът на авторката към проза за възрастни не предполага голяма промяна. Нейните обикновени хора са чудати като тролове, нейните реални зимни гори са красиви и опасни като въображаемите.

The Guardian

Прозата на Янсон е както винаги бистра и деликатна, бъдеща чувство за ледена яснота, която прави топлината на емоцията, щом се появи, още по-въздействаща. Пътуване с лек багаж е книга, замислена да провокира — било то чувства или самовглъбяване — и всяка поредна история изисква отговор от читателя си.

BookGeeks

Колкото и леко да стоят на страницата тези разкази, те обсебват. Затваряш книгата, а те продължават да танцуват изкусително в крайцеца на съзнанието ти и гальовно да те подкачат: „Разбра ли какво всъщност се случи? А знаеш ли какво означава? О, върни се и опитай отново“.

The Scotsman

Проницателно, с чувство за хумор и понякога с елегантна настойчивост авторката защитава правото на човека да мечтае и да живее по оригинален начин, далеч от конформизма на обществото...

NonSoloParole.com

БУЕЛ ВЕСТИН

ПРЕДГОВОР ЗА БЪЛГАРСКИТЕ ЧИТАТЕЛИ

ОТ БУЕЛ ВЕСТИН

ТУВЕ ЯНСОН КАТО УСЕЩАНЕ ЗА ПЪТ^[1]

„Обожавам границите — каза веднъж Туве Янсон. — В тях има очаквания, надежда, усещането, че си на път, а и сякаш са създадени, за да се прекрачват.“ Нейният художествен свят е открит и експанзивен, но в същото време предполага себеизпитване и тълкуване. Че „животът не е спокоен“, както нейният герой Снусмумрик толкова мъдро се изразява, е ясно от самото начало. Смятам, че именно тук се крие ключът към яркостта на историите и рисунките на Туве Янсон. Влезеш ли веднъж в света, който тя е припознала като свой, не ти се иска да го напуснеш. Важи както за муминските ѝ книги, така и за по-късните ѝ разкази и романи за възрастни, особено *Пътуване с лек багаж*. Подобно на малцина други автори, тя владее изкуството да говори лично на читателя, да го кара да си мисли: „Именно аз, не друг, съм избран да се докосна до този приказен свят“. Тя не заличава границите между различните видове изкуства, а ги прекрачва и ги обявява за излишни. Туве Янсон е не само писател, но и илюстратор, и това двойно авторство се отразява в цялото ѝ творчество.

Тайната на литературните ѝ светове е, че героите ѝ по прецизен начин успяват да изразят нашите най-съкровени и понякога неосъзнати влечения. Пропастта между онова, което сме всъщност, и другото, което бихме желали да бъдем. Изящен пример е хемулът от *В края на ноември*, който се събужда една сутрин, дава си сметка, че е този, който е, и веднага му се приисква да е някой, когото не познава.

Туве Янсон ни даде понятия и наименования, с помощта на които можем да тълкуваме нашия досег до действителността,

независимо от възраст или културен контекст. Всички сме се натъквали на заплашителни мори, щураци се пърхалчета и самосъжaliaващи се миси. Философстващи мускусни плъхове, защо не и изтегнати в хамак, се срещат къде ли не. Дълбокомислени типажи, които в един момент се разпростират по темата за пълната ненужност на всичко, а в следващия, без да се стесняват, излапват куп джинджифилови курабийки, най-често изпечени от някоя грижовна мама Муминка.

„Всичко е много несигурно и тъкмо това ме успокоява“ — твърди Тоо-тики, но на малцина е дадено напълно да проумеят значението на нейното житейско прозрение. Сигурно е също толкова трудно да се държиш като наперената малка Мю, въпреки че мнозина обичат да се отъждествяват с нея (кой всъщност би желал да бъде оприличен на комплексирана филифьонка или на педантичен хемул)? Подобно на своята създателка, малката Мю има неизменната и почти съвършена способност да балансира между практичност, хумор и съчувствие. „Ти никога няма да имаш собствено лице, докато не се научиш да се биеш“ — казва на невидимото дете. А ние ѝ вярваме. Защото тя изобличава слабостите и на троловете, и на хората. Фина психология, което обаче не я прави неразбираема.

Същото се отнася и за произведенията на писателката след муминските книги. Деликатният роман *Лятна книга*, например, преплита животите на три поколения — шестгодишно момиченце, баща и много възрастна баба — и в разговора за една котка, която, като повечето представители на своя вид, има собствени представи за привързаност и нежност, дава следното определение за неразгадаемата феноменология на любовта:

— Странно нещо е любовта — каза София. — Колкото повече обичаш другия, толкова по-малко те харесва той.

— Съвсем правилно — отбеляза бабата. — А какво се прави в такъв случай?

— Продължаваш да обичаш — отговори София начумерено. — Обичаш все повече и повече.

Такива истини ни карат да препрочитаме творбите на Туве Янсон.

Подобно на примамващо красивия скъпоценен камък Кралски рубин (за който се споменава в една от муминските книги), от

историите ѝ винаги могат да се извлекат нови тълкувания. И няма две нейни книги, които да си приличат.

Стокхолм, 2 май 2012 г.

[1] Проф. Буел Вестин (1951) завежда Катедрата по литература и история на идеите на Стокхолмския университет, пише литературна критика и е най-изявеният експерт по творчеството на Туве Янсон. През 1988 г. защитава първия докторат в света, посветен на муминтролите, а през 2007 г. публикува най-изчерпателната биография на финландската авторка. — Б.р. ↑

ЗА АВТОРА И ПРЕВОДАЧА

Туве Янсон (1914–2001) е създателката на славната Муминска долина с цялото ѝ население от муминтроли, мюмли, хемули, хатифнати, мори, филифьонки и други чудесни същества. Зачената в Париж и родена в семейството на скулптор и художничка от говорещото шведски малцинство във Финландия, по-голяма сестра на братя, които стават изтъкнат фотограф и литератор, тя още приживе добива статут на национално съкровище: осемдесетият ѝ юбилей е честван в страната ѝ със серия от културни събития през цялата 1994 година.

Вдъхновена за персонажите от своите близки, от 1945 до 1970 г. Туве Янсон публикува муминтролската поредица от собственоръчно илюстрирани детски романи. Резултатът са преводи на повече от 30 езика, телевизионни сериали, пиеси, песни, опера, музей, тематични паркове във Финландия и Япония и — сред множеството други награди — най-високото международно отличие за детска литература Ханс Кристиан Андерсен (1966). Междувременно Янсон рисува в различни жанрове (от карикатура до фреска — поне три от най-големите ѝ стенописи все още могат да се видят в Хелзинки), илюстрира *Алиса в страната на чудесата* на Луис Карол и *Хобитът* на Толкин.

Живее на остров Кловхару и кръстосва Европа със своята партньорка, графичката Тулики Пиетила (1917–2009) — Тооти от посвещението на *Пътуване с лек багаж* и първообраз на Тоо-тики от *Омагьосаната зима*. Едва около 60-тата си година се захваща с разкази за възрастни и сборникът *Пътуване с лек багаж* (1987) е най-представителният резултат от тази смяна на събеседника.

„Опитваш се да пишеш звучащи по детски истории може би не точно за децата, а за себе си. Но после изведнъж героите, които описваш, порастват, променят се. Не казвам, че се развиват, но се променят, така както и ти самият се променяш с течение на годините. И внезапно вече не пишеш за деца. Тогава трябва да спреш, стигаш до

момент, когато интересите ти се променят... Все още съжалявам, че не продължих да пиша за муминтролите, но беше абсолютно невъзможно, щеше да бъде непочтено. Дойде един праг, една пауза, мислех да се върна към рисуването. Сякаш не можех да продължа нататък. А после постепенно, с ужасни усилия и суетня, започнах да пиша разкази, романи и други подобни. Така стана.“ (Из интервю с Туве Янсон за финландската обществена телевизия YLE)

Анелия Петрунова (1977, София) е филолог по образование и преводач по призвание. Завършва скандинавистика и английска филология в СУ „Св. Климент Охридски“ и няколко години преподава шведски език в катедра *Германистика и скандинавистика*, но основното ѝ професионално занимание са преводите. Работи с различни езици и текстове, но страстта ѝ е художествената литература. В неин превод на български излязоха вече шест книги на Туве Янсон: пет от поредицата за Мумините и романът *Лятна книга*. Превела е и романа *Априлската вещица*, с който шведската авторка Майгул Акселсон е представена за първи път в България. Сборникът *Пътуване с лек багаж* е дебютът на Анелия Петрунова в превода на разкази.

КОРЕСПОНДЕНЦИЯ

Dear^[1] Янсон сан,
Аз съм момиче от Япония.
На тринайсет години и два месеца съм.
На осми януари ще навърша четиринайсет.
Имам майка и две малки сестри.
Прочела съм всички Ваши книги.
След като ги завърша, ги прочитам още веднъж.
Тогава си мисля за снега и че човек може да бъде сам.
Токио е много голям град.
Усвоявам английски език и уча много усърдно.
Обичам Ви.
Мечтая си да остареея като Вас и да стана умна като Вас.
Имам много мечти.
Има един вид японско стихотворение, което се нарича хайку.
Изпращам Ви едно хайку на японски.
В него се разказва за черешови цветове.
В голяма гора ли живеете?
Простете, че Ви пиша.
Желая Ви крепко здраве и дълъг живот.

Тамико Ацуми

Dear Янсон сан,
Тазгодишният ми рожден ден днес е много важен.
Подаръкът Ви е много важен за мен.

Всички се възхищават на подаръка Ви и на снимката на един мъничък остров, където живеете.

Тя виси над леглото ми.

Колко самотни острови има във Финландия?

Всеки ли, който пожелае, може да живее там?

Аз искам да живея на остров.

Обожавам самотни острови и обожавам цветя и сняг.

Но не мога да ги опиша.

Уча много усърдно.

Чета книгите Ви на английски.

На японски книгите Ви не звучат по същия начин.

Защо са различни?

Мисля, че сте щастлива.

Грижете се много за здравето си.

Дълголетие Ви желае

Тамико Ацуми

Dear Янсон сан,

Измина дълго време — пет месеца и девет дни, откакто не сте ми писали.

Получихте ли писмата ми?

Получихте ли подаръците?

Липсват ми.

Надявам се да разбирате, че уча много усърдно.

Сега ще Ви разкажа за мечтата си.

Мечтая да пътувам в други страни, да говоря езиците им и да се науча да разбирам.

Искам да мога да говоря с Вас.

Искам Вие да говорите с мен.

Ще ми разкажете как се описва това да не виждаш други къщи и никой да не идва по пътя.

Искам да разбера как се пише за снега.

Искам да седя в краката Ви, за да се науча.

Събирам пари, за да пътувам.

Сега Ви изпращам ново хайку.
В него се разказва за една много възрастна жена,
която вижда сини планини в далечината.
Когато е била млада, не ги е виждала.
Сега няма сили да отиде при тях.
Това е красиво хайку.
Моля Ви да се грижите за себе си.

Тамико

Dear Янсон сан,
Щяхте да заминавате на голямо, дълго пътуване,
пътувате вече от шест месеца.
Предполагам, че сте се върнали.
Къде бяхте, моя Янсон сан, и какво научихте по
време на пътуването си?
Може би сте взели със себе си своето кимоно.
То е с цветовете на есента, а тя е времето за пътуване.
Но Вие сте ми говорили толкова много за това, че
времето не достига.
На мен времето ми се струва дълго, когато мисля за
Вас.
Искам да остарее като Вас и да мисля само големи,
умни мисли.
Писмата Ви пазя в много красива кутия на тайно
място. Препрочитам ги по залез-слънце.

Тамико

Dear Янсон сан,
Веднъж, когато ми писахте, във Финландия беше
лято, а Вие живеяхте на самотния остров.

Казвали сте ми, че на Вашия остров много рядко се получава поща.

Значи получавате много писма от мен накуп?

Казвате, че Ви е приятно, когато лодките минават, без да спрат.

Но сега във Финландия започва зимата.

Вие сте написали книга за зимата, описали сте моята мечта.

Аз искам да напиша разказ, за да може всеки да разбере и да познае мечтата си.

На колко години трябва да си, за да напишеш разказ?

Но не мога да го напиша без Вас.

Всеки ден е ден на очакване.

Казвали сте, че сте много изморена.

Работите и има прекалено много хора.

Но аз искам да бъда човекът, който да Ви утешава и да брани самотата Ви.

Това е тъжно хайку за човек, чакал прекалено дълго любимата си.

Нали виждате как е завършило всичко!

Но не е много добре преведено.

Не се ли е подобрил английският ми?

Вечно Ваша Тамико

Обична Янсон сан, благодаря!

Да, така е, не е нужно да ставаш

достатъчно голям, просто започваш

да пишеш разказ, защото

трябва, за нещата, които знаеш и познаваш

или за тези, по които копнееш,

за мечтата си, непознатото. О,

обична Янсон сан. Че човек

не трябва да го е грижа за другите и какво те

мислят и разбират, защото докато

разказва, той е сам
с разказа и със себе си. Тогава
човек е сам по правилния начин. Точно
в момента знам всичко за това, какво е усещането да
обичаш някого, който е много далеч, и
трябва да побързам да го напиша,
преди да се приближи.
Отново изпращам хайку, в него се разказва за
малък поток, който се изпълва с радост напролет
и всички слушат и се радват.
Нямам време да го превода. Чуйте
ме, Янсон сан, и ми пишете
кога да дойда. Събрах
пари и мисля, че ще получа
стипендия за пътуването. Кой месец
е най-подходящ и най-красив за срещата ни?

Тамико

Dear Янсон сан,
Благодаря за много мъдрото писмо.
Разбирам, че гората във Финландия е голяма и
морето е голямо, но Вашата къща е съвсем мъничка.
Красива е мисълта, че човек трябва да се среща с
писателя само в неговите книги.
През цялото време се уча.
Желая Ви крепко здраве и дълъг живот.
Ваша Тамико Ацуми

Моя Янсон сан,
Целия ден вали сняг.

Ще мога да пиша за снега.
Днес майка ми почина.
В Япония, когато станеш най-големият в
семейството, не можеш да заминеш, а и не искаш.
Надявам се да ме разбирате.
Благодаря Ви.
Стихотворението е от Лан Шъйен, който е бил голям
китайски поет в миналото.
Преведено е на Вашия език от Уан Дзън и Алф
Хенриксон.
„Глухите вихри донасят гръмки гъши тревоги.
Студена и облачна сутрин. Снегът трупа преспи в
здрача.
В своята бедност нямам какво да ти дам за сбогом,
освен планините сини, дето край тебе крачат.“
Тамико

[1] Уважаема, скъпа (англ.). — Б.пр. ↑

ОСЕМДЕСЕТИ РОЖДЕН ДЕН

I

Когато пристигнахме и Юне видя големите частни автомобили пред бабиното стълбище, веднага каза, че е трябвало да се облечем официално.

— Мили, не говори глупости — отвърнах, — само спокойно. Баба не е такава. Хората идват с кадифени панталони и какво ли не, тя харесва бохеми.

— Именно — каза Юне, — аз не съм бохем, аз съм съвсем обикновен, нямам право на кадифени панталони на осемдесети рожден ден. И то на първата ни среща.

А аз:

— Ще го разопаковаме, преди да влезем, така е по-учтиво. Баба обича да отваря пакети само на Коледа.

Не беше толкова лесно с подаръка. Баба се обади и каза: „Миличка, нали ще вземеш и твоя младеж, за да го видя, но не купувайте ненужен и скъп подарък. Вече си имам почти всичко, а и подобър вкус от повечето си наследници. Пък и не искам да оставя прекалено разхвърляно след себе си, когато умра. Измислете нещо съвсем простичко, което да е израз на обич. И не се пробвайте с изкуство, защото няма да се справите“.

Обмисляхме най-различни подаръци. Баба се смята за върха на небрежната толерантност, но всъщност обременява роднините с уж непретенциозни желания, които при цялата свобода на избора могат да се окажат доста трудни за изпълнение. Щеше да бъде толкова лесно например да й купим стилна купа от дебело стъкло, но не — подобен подарък би се приел като проява на еснафщина, не на обич. Естествено, разказвала съм на Юне много за баба и за нейните произведения и той е впечатлен. Имаме една от ранните й скици у дома — от Сан Джиминяно, където баба попаднала с първата си стипендия, тоест преди да стане известна с картините си на дървета. Тя често говореше за Сан Джиминяно. А аз винаги исках да я слушам как разказва колко е била щастлива точно в това малко италианско

градче с всичките му кули, как се е чувствала силна и освободена, когато се събуждала по изгрев, за да работи; някоя синьорина бутала количката си със зеленчуци през града, а баба отваряла прозореца, посочвала какво иска и се разбирали прекрасно, смеели се и било топло, и всичко било ужасно евтино, а после баба излизала със статива си... Юне също харесва тази история. А представете си какво се случи преди няколко дни: Юне отиде съвсем сам и намери изображение от Сан Джиминяно в един смесен магазин! И така се сдобихме с подаръка за баба. В магазина казали, че е литография от началото на деветнайсети век. Не ни се стори нещо особено, но все пак.

— Юне — казах аз, — влизаме. Дръж се съвсем естествено, на нея така ѝ харесва.

На вратата на ателието на баба стояха дълга редица честитящи, а няколко братовчедчета сновяха напред-назад и поемаха връхните дрехи. Постепенно ни пропуснаха в голямата, просторна стая, пищно украсена и подредена от бабината свита. Погледнах я, насочих се натам и бързо стиснах ръката на Юне, за да го успокоя. Чувахе се тиха музика, не класическа, вероятно нещо внимателно подбрано, за да носи единствено тайния бабин почерк. Тръгнахме към нея. Беше се облякла с обичайната си съзнателно премерена небрежност, бялата ѝ коса бе подредена в леки, направени за случая къдрици, ограждащи будно и учтиво лице с много ясни и насмешливи очи.

— Това е Юне — казах аз. — Юне. Баба.

— Добре дошли — рече тя. — Така значи, това е Юне. Финландец, нали? — продължи баба, докато го оглеждаше с мек поглед. — Как ще оцелееш в стар, закостенял род, където се говори само шведски? А и как стоят нещата, женени ли сте, или не? Опечена ли е работата?

— Като че ли е опечена, но не препечена — отговори Юне смело, а баба се засмя и видях, че го харесва.

Рече:

— Е, къде сте скрили подаръка? — Дълго гледа изображението от Сан Джиминяно и отбеляза: — Май наистина сте си дали доста труд — след което на лицето ѝ проблесна усмивка и тя добави: — Рисувала съм същия мотив. Само че по-добре.

И с малък жест, нещо като знак както за отправяне, така и за тайно разбирателство, продължи нататък.

В голямата стая вниманието привличаше бабината работна маса, покрита с броката от Барселона и щедро отрупана с какво ли не — от маслини до сметанова торта, наоколо тичаха по-млади роднини с вази, които още от сутринта бяха напълнили с вода, хората стояха на групи и оживено бърбореха, и всеки получи по чаша шампанско. А баба се рееше над всички, като в картина на Шагал, сякаш неангажирано благославяща, идваше и си отиваше и пускаше тук-там кратки коментари. Но със сигурност забелязах, че внимава да не запознава гостите. Ни най-малък намек за изневеряваща памет — представяйте се сами, скъпи приятели. Ще мога ли някога да стана освободена като баба!

През ателието непрекъснато тичаха крещящи деца, но ни най-малко не изглеждаше да дразнят баба, тя чисто и просто оставяше майките да се справят със сътвореното от тях. Юне и аз седнахме на една маса с много хора и малко късно забелязахме, че сме се объркали. Масата беше за онези, които баба нарича интелектуалци и които общуват изключително помежду си. С какво се занимаваха, не знаех. Отчаяно се опитвах да намеря нещо за казване и накрая, след дълго мълчание, се обърнах към един господин с козя брадичка и рекох, че вечерното осветление в ателието е необикновено красиво. За мое облекчение той заговори за значението на светлината и продължи с идеята за възприятието, но ми отне доста време да разбера, че е критик. За щастие, не даваше вид да очаква насреща си нещо повече от слушателка, аз кимах замислено и казвах „Да, разбира се!“ и „Ама колко вярно!“ и понякога поглеждах към Юне, който седеше срещу мен с унило изражение. Беше се озовал до някакъв от онези гении, които само мълчат и изобщо не помагат. Но как се гордеех, че моят Юне е влязъл в род с артистична закваска, чиито членове наистина могат да устроят внушително празненство.

Постепенно той се измъкна, заобиколи масата и изсъска в ухото ми:

— Няма ли да си ходим?

— Да — отвърнах, — след малко.

Точно тогава влязоха те — трима господа с неопределен външен вид. Изглеждаха някак немарливи — не, като че на петна, изтрити. Но със сигурност не бяха бохеми. Вярно, бяха дългокоси, но по-скоро на средна възраст. Направиха голям цирк при влизането си, поклониха се

дълбоко на баба и целунаха ръката ѝ. Тя ги придружи до празната маса в дъното, до прозореца, и им връчи по чаша шампанско. Съвсем скоро един от тях изпусна своята на пода и изглеждаше много развълнуван, а баба само се подсмихна, въпреки че знаех колко държи точно на тези чаши, сватбени, струва ми се. Поднесоха още кафе и още сладкиш, но на новите господа продължиха да поднасят шампанско. Не и на останалите. Видях, че Юне тръгна да обикаля покрай стените и да изучава всичко окачено по тях, чак докато умело стигна до масата на новите господа. Не разбираше, че това е масата на провалилите се, милият Юне. Но сега изглеждаше, че се чувства добре, най-накрая.

Един от господата отиде до масата с уискито и взе цялата бутилка, а докато се връщаше, направи дълбок реверанс към баба, може би леката ѝ усмивка изглеждаше малко изморена.

Моят критик се беше отместил леко настрани и нещо се горещеше, явно все още ставаше въпрос за идеята за възприятието. Изправих се и отидох незабелязано при Юне, защото ме потискаше да слушам неща, от които не разбирах съвсем или за които не ме беше грижа. Един от господата — със сиви увиснали мустаци — вдигна чаша и каза:

— Такива ги пише тоя за теб, Юксу, дявол да го вземе.

— Да — каза Юксу. — И само седем сантиметра.

— Да не би да ги измери?

— Да, взех сантиметъра и измерих. Точно седем сантиметра, колкото грахова супа в найлонова опаковка. Така знаеш какво си получил. И без снимка. Но тези новаци сигурно са имали снимка.

Третият господин вметна:

— Сигурно е толкова стар, че се преструва заради младите.

— Да, дявол да го вземе.

— Обаче човек не бива да иска всичко на този свят — каза този с мустаците.

— Не.

Продължиха беседата си спокойно и замислено. Звучеше, сякаш са свикнали да разговарят помежду си, но вече не си правят труда да обсъждат. Констатираха. Нищо не споменаваха например за възприятия и подобни; ставаше въпрос предимно за повишени наеми, несправедливо отсъждане в едно или друго състезание, макар че човек не можело да очаква... Но когато баба се приближи по време на

шармантната си обиколка, те се оживиха и започнаха да кавалерстват. Юне не обели и дума, но видях, че е удивен. Никой от тях не ни обърна особено внимание, но все пак се погрижиха чашите ни да бъдат пълни и любезно се отместиха, за да ми направят място малко по-близо до масата. Маниерът им на говорене действаше успокоително; седяхме като на защитен остров и никой от тях не питаше с какво се занимаваме, оставиха ни да бъдем анонимни. Празненството наоколо напредваше и в стаята беше доста притъмняло. Децата бяха изчезнали. Изведнъж някой запали лампата на тавана и в същото време внесоха пирогите. Този, който се казваше Юксу, се изправи, ние всички се изправихме и не знам как стана, но излязохме в антрето в стройна група и след нечувани реверанси и искрена любезност към баба слязохме с асансьора. Преди което тя успя да ми прошепне: „Не ги кани. Трима са, а вие не можете да си го позволите“. Макар че сигурно беше видяла как Юксу скри бутилката ѝ с уиски под палтото си.

II

Беше студено, когато излязохме на улицата. И много тихо. Никакви коли, никакви хора. И онази причудлива полусветлина, която пролетната нощ носи със себе си. След доста дълго мълчание се представихме един на друг. Те се казваха Кеке и Юксу, а мъжът с мустаците — Вилхелм.

— Ще тръгваме ли? — каза той. — Хайде към центъра. Но не на обичайното място.

— Не — каза Кеке. — Не там. Вече не са любезни. Да идем и да седнем някъде, а после ще видим. — После се обърна към мен, и то много любезно: — Откога живеете заедно?

— От два месеца — отвърнах, — почти два и половина.

— И добре ли върви?

— Да, страшно добре.

Вилхелм рече:

— Хайде на нашето място. Там има вестници.

То се намираше пред Халите долу на пристанището, взехме си по един вестник за сядане от кашона с отпадъци и седнахме в редица на кея. Площадът беше съвсем празен.

— Да пийнем по едно малко — каза Юксу на Юне. — Но нямаме чаши, съпругата ти ще извинява. Не говориш много? Добре ли си?

— Страшно добре — отговори Юне.

Имах чувство, че трябваше да му позволя да остане с тях сам, без мен. Обърнах се към Вилхелм и учтиво отбелязах:

— Тук е много приятно. Приятно е, когато хората не приемат нещата толкова насериозно.

— Много си млада — каза Вилхелм. — Но баба ти си я бива.

Отпихме заедно и Юне веднага заговори разпалено:

— Чух ви за какво си говорихте: че човек не бива да очаква всичко от живота. Но на мен все пак ми се струва, че трябва да може да очаква; искам да кажа, да очаква нещо невероятно, от себе си и от другите... Трябва да се целиш нависоко, защото бездруго винаги

уцелваш по-ниско, ако разбирате какво искам да кажа, като в стрелбата с лък...

— Разбира се, то се знае — рече Кеке утешително. — Имаш пълно право. Виж, влизат в пристанището. Обичам лодките.

Отпихме отново и загледахме рибарските лодки, които бавно се приближаваха към кея. Зададоха се двама пияници.

— Здравсти, Кеке — каза единият. — Извинявай, виждам, че имате гости. Имаш ли цигари?

Дадоха им по една и двамата продължиха по пътя си.

На фона на пролетното небе катедралата се извисяваше като бял сън над празния площад. Хелзинки беше неописуемо красив, никога по-рано не бях виждала колко е красив градът.

— Църквата „Свети Николай“ — каза Юксу. — Всичко искат да преправят. „Катедрала“, идиотщина, нищо не ми говори.

Той пусна празната бутилка във водата и спомена между другото, че вече дори поезия не пишели като хората.

Сега нощта беше толкова тъмна, колкото се случва да бъде през май, но без нужда от улични лампи.

— Каж ми нещо — попитах, — какво ще рече възприятие?

— Наблюдение — отговори Вилхелм. — Да видиш и в ума ти внезапно да се зароди някаква овехтяла идея. Или по-добре нова.

— Да — каза Кеке. — Нова.

Беше ми студено и изведнъж се ядосах и казах, че осемдесетите рождени дни са всъщност доста нелепи.

— Милинка — рече Вилхелм, — празненството си беше съвсем уместно и красиво по свой начин, но свърши. Сега просто седим тук и се опитваме да разсъждаваме.

— За какво? — каза Юксу.

— За нас. За всичко.

— За какво според теб си мисли баба?

— Никой не знае.

Вилхелм продължи:

— Например тази история за петдесетте на седмица. Та те трябва да си потрошат краката от тичане. Не успяват да свършат повече от младите, горките нещастници.

— Кои? — попитах аз.

— Критиците. Петдесет изложби на седмица.

— И вече никой не пита — каза Кеке. — Готови са. Изслушали са си критиката. — И додаде: — Взе да ми става студено на задника. Ще тръгваме ли?

Когато продължихме покрай брега, той дружелюбно попита какво искам от живота.

Аз се поколебах и отговорих:

— Любов. И може би да се чувствам сигурна?

— Да — каза той, — правилно. Някак си, поне за теб.

— И да пътувам — добавих. — Имам голямо желание да мога да пътувам.

Кеке помълча известно време, а после рече:

— Желание. Както виждаш, живял съм доста дълго, тоест работил съм доста дълго, едно и също е. И знаеш ли какво? В целия този цирк единственото, което наистина е важно, е да имаш желание. То идва и си отива. Отначало го получаващ даром и не разбираш, само го пилееш. После се превръща в нещо, което да съхраняваш.

Беше ужасно студено, той вървеше прекалено бавно, а аз мръзнях.

Сетне Кеке каза:

— Човек вече не вижда цялостната картина. Мисля, че цигарите свършиха.

— Нищо подобно — отговори Юксу. — *Филип Морис*, баба ми ги е пъхнала в джоба. Разбира ги тя тези неща.

Кеке отиде при другите, запалиха цигарите си и продължиха все така бавно.

Юне и аз вървахме след тях; аз му прошепнах:

— Омръзна ли ти? Дали да не се прибираме?

— Тихо — каза той. — Искам да чуя какво казват.

— Глината му — разправяше Вилхелм. — Отиде при аматьор. Един негодник, който все се самоизтъкваше, никаквец един. Не бяха минали и два дни от смъртта му, и негодникът довтаса и купи глината от вдовицата за жълти стотинки. А той беше възрастен, представи си каква глина.

— Юне, чакай малко — казах аз, — влезе ми пясък в обувките.

Но той продължи и отиде при тях.

Когато се върна, разказа набързо, че глината все повече и повече оживявала, една и съща се ползвала за всяка скулптура и трябвало

винаги да се поддържа влажна, а новата глина изобщо не била същата, не била жива...

Попитах кой от тях всъщност е скулптор, но той не знаеше.

— Говореха само за възприемането на образа — каза той, — не знам. — Беше много въодушевен и попита дали нямаме нещо вкъщи, нещо, с което да почерпим, не било толкова късно... — Друг такъв случай — каза — няма да има, важно е за мен.

Знаех, че нямаме кой знае какво за черпене, а и Юне знаеше, и то много добре. Малко аншоа и хляб, масло и кашкавал, но само една бутилка червено вино.

— Става — каза Юне, — ако ние се преструваме, че пием, те сигурно ще поостанат, сигурно ще стигне, не мислиш ли? А и е точно зад ъгъла.

— Давай — казах аз, а той се засмя.

В Брунспаркен беше много красиво, всичко растеше и разцъфваше. Изведнъж вече не бях изморена, а само знаех, че сега Юне е доволен.

Всички спряхме пред една голяма дива череша, цялата в цвят, която светеше тебеширенобяла в пролетната нощ. Докато наблюдавах дървото, ми хрумна, че не съм обичала Юне така, както бих могла да обичам — пълно.

Кеке ме погледна и рече:

— Това е просто дар, не означава нищо.

Не го разбрах. Продължихме.

Той каза:

— Баба ти всъщност не рисувахе друго освен дървета, и то дървета в един и същи парк. Накрая опозна дървото, идеята за дърво. Тя е много силна. Така и не загуби желанието си.

Естествено, аз изпитвах силно уважение към онези, които търсеха изгубеното си желание и нищо друго не ги интересуваше, но в същото време се притеснявах дали кафето ще стигне и дали вкъщи не е мръсно. Замислих се какво сме окачили на стените — може би картините ни бяха ужасни, изображения, които само сме харесвали, без да разбираме. Кеке дойде и попита не ми ли е студено.

— Не — казах, — още малко по тази улица и сме там.

— Баба ти — каза Кеке, — тя някога говорила ли е за работата си?

— Не, не е.

— Това е добре — каза Кеке, — добре е. През 60-те я обругаха, но тя въпреки всичко запази стила си. Знаеш ли, милинка... впрочем как се казваш?

— Май — казах аз.

— Отива ти. Знаеш ли, че точно тогава цареше неформалното изкуство, навсякъде, всички трябваше да правят едно и също. — Той ме погледна и видя, че не знам, затова обясни: — „Неформално“ ще рече горе-долу да рисуваш неразбираемо, само цветове. Стана така, че стари, много добри художници се скриха в ателиетата си и се опитаха да подражават на младите. Бяха уплашени и не искаха да изостанат. На някои им се получи, донякъде, а други се изгубиха и така и не намериха повече пътя. Но баба ти запази стила си и той остана, след като всичко отмина. Тя беше смела, или може би упорита.

Обадих се, много предпазливо:

— Може би не й се е удавало да работи по друг начин, освен по своя собствен?

— Отлично — каза Кеке. — Просто така е трябвало. Даваш ми утеха.

Бяхме стигнали до входа и казах:

— Сега трябва да пазите пълна тишина, защото имаме досадни съседни. Юне, отиди да извадиш нещата от хладилника, сещаш се.

Влязохме у дома, Юне сложи масата — червено вино и чаши, гостите ни седнаха и продължиха разговора си. Не запалихме лампите, нощната светлина беше достатъчна.

Малко по-късно Юне спомена, че има нещо, което може би биха могли да погледнат и аз разбрах, че иска да им покаже макета си на кораб. Занимава се с него от няколко години, и най-малкият детайл е изработен на ръка. Те влязоха в килера и Юне запали лампата на тавана. Чух тих разговор, но ги оставих насаме и сложих кафето.

След малко Юне дойде в кухненския бокс.

— Казаха, че у мен виждат желанието — прошепна. — Че имам идея... — Беше много развълнуван, продължи: — Но не тяхната, онази, която те търсят.

— Чудесно! — отвърнах. — Ти вземи кафето, а аз ще донеса останалото.

Когато влязох при тях, Вилхелм говореше за нацъфтялата дива череша, която видяхме по пътя към вкъщи. Каза:

— Какво да се прави с подобно нещо?

— Да се остави да цъфти — отговори Кеке. — Я, иде нашата красива домакиня! Не съм ли прав, че трябва да я оставим да цъфти и само да ѝ се възхищаваме? Това е един начин да живееш. Да се опиташ да я пресъздадеш — друг. Ето цялата история.

Когато се разделихме, Юне мълча чак докато си легнахме. Тогава каза:

— Моето желание може да не е кой знае какво, но си е мое.

— Така е — отвърнах.

ДЕТЕ НА ЛЯТОТО

От самото начало стана ясно, че никой на Хълма не го харесва. Той беше мрачно и слабичко дете на единайсет години, наглед някак гладно. Видът му трябваше да извиква у хората естествена закрилническа нежност, но далеч не ставаше така. Най-вероятно заради начина, по който ги наблюдаваше, или по-скоро ги мереше с поглед — недоверчив, пронизващ и всичко друго, но не и детински. А след като се нагледаше, се произнасяше по своя преждевременно зрял начин. И Боже мой, какви само ги плещеше това момче!

Щеше да е по-лесно да не обръщат внимание, ако Елис идваше от бедно семейство, но истината беше друга — дрехите и куфарът му бяха направо луксозни, а до пристанището го докараха с колата на баща му. Всичко бе уредено по обява и по телефона — семейство Фредриксон щяха да приемат дете за лятото заради доброто си сърце и, естествено, срещу известно заплащане. Аксел и Хана разговаряха надълго и нашироко за нуждата на градските деца от чист въздух, гора, море и здравословна храна; изприказваха всички обичайни приказки, необходими за пълното убеждаване на събеседниците, че има само един правилен начин на действие, за да бъде чиста съвестта им. И все пак ги чакаше цялата юнска работа, много от лодките на летните гости още бяха на трупчета, а техническият преглед на някои дори не беше завършил.

Е, момчето пристигна с букет рози за домакинята.

— Ама нямаше нужда — похвали го Хана. — Сигурно ги праща майка ви, Елис?

— Не, госпожо Фредриксон — отговори Елис, — тя е повторно омъжена. Татко ги купи.

— Колко мило... Но не е имал време да ни изчака?

— За съжаление не, имаше важна конференция. Помоли да ви предам поздрави.

— Така значи — рече Аксел Фредриксон, — тогава да се качваме и да потегляме за вкъщи. Децата изгарят от нетърпение да се запознаят

с теб. Хубав куфар.

И Елис каза, че е струвал осемстотин и петдесет марки.

Лодката на Аксел бе доста голяма, солиден рибарски съд с каюта, сам го беше построил. Момчето се качи непохватно на борда. При първите пръски се вкопчи в пейката и стисна очи.

Хана каза:

— Карай малко по-бавно, чу ли.

— Той може да влезе в каютата.

Но Елис не смееше да се пусне от пейката и през целия път нито веднъж не погледна към морето.

На кея децата стояха напрегнато и чакаха — Том, Освалд и малката Камила, която наричаха Миа.

— Така — каза Аксел, — ето ви го Елис. Връстник е на Том, та би трябвало да се погаждате.

Елис слезе на кея, отиде при Том и се ръкува, поклони се кратко и рече:

— Елис Гресбек.

После повтори същото с Освалд, но Миа само погледна. Тя се изкиска невъздържано и се плесна с ръце през устата. Тръгнаха към къщата, Аксел носеше куфара, а Хана — кошницата с покупки от магазина. Тя сложи кафето, сандвичите вече бяха готови. Децата седяха около масата и зяпаха Елис.

— Вземайте си — подкани Хана. — Елис е нов в къщата, значи трябва той да започне.

Елис се изправи наполовина, с нещо като лек реверанс взе един сандвич и заяви, че е необичайно топло за сезона. Децата продължаваха да го зяпат като омагьосани, а Миа каза:

— Мамо, той защо се държи така?

— Шшт — каза Хана. — Елис, вземете си съомга. В четвъртък уловихме четири.

Той се надигна отново и отбеляза, че колкото и да е странно, все пак е останала съомга, въпреки че водата е толкова замърсена, и ги осведоми колко струва съомгата в града. Тоест колко струва за малцината, които си позволяват да я ядат в ежедневието си. Накара ги да се почувстват неудобно.

На свечеряване, когато Том тръгна да изхвърли боклука в морето, Елис отиде с него и като видя какво прави, наприказва куп приказки за

замърсяването и за асоциалните хора, които допринасяли за съсипването на целия свят.

— Странен е — каза Том. — Не може да се говори с него. Само знае да повтаря колко е замърсено всичко и кое колко струва.

— Успокой се — отвърна Хана. — Той ни е гост.

— Гост, няма що! Непрекъснато ми върви по петите!

Това си беше чистата истина: където и да отидеше Том, Елис го следваше неотклонно, всеки Божи ден — до навеса за лодки, на рибарския плаж, на хълма, където цепеха дърва, абсолютно навсякъде.

Например ето така:

— Какво правиш сега?

— Черпак за изгребване на вода от лодката, не виждаш ли?

— Защо не използвате пластмасови черпаци за изгребване?

— Само това липсваше — отговаря Том презрително. — Моят черпак ще бъде със собствена форма, изработката му отнема сума време.

А Елис се съгласява със сериозен тон:

— Естествено. С украси. Жалко за такава продължителна и изящна работа.

— Какво искаш да кажеш?

— Искам да кажа, че после, когато света вече няма да го има, ще е все едно дали си използвал пластмаса.

И хайде пак същото: ядрени войни и какво ли още не; приказки, приказки до безкрай.

Стаята им беше на тавана над кухнята, съвсем мъничка, със скосен таван и прозорец към поляната. Вечер Елис по цяла вечност сгъваше и окачваше дрехите си, подреждаше дясната до лявата обувка в правилния ред, навиваше ръчния си часовник.

— Слушай — каза веднъж Том, — каква е ползата от всичко това? Нали ядрената война може да почне всеки момент, даже утре. Тогава всичко ще замине с Фриберговите краставици.

— Какви краставици? — попита Елис.

— А — каза Том, — такъв е изразът.

— Защо? Кой е Фриберг?

— Лягай да спиш и не ставай смешен. Не ми се говори.

Елис мълчаливо се обърна към стената, но беше ясно за какво си мисли и без съмнение скоро щеше го изрече, нямаше спасение. Така и

стана — тиха тирада за унищоженото море и съсипания въздух, и войните, и лишените от препитание хора, които непрекъснато умират по света, и „Какво да правим? Какво да правим?“...

Том се изправи в леглото и рече:

— Ама всичко това е толкова далеч! Какъв ти е проблемът всъщност?!

— Не знам — отговори Елис. И след малко добави: — Не се сърди.

Сетне най-после настана тишина.

Том бе свикнал да е най-големият с всичко, което тази му роля предполагаше, бе свикнал и да взима решения от името на Освалд и Миа и да се опитва да преглътне и най-големите им щуротии: нямаше начин, просто трябваше да се примири. Но с Елис се получаваше друго, беше почти невъзможно да му помогне да се справи, въпреки че бяха на една възраст. Само се ядосваше. Дори да бъде обект на възхищение не му беше приятно. И цялата тази работа му се струваше абсолютно несправедлива. Като например историята с гмуреца. Не беше Том виновен, че птицата се е оплела в мрежата, случват се такива неща. Той я изхвърли във водата до брега, а Елис го направи на голям въпрос:

— Том, представяш ли си колко дълго е агонизирал? Те могат да се гмуркат на десетки метри под водата, знаеше ли? Представи си как се е чувствал, колко дълго се е опитвал да сдържи дъха си...

— Ти не си с всичкия си — каза Том и се вкисна.

Или пък:

— Знам аз какво правите с котетата, давите ги. Имате ли представа... — и тъй нататък, до втръсване. Не се издържаше.

Елис погребва гмуреца до селския път, където растителността беше прегоряла и сред пъновете растеше само върбовка. Беше тъкмо в негов стил да намери такова място. Сложи кръст с номер. Номер едно. Изникнаха още могилки — на жертвите от капаните за плъхове, на ударили се в прозореца птици, на отровени полевки — всички биваха заравяни мълчаливо и номерирани. Понякога се случваше Елис мимоходом да изтърси нещо за самотни гробове, от които никой не се

интересува. „А къде е вашето гробище? Би ми било интересно. Имате ли много роднини в него?“

Момчето умееше да предизвиква угризения на съвестта, често беше достатъчно да те погледне с тези свои разтревожени, зловещо възрастни очи, за да си спомниш веднага всичките си прегрешения.

Един ден, когато Елис пророкуваше по-страшно от обичайното, Хана го сряза:

— Елис, изглеждате много запознат със смъртта и страданието, не съм ли права?

Той отговори сериозно:

— Ами налага ми се. Няма кой друг.

За миг Хана бе обзета от Бог знае какви мисли и ѝ се прищя да притисне детето в обятията си, но строгият му поглед я спря. Сетне ѝ хрумна: „Сигурно не трябва да бъда коравосърдечна, ще се поправя“. Но никакво подобрение не настъпи, защото скоро след това се случи ужасяващото и непростимото: Елис обеща три марки на малката Миа, ако му покаже дупето си. „Искаше да му покажа как пишкам“, обясни тя. Нещата не се разведриха и когато Елис попита хазяина си:

— Колко получаваш за мен?

— Моля?

— Колко получаваш за мен на месец? На черно ли е? Искам да кажа, без данък?

Аксел се спогледа с жена си и излезе от кухнята.

Отгоре на всичко Елис притежаваше учудваща способност да намира счупени предмети. Непрекъснато домъкваше по някоя строжена вещ и я показваше на Том.

— Можеш ли да го постегнеш? Нали поправяш какво ли не. Сигурно е стояло навън на дъжда, виж, цялото е мухлясало. А някога е било красиво.

— Изхвърли го — каза Том. — Аз правя само нови неща, не се занимавам с развалени.

Елис събираше боклуците на купчина до своето гробище, все по-висока и по-висока, и почти изглеждаше, че се гордее с печалната си сбирка. Не бяха обръщали внимание колко неща се въргалят около хълма, изтъркани и неизползваеми, просто не ги виждаха. Но Елис имаше око за тези работи, зорко и критично. От време на време, когато следеше домакините с прямия си поглед, от който не можеха да се

скрият, се случваше изведнъж да се замислят за мръсните си работни дрехи и ръце.

Един път Хана каза малко строго:

— Елис, гледайте си в чинията и не мислете за друго. Трябва да се поналеете, за да не ни е срам от баща ви, когато дойде есента.

Елис попита:

— Ще ме изтърпите ли чак до есента? — и когато никой не отговори, додаде: — Вие разхищавате храната. Замисляли ли сте се за всички онези, които нямат нищо за ядене? Неприятно ми е, че трябва да го кажа, но знам какво изхвърляте на боклука и то после отива в морето.

— Стига толкова! — избухна Аксел и стана от масата. — Отивам да нагледам лодките за малко.

Истина беше, че семейство Фредриксон бяха леко разглезени — не харесваха храната, освен ако не беше съвсем прясна, независимо дали ставаше въпрос за риба, месо или чисто и просто домашния хляб на Хана, и се случваше голямо количество да замине, както се казва, с Фриберговите краставици. Елис веднага го забеляза. Доби навика да отваря хладилника, да изважда недовършеното, което обикновено стоеше докато леко се вкисне и следователно можеше да се изхвърли с чиста съвест, спасяваше тези остатъци и съвестно ги изяждаше. Например казваше:

— Не, без кюфтета за мен, благодаря. Ще доям рибената чорба.

— Ха-ха — рече веднъж Освалд, който беше станал свидетел на почти всичко, бе размишлявал по много въпроси и вече нямаше шанс да остане насаме с брат си заради детето за лятото, — ха-ха, ти си старата ни кофа за боклук, а?

— Човек има правото да яде каквото иска — произнесе се Аксел — и не е проява на добро възпитание да си пъхаш носа в яденето на гостите. Храната не се обсъжда, тя просто съществува.

— Нищо подобно — изрепчи се Елис, — помислете за всички, които нямат... — но не успя да продължи, защото Аксел удари с юмрук по масата и каза:

— Ти да мълчиш, и останалите също. Няма вече спокойствие в тази къща.

Но навън, сред природата, цареше пълно спокойствие, време на безветрие и леки летни дъждове; долу на поляната цъфтяха ябълковите

дървета; всичко беше придобило най-красивия си вид. Предишните лета, щом настъпеха белите нощи, Том скиташе из гората и по плажовете, но сега беше изгубил желание. Не смееше дори да се надява, че ще бъде оставен на мира.

— Мамо — каза той. — Колко дълго ще остане той?

— Хората идват и си отиват — отговори Хана. — Спокойно. Всичко с времето си, а после идва друго време.

Притеснителното беше, че Елис подкрепяше твърденията си с неопровержима статистика. Всеки път, когато започнеха дневните новини, той се залепяше за радиото и се сдобиваше с набор от нови нещастия или пък получаваше потвърждение за старите. Новините бяха единствената програма, която го интересуваше. Но понякога смесваше собствените си фантазии с действителни катастрофи, оставяше ги да се преплетат със страшните прогнози за бъдещето и Том се виждаше в чудо.

Така или иначе, когато Елис беше наблизко, хората веднага се настройваха за най-лошото. Както например в случая с баба, която лежеше в градската болница, а Елис дойде и изръси: „Преди малко е умряла!“. Чак после стана ясно, че не ставало въпрос за баба, а за някаква еднокрака врана, която отглеждал цяла седмица.

Един ден, когато Хана се канеше да вземе автобуса и да навести баба, Елис помоли да я придружи и тя си рече: защо пък не, той, разбира се, е трудно дете, но силно съчувства на всички в беда...

Този път беше първият и последният. На баба не й хареса той да въздиша и да пуфти до нея. Елис клатеше тъжно глава, стискаше ръката ѝ като за последно сбогом, а когато излезе навън на хълма за малко, тя възмутено се сопна: „Що за непоносимо изчадие си домъкнала?“.

Без да искат, всички в семейството се влияеха от детето за лятото, дори може да се каже, че се побояваха от него. Аксел вече не вадеше лулата си след ядене, а веднага се отправяше към навеса за лодки. Стана заядлив и веднъж, когато Елис го разпитваше за годишния му доход и политическите му възгледи, просто излезе наскоро сред рибената чорба. Малката Миа с детската си невинност нищичко не разбираше, но усещаше промяната и стана ревлива и неуправляема. Що се отнася до Освалд, той неприкрито ревнуваше. Том вече нямаше време за него и когато някой път се случеше да излязат за риба, не се

държаха както преди — приятелски и мирно. Освалд разви убийствена ирония: „Наистина ли ще убиеш тази нещастна малка треска?“ и „Я, колко много трупове в мрежите ни днес!“, и така нататък. Плачевна история.

Аксел и Хана разбираха, че прекалено много са натоварили Том с чуждото момче, но какво да правят, бяха заети с всичко, което трябваше да се свърши през деня, а децата трябваше да се справят някак сами.

Един ден Аксел каза:

— Том, остави за малко лепенето и обърни внимание на Елис.

— Предпочитам да лепя — отговори Том. — Макар че той и тогава е около мен, така че е все едно.

— Както искаш — отвърна Аксел Фредриксон безпомощно и си тръгна, но се обърна, за да каже: — Съжалявам.

Мислиш, че си взел под крилото си непознато дете, което е за ожалване, но не — сдобил си се с неумолим наблюдател, който през цялото време ти напомня за всички злини и мъки по света. Да не би хората в града да възпитаваха децата си в мнителност и в съзнание за нещата, които те бяха прекалено малки да понесат и да разберат? Аксел разговаряше за това със съпругата си и тя предполагаше, че може да е прав. Допускаше, че на момчето му трябва смяна на средата. Как ли би се отразил на децата един малък излет в морето сега, когато е спокойно и красиво? Аксел бездруго трябваше да откара туби с газ на фаровете, а Хана щеше да използва възможността междувременно да посети роднини в Лувиса. Идеята му допадна; същата сутрин се бяха обадили от бреговата охрана, за да съобщят, че фарът на Вестербода не свети. Той отиде да налее бензин и да нареди тубите в лодката, а тя се зае да приготви храна за из път.

Елис много се развълнува, непрекъснато почукваше барометъра, защото го беше страх от буря, и няколко пъти пита за островите, на които се намираха фаровете — със сигурност ли са истински острови, аха, значи съвсем малки?

— Като петна от мухи — каза Том. — Е, и?

Елис отговори сериозно, че веднъж чел една история, озаглавена „Островът на блаженството“ и въпросният остров бил съвсем малък.

— Да, да — отвърна Том. — Ела, татко чака.

— Скачайте в лодката! — извика Аксел. — Отиваме на почивка и оставяме всичко лошо зад гърба си!

Децата наскачаха в лодката. Хана стоеше на кея и им махаше за довиждане, когато се насочваха право към открито море. Беше ослепително слънчев и мек ден, високите кълбести облаци се отразяваха в морето, а хоризонтът изобщо не се виждаше. Елис се беше вкопчил в релинга и се оглеждаше за острови, понякога обръщаше глава и се ухилваше на Том, наистина изглеждаше, сякаш за първи път му е хубаво. „Почиваш си, а, изродче — помисли си Том, — изведнъж забрави за края на света и не те е грижа за никого.“ У него се надигна горчива вълна на обида и той реши да се преструва на напълно незаинтересован, през целия път на отиване и на връщане.

Първият фар беше построен на съвсем нисък остров с горичка по средата като развяван от вятъра перчем. Когато хвърлиха котва, чайките се вдигнаха и закръжиха с крясъци над острова. Аксел пренесе тубите на брега и ги задържа по скалата към фара.

Отначало Елис само стоеше и гледаше като глътнал бастун, после се разскача из шубраците, женските гаги излетяха с голяма врява от гнездата си, но той почти не ги забеляза, тичаше насам-натам, викаше високо и накрая се просна в цял ръст сред храстите черен емпетрум.

— Казах ти, че му хлопа дъската — каза Освалд презрително. — А ти му даваш да ти върви по петите от сутрин до вечер. Хубав приятел, няма що.

Том бавно се приближи до Елис, който лежеше загледан в небето и изглеждаше безсрамно доволен.

Елис каза:

— Никога преди не съм бил на истински остров, на такъв, който изглежда като остров. Толкова е малък, че би могъл да бъде само мой!

— Дрън-дрън — каза Том. — Той впрочем е на гагите.

После си тръгна.

Когато Аксел се върна, за да продължат към следващия фар, Елис не искаше да тръгва.

— Аз оставам — каза той. — Този остров ми харесва.

— Но нас може да ни няма няколко часа — възрази Аксел. — Отиваме по фарове навътре в морето. А там е много по-красиво — живописни възвишения и какво ли още не, което също ще ти хареса.

— Няма значение — каза Елис. — Вие тръгвайте. Аз оставам.

Невъзможно беше да го разубедят. Накрая Аксел дръпна Том настрана и рече:

— Най-добре остани с него, докато се върна да ви взема. Може да падне в морето или да направи някоя щуротия, а ние носим отговорност за това момче.

Малката Миа завика:

— Искam на следващия фар, искам на следващия фар!

— Но, татко — каза Том, — не мога да стоя с него с часове на този миниатюрен остров!

— Разбира се, че можеш — отговори бащата и бутна лодката в морето. — Понякога човек трябва да върши и неща, които не са му особено приятни.

— Гледай да му намериш стари, разложени птици! — извика Освалд над водата. — Бавачке!

Едва на следващия фар Аксел се сети, че не е оставил храна на момчетата. Хана никога нямаше да забрави — но, за Бога, колко лоши неща можеха да се случат. Например това, което наистина се случи час по-късно: счупи се захранващата тръба, а такава повреда не се поправя за нула време.

— Знаеш ли какво — каза Елис и в гласа му се долавяше някакво страхопочитание. — Този остров е прекрасен. Толкова е далеч, че нищо страшно не може да стигне дотук. А водата е съвсем чиста.

— Ти така си мислиш — отвърна Том, тръгна към края на носа и взе да хвърля камъчета в морето. Нямаше абсолютно нищо друго за правене, освен да чака и да остави времето да се изниже без радост или полза за никого. Ха-ха, прекрасен остров на блаженството. О, не! Мрачни мисли идваха, отиваха си и пак се връщаха: цяло лято в сянката на тази потиснатост, под непрекъснато наблюдение, нито миг насаме със себе си, а и всичките идиотски погребения и купчини с боклук на света... И сякаш не стигаха днешните нещастия, та трябваше да слуша и за утрешните, когато всичко щяло да стане още по-лошо. Не беше честно!

И ето че Елис се зададе тичешком с оцъклени очи и извика:

— Остров, забравен в океана! Фантастично. Толкова е чисто. Толкова празно, необитавано!

— Фантастично, друг път — каза Том. — А и не смятам, че е кой знае колко празно при всичките гаги, дето са се навъдили тази година. — Сви рамене и добави: — Макар че след твоите изпълнения надали ще се излюпят много.

— Какво искаш да кажеш?

— Ами искам да кажа, че ако подплашиш женската гага, тя не се връща в гнездото. Те са ужасно чувствителни птици.

Елис млъкна. Беше забавно да го гледаш как пристъпва сред емпетрума — бавно, крачица по крачица, притиснал лакти към тялото и издал напред мършавия си врат. Нека да види какво е като те принуждават да си гузен. Том го последва. Елис спря до гнездо с пет пиленца, съвсем мънички, покрити с тъмен пух и неподвижно замрели.

— Какво ще стане с тях сега? — прошепна.

— А, остави ги тях. Ти себе си мисли, намираш се на „остров, забравен в океана“, нали така каза? Сигурно ще ти е интересно да научиш, че подобно островче наистина може да бъде забравено. Обратният път до него много трудно се намира. — Елис само примигваше. — Не ми ли вярваш? Случвали са се такива неща. — Том седна и облегна глава на ръката си. — Не искам да те плаша — рече, — но понякога тук и там намират скелети по плажовете. Нищо не може да се направи и е най-добре човек чисто и просто да забрави. Представи си само: някой е седял и чакал ли, чакал, а никой не е дошъл.

— Ама той нали има карта — каза Елис.

— Нима? Като се замисля, навигационната карта остана вкъщи... Ай, ай, лоша работа. — Том въздъхна и хвърли бърз поглед към Елис през пръстите си; едва се сдържаше да не се разсмее. „На ти катастрофи. И по-лоши неща мога да ти разкажа, само почакай.“

Елис седна зад един камък. Слънцето продължи по пътя си към следобеда, ситните хапливи мушици звънтяха, морските птици се връщаха тихо в гнездата си.

Когато Том огладня, му хрумна хубава идея; намери Елис и обяви, че са я втасали, нямат какво да ядат — досущ като разните нещастни хора по света.

— Можеш да ядеш от плодовете на емпетрума — каза, — но разбира се, от тях често ужасно боли коремът. Ако си жаден, точно зад

теб има вирче, макар че водата сигурно е солена и толкова застояла, че и водните гадинки са измрели. — Сетне доукраси: — Ще трябва да прецеждаш трупите им между зъбите си — и усети, че в невниманието си е прекалил: разказът стана прекалено личен и ефектът се загуби. Елис го изгледа продължително и съсредоточено, след което му обърна гръб.

Морето се оцвети в по-топъл нюанс. Часовете минаваха, Аксел трябваше отдавна да е дошъл. Том нямаше друго за правене, освен да плаши Елис. Защо Аксел не идваше, какво целеше, като го караше да се притеснява и да си губи деня по такъв начин! Започваха да го полазват тръпки, не се издържаше.

— Елис! — изкрещя той. — Къде си? Ела за малко! — Елис дойде и го изгледа изпод перчема си. — Слушай трябва нещо да ти кажа. Нещо не е наред с времето. Задава се буря.

— Съвсем спокойно е — каза Елис, явно беше, че не му вярва.

— Центърът на бурята, типично — обясни Том. — Но ти не знаеш нищо за морето. Може да се разрази изведнъж, бум! и вълните заливат целия остров.

— Ами фарът?

— Заключен е. Не можем да влезем. — И продължи по инерция: — А нощем изпълзват змии...

— Измисляш си.

— Може да си измислям, може и да не си измислям. А ти самият какво правиш?

Елис каза бавно:

— Ти не ме харесваш.

Най-лошото от всичко беше, че нямаха нищо за вършене. Том взе ножа и тръгна между изкоренените от вятъра дървета, за да нареже елови клонки — елови клонки за колиба, каквато строеше за Освалд, когато ходеха на излет. Режеше, късаше, потта се стичаше по врата му и от цялата работа нямаше никакъв смисъл, но той не издържаше неотклонния поглед на Елис, а почти се беше свечерило и лодката не идваше... После Елис попита дали ще дават сигнал за помощ.

— Не! Нали и кибрит нямаме! — Том вдигна покривната конструкция и я помести върху еловите клони. „Каква идиотщина,

всичко е идиотщина, а лодката я няма... Ако причината е, че фарът не се запалва... не, той тогава щеше да се върне веднага. Друго е, нещо сериозно..." И целият покрив се срути, а той се обърна към Елис и гневно извика: — Ти не знаеш как започва буря! Не си го преживял! Всичко притъмнява... И чуваш странен звук, който се приближава все повече и повече, а птиците замлъкват... — Този път постигна ефект, ясно се виждаше. Продължи: — Понякога преди буря нивото на водата се покачва, но друг път спада. Драматично! Сам видя колко е ниско! Навсякъде само зелена тиня. А когато морето придойде като стена, нищо не може да му устои, нищо!

— Защо го правиш? — прошепна Елис.

— Какво искаш да кажеш?

— Защо не ме харесваш?

— А ти защо все се дърлиш с мен? До гуша ми дойде, вече не е забавно! Легни да спиш някъде!

— Но змиите, за които говореше? Страх ме е!

— Да, да, ясно, няма никакви змии — избухна Том нетърпеливо, — никога няма по малките островчета. До гуша ми дойде! Опитах, всякак опитах, но с теб няма оправия, само говориш някакви странни неща и караш хората да стават странни като теб! И татко не дойде, а трябваше отдавна да е тук!

— Страх ме е — повтори Елис. — Направи нещо... ти можеш!

— Изведнъж се вкопчи в пуловера на Том и занарежда, че го е страх:

— Ти ме изплаши — извика, — сега направи нещо, можеш да направиш какво ли не!

Том се изтръгна толкова рязко, че Елис залитна назад, тупна по задник в мъха, погледна го с големите си очи, свити на цепки, и рече, бавно и съвсем тихо:

— Да, разбира се, баща ти отдавна трябваше да е тук. Защо го няма тогава? Изобщо не е защото не може да ни намери. Ти го каза, за да ме уплашиш. Случило му се е нещо. — Изчака малко и продължи тържествуващо: — Може да си е счупил крака и да лежи някъде! Ние го чакаме ли, чакаме, а той не идва...

— Празни приказки — вбеси се Том, — такива неща се случват само през зимата, когато скалите се заледят. — И изведнъж си спомни как чакаха миналата есен, онзи път, когато татко му отиде на фаровете с Освалд: тогава газта се запалила, лещата избухнала в лицето му, а той

се добрал полуослепял до вкъщи, както могъл, като за посоката разчитал на Освалд, който се обливал в сълзи...

Елис продължи в същия дух, внимателно взрян в лицето на Том:

— Вкъщи не знаят. А вече е късно вечерта. Накрая разбират, че нещо се е случило... Какво ще кажеш за това?

— Ще кажа, че си страхливец! — извика Том. — Страх те е! Толкова си страхлив, че воняш...

Изведнъж, невероятно бързо, Елис се изправи и се хвърли към него; той видя как зъбите му проблеснаха, два реда плътно наредени ситни зъби в отчаяната гримаса на устните, и падна, хванат в желязна, заслепена от ярост хватка. Двамата се изтърколиха под пълзящите ели, където вече цареше полумрак и се замлатиха под ниския покрив от преплетени клони. „Ах, ти, дете за лятото, как ли пък не — изчадие за лятото! Не ме пускай, че не ми се мисли как ще те подреда, ще те удрям ли, удрям...“ Мършавото, кокалесто тяло под него беше напрегнато до скъсване и стана повече от ясно, че поражението е невъзможно, немислимо и за единия, и за другия. Трябваше да продължат. Биеха се в пълно мълчание, безшумно, не се чуваше нито гък. По някое време Том отхвърли тялото на противника си и двамата се разделиха, но не можаха да се изправят, нямаше място, затова пропълзяха обратно и продължиха да се бият, какво друго да сторят?

Женската гага лежеше, без да помръдва в гнездото си, а цветът ѝ се сливаше с този на земята. Остана да лежи все така неподвижно, когато я зърнаха и когато много предпазливо изпълзяха изпод еловите клони, изправиха се и тръгнаха в различни посоки.

Вече беше нощ. Небето на запад още гореше в цвят на роза долу до хоризонта, но си беше нощ. Том повървя малко по брега, където Аксел акостираше. Трепереше силно, цялото му тяло се тресеше и той се опитваше да не мисли за нищо. „Спокойно, моля те, само спокойно, ще си седя на скалата, ще притискам очи с кокалчетата на ръцете си и ще бъда спокоен.“ Доста време това му се удаваше, но после в ума му избухна споменът — Том му позволи да дойде и той дойде — за лумването на газта във фара. Мама попита: „Аксел, ти какво направи след взрива?“. Татко отговори: „Пълзях, докато започнах леко да проглеждам, качих Освалд на лодката и се опитах да го успокоя. Поне не духаше, което беше добре. Човек трябва да се нагажда според обстоятелствата“. Така каза: „Човек трябва да се нагажда според

обстоятелствата“. Том се обади: „Татко може да се справи с какво ли не и никога не се страхува“, а татко отвърна: „Грешиш. Никога през живота си не съм се страхувал толкова“... Точно с тези думи: „Никога през живота си не съм се страхувал толкова“.

Беше онзи час, когато небето на запад угасва и отстъпва пред идващия от другата посока изгрев. Беше ужасно студено. Когато Том се върна в полумрака, можеше само да различи Елис като силует на фона на морето. Рече му:

— Скоро ще дойде. Сигурно е зает с нещо важно, нещо, което не може да се отложи.

— Мислиш ли?

— Да. Добре поне, че не духа. Човек трябва да се нагажда според обстоятелствата.

Поседяха известно време, загледи в морето. Няколко чайки се издигнаха над носа и покрещяха, после всичко отново утихна.

Том каза:

— Защо не отидеш да поспиш малко? Ще те събудя, когато дойде.

Аксел се върна на разсъмване, отначало двигателят се чуваше само като слаба пулсация, след това звукът се засили, лодката се появи като черно петънце в сивото утринно море и около носа ѝ се видяха белите мустаци на пияната. Аксел заобиколи рифа, намали и акостира. Стояха и го чакаха. Той веднага разбра. Носът на единия беше страшно подут и напълно променен, другият едва виждаше с едното око, а и целите бяха изподрани.

— Добре — каза Аксел, — всичко изглежда под контрол. Двигателят угасна, хранващата тръба се счупи. Съжалявам, че не получи така, но човек трябва да се нагажда според обстоятелствата. Как си прекарахте времето?

— Добре — отговори Елис.

— Е, скачайте в лодката тогава и да потегляме за вкъщи. Но не бъдете малките, изморени са.

Седнаха до кутията на двигателя, където беше по-топло, а той ги зави с презент.

— Ето ви обяда от Хана — каза Аксел, — изяжте каквото е останало, иначе ще се ядоса. Кафе има в термоса.

Докато лодката прекосяваше залива, небето на изток просветля и порозовя, а над хоризонта се подаде първото светещо крайче от новото слънце. Беше студено.

— Не бързайте да заспivate — каза Аксел, — имам нещо за Елис, което ще му хареса. Ето. Виждал ли си някога толкова красив птичи скелет? Можеш да му устроиш пищно погребение.

— Необикновено красив е — отвърна Елис, — и е много мило от ваша страна да ми го подарите, но за съжаление не мисля, че ме интересува.

Сви се на пода на лодката плътно до Том и двамата заспаха мигновено.

НЕПОЗНАТ ГРАД

Внукът ми и съпругата му отдавна говореха, че трябва да им отида на гости. „Дядо, трябва да се махнете от студа и тъмнината — казваха, — и то възможно най-скоро.“ Сигурно имаха предвид „преди да е станало прекалено късно“.

Не обичам кой знае колко да пътувам, но като че ли беше най-добре да приема любезността им и да отметна това гостуване, да не говорим, че искаха да ми покажат дъщерята, която им се беше родила преди някой и друг месец... Не, май преди някоя и друга година. Обясниха, че дългият полет бил прекалено натоварващ за мен — щял съм да имам междинно кацане, да преспя в удобен хотел и да продължа на следващия ден. Ненужно. Но ги оставих да уредят всичко.

Вече се беше стъмнило, когато самолетът се приземи на междинното летище.

Там забелязах, че съм си забравил шапката и се опитах да се върна, но не ме пуснаха през паспортната проверка. Краката ме боляха, прекалено дълго бях седял неподвижно. Нарисувах шапка върху билета си, но не ме разбраха, само ми дадоха знак да продължа към следващото гише, където си подадох документите — всички документи, които бях получил от старателния си син. Между другото, повечето вече бяха проверени и подпечатани, но ги показах накуп за всеки случай, бях объркан от тази работа с шапката, а и ненавиждам пътуването със самолет. Постепенно разбрах, че искат да разберат колко пари нося, извадих портфейла и ги оставих сами да ги преброят, една част намерих по джобовете си. Всичко това отне ужасно много време, почти всички останали пътници си бяха отишли и се боях да не изпусна автобуса към центъра на града. Насочиха ме към друго гише, през което очевидно вече бях минал, бях нервен, може би изглеждах нетърпелив, както и да е, отведоха ме до една маса и преровиха куфара ми. Не можех да им обясня, че нервността ми е свързана само с изчезналата шапка и страха да не изпусна автобуса. А също и с

непреодолимото ми отвращение от пътуването със самолет — е, да, това вече го споменах.

Накрая нарисувах още една шапка, много шапки, посочих главата си и се опитах да се поусмихна. Повикаха някакъв възрастен човек, който изглеждаше много спокоен; той погледна мен и рисунките ми и каза нещо, което можеше да бъде: „Не разбирате ли, този господин си е изгубил шапката“. — При всички положения веднага усетих, че съм бил разбран и ни най-малко не се учудих, когато ме насочиха към следващото гише, където имаше една стаичка, пълна с шапки, ръкавици, чадъри и други подобни неща. Извадих рисунката си и за да направя всичко по-ясно, оцветих шапката в черно. Вече всички пътници се бяха разотишли и започваха да гасят осветлението в залата, прибираха количките за багаж и разбрах, че искат да се отърват от мен. Посочих една шапка на горния рафт и тропнах с бастуна по пода. Когато я взех, видях, че не беше моята, но бях толкова изтощен, че си я сложих на главата и подписах един формуляр — естествено, нацелих грешен ред и трябваше да ми дадат нов екземпляр.

Най-накрая излязох на улицата, беше празна. Неопределената пустота, която обикновено обгражда летищата, се простираше във всички посоки около мен. Нощта беше студена и мъглива. Когато се вслушах и чух града в далечината, останах с впечатление за абсолютна нереалност. Но си казах: „Това изобщо не е обезпокоително, а е чисто и просто нещо, което може да се нарече извънредна ситуация и тя няма никога да се повтори. Трябва да се успокоиш. Изчакай“. Известно време обмислях да се върна и да помоля някой да повика такси — думата „такси“ сигурно звучи кажи-речи еднакво на всички езици, а и можех да нарисувам малка количка. Но хич не ми се връщаше в тъмната зала на летището. Може би последният самолет бе отлетял и нямаше други пристигащи; какво ли знаех аз за техните невъобразими... Ами за техните аероплани, както се наричаха в младостта ми! Краката ме боляха и бях доста ядосан. Улицата ми се стори безкрайна, с дълги, тъмни разстояния между уличните лампи. Спомних си, че трябва да пестят електричеството.

И зачаках. Отново започнах да се измъчвам от влошаването на паметта си. Има едно фатално прозрение, което често ме връхлита точно когато съм принуден да чакам и няма как да не се усетя... Разказвам едни и същи неща по няколко пъти на един и същи човек и

сетне се усещам, винаги с чувство на срам. Губят ми се думи, както и шапки, лица и имена.

Докато стоях и чаках такси, у мен постепенно се надигна една ужасяваща, отначало отпъждана, а после все по-близка и близка увереност и накрая трябваше да призная неприятната истина: бях забравил името на хотела. Беше се изпарило, напълно. Извадих си всички документи и ги прегледах — нищо. Разстлах ги върху куфара под уличната лампа и коленичих, за да не изпусна и най-малката записка, прерових още веднъж джобовете си — нищо. Но моят старателен внук със сигурност ми беше пратил някакво потвърждение, че хотелът е платен: къде беше то, на летището, в самолета? Не. Трябваше да си спомня. Но колкото повече си блъсках главата да се сетя за името на хотела, толкова повече се изпразваше умът ми. А знаех, че в този град е невъзможно да намериш стая, ако не е резервирана отрано.

Сега пък се изплаших от мисълта да се кача на такси. Започнах да се потя, свалих си шапката, която, между другото, ми беше малка и ми стягаше. И тогава, в бледата светлина на уличната лампа, както си стоях с чуждата шапка в ръце, забелязах, че от вътрешната ѝ страна има етикет, на който собственикът е написал името си. Сложих си очилата и да, без съмнение: име и адрес бяха. Поне някаква утеха, нещо, за което да се хвана. Конкретно съобщение. Опитах се да се отърся от умората. Когато се изморя, всичко ми убягва. А аз искам да бъда съсредоточен, съзнателен, способен да вземам решения, да не допускам да изостана и да се изгубя. Да не се повтарям. Хората веднага забелязват, стават учтиви, неловко съчувстващи. Почти мигновено разбирам, че съм се повторил, ала уви, когато е лекичко късно... но това вече го казах.

И таксито дойде — от края на дългата улица, все по-наблизо, с мъждукащи фарове, пристигна, спря пред мен. Показах на шофьора адреса от вътрешността на шапката — какво по-естествено? Без дума да каже, той потегли към града, а аз дадох почивка на мислите си. Пътят беше дълъг, сградите около нас — тъмни, а мъглата — все по-гъста. Когато колата спря, извадих портфейла си, шофьорът седеше неподвижно, с изключен апарат. Накрая каза: „Долари“. Започнах да подавам банкнотите една по една и беше невъзможно да предвидя кога ще реши, че стигат — просто вдигаше рамене и гледаше право напред.

Уверявам ви, че когато най-накрая излязох от колата с куфара си, бях напълно изтощен и направо ми беше дошло до гуша от цялото пътуване. Сградата пред мен изглеждаше много стара, направо средновековна. Площадът бе съвсем празен.

Посегнах към входната врата и чак когато се отвори, ми хрумна, че съм извадил късмет — със същата вероятност можеше да е заключена. Стълбища и високи коридори, номера на вратите, но никакви имена. Сложих си най-силните очила, онези, които използвам за марките, и прочетох написаното в шапката. Колко успокоително, че има хора, които си правят труда старателно да отбележат с печатни букви целия си дълъг адрес. Номер дванайсет значи. Почуках и вратата веднага се отвори.

Някак си бях представял възрастен господин, тоест някой, за когото може да се предположи, че ще си забрави шапката, но мъжът се оказа съвсем млад, висок и як, с буйна, лъскава черна коса. Естествено, трябваше да науча поне няколко израза — „добър вечер“, „извинете“, „за съжаление не говоря езика ви“... но при дадените обстоятелства само му протегнах шапката и казах *sorry*^[1]. Той се поколеба и сигурно помисли, че трябва да сложи нещо вътре, та аз бързо я обърнах с изпъкналата част нагоре и отново казах *sorry*.

Той се поусмихна и попита:

— Can I help you?^[2]

Облекчението ми беше огромно.

— Това е вашата шапка, нали така? — рекох. — Ужасно съжалявам, взех я напълно погрешка... Вижте, това са правилните име и адрес, нали?

Той погледна и отвърна:

— Колко странно. Тази шапка е на братовчед ми, той живееше тук преди половин година. Къде я намерихте?

— В самолета.

— Разбира се. Понякога му се налага да пътува със самолет. Държавен служител. Влезте, днес е много студено. Колко любезно от ваша страна да си направите труда толкова късно вечерта.

Стаята беше малка; на светлината от самотна настолна лампа останах с общо впечатление за уютна неразбория — книги, вестници, купища хартия навсякъде. Беше доста хладно.

Той попита откъде съм, дали познавам града... Аха, така значи, само минавам оттук. Рядко се случвало пътуващите да останат. Ако нямат работа, естествено. Бих ли желал чаша чай?

Наблюдавах го, докато вземаше чайника от камината и вадеше чаши; всичките му движения бяха много спокойни, понякога вдигаше поглед към мен и се усмихваше леко. Много успокояващо ми действа да седя при него, да пия чай и без тревога да чакам в главата ми да изникне името на хотела. Бях ужасно изморен. След първоначалните учтиви въпроси той отново замлъкна, но мълчанието му беше приятно.

Изразих удивлението си от броя книги наоколо. Не е ли доста трудно в днешно време да намериш точно онези, които искаш?

— Да. Много е трудно. Хората следят всичко, което излиза, а когато се появи, някак разбират, надушват го. И отиват и се редят на опашка. Аз съм доста горд с библиотеката си.

— Пишете може би?

— Не. Само статии, в известен смисъл.

— А от какви книги се интересувате?

Той отново се усмихна леко и отговори:

— Всякакви.

Споменах, че и аз, съвсем скромно, имам няколко публикации във връзка с, как да ги наречем, съпътстващите старостта промени, и попитах да му изпратя ли бройки.

— Много ще се радвам. Току-виж ги получа. На пощата невинаги може да се разчита.

Трябваше вече да си вървя, беше ужасно късно. Куфарът ми чакаше до вратата. Такси, естествено. Не видях телефон. Той улови шарещия ми из стаята поглед и каза:

— Не, нямам телефон. Но мога да изляза и да се опитам да спра такси, не е толкова трудно, стига само да почакате малко.

Изправи се. Когато стигна до вратата, извиках:

— Момент... Ужасно съжалявам, наистина ми е неловко. — В срама си се опитах да се пошегувам, рекох: — Като споменахме съпътстващите старостта промени... аз съм жив пример за човек, забравил в кой хотел си е запазил стая.

Домакинът ми нито се разсмя, нито се опита да каже нещо любезно за замазване, просто се замисли и установи, че тъй като е

невъзможно да се намери хотелска стая в града, ще е най-добре да пренощувам при него. Стори ми се ненужно да подхвана традиционните възражения, а той вече обясняваше, че понякога при него се случвало да нощуват по петима-шестима души. Извади един спален чувал и обеща да ме събуди за полета. Каза, че ще спя в неговото легло и аз приех.

Когато на вратата се почука, слава Богу, още не бях започнал да се събличам. Беше млада, тъмнокоса жена, която ме погледна без видим интерес, мина покрай него, отиде до прозореца, дръпна предпазливо пердето настрани и погледна навън. Двамата заговориха помежду си, много бързо. Въпреки че не разбирах, ми стана ясно, че нещо сериозно се е случило. Сега той започна да снове напред-назад из стаята: издърпваше чекмеджета, вадеше документи, преглеждаше ги надве-натри и ги пъхаше в една торбичка, явно бързаше, но движенията му бяха премерени както по-рано. Накрая се обърна към мен и каза:

— За съжаление трябва да тръгвам. Но вие си спете спокойно, приятелката ми ще ви събуди навреме. Не забравяйте вашите публикации, много бих се радвал да ги получа.

Аз само кимнах, не исках да го бавя. Когато излязоха, наострих уши: слязоха по стълбите, вратата се затръшна. Продължих да се ослушвам — вече сигурно бяха прекосили площада и вървяха по улиците. Легнах на леглото, но не можех да заспя.

Сигурно половин час по-късно на вратата се потропа, отвън някой извика нещо непонятно, та станах и отворих. Сега бях толкова изморен, че видях само няколко униформени, цялата стая беше пълна с тях. Поискаха да покажа паспорта си, билетите; изсипаха всичко, което можеше да се изсипе от чекмеджета и шкафове, а аз през цялото време си мислех: „Спасил се е, приятелят ми се е спасил“.

На сутринта младата жена дойде и ме събуди. Беше с такси и ме изпрати до летището. Мисля, че попречи на шофьора да настоява за долари, във всеки случай нещо се сопна. Аз дори не се бях научил как да благодаря, но тя сигурно въпреки всичко разбра.

Както споменах, често се повтарям, но тази случка не съм я разказвал на никого. Струва ми се.

[1] Извинете (англ.). — Б.пр. ↑

[2] Какво обичате? Мога ли да ви помогна? (англ.). — Б.пр. [↑](#)

ЖЕНАТА, КОЯТО ЗАИМСТВАШЕ СПОМЕНИ

Входът с цветните витражи бе тъмен и студен, както преди петнайсет години. Част от гипсовите орнаменти по тавана бяха паднали. И точно както преди петнайсет години госпожа Лундблад търкаше стълбището. Тя вдигна поглед, когато вратата се отвори, и възкликна с искрена радост:

— Ама това не е ли малката госпожица! Толкова отдавна не сте се връщали в родината! И сте си съвсем същата — с шлифер и без шапка!

Стела изтича нагоре по стълбите и спря почти срамежливо пред госпожа Лундблад. Двете имаха много общо, но не и навика да се прегръщат или здрависват.

— Тук всичко си е постарому — каза Стела. — Мила госпожо Лундблад, как е семейството ви? Шарлот? Едвин?

Госпожа Лундблад отмести кофата и разказа, че Шарлот още използвала велосипеда на госпожицата, но вече само на село — от последния път насам били наели малка вила. А Едвин имал хубава работа в застрахователно дружество.

— А господин Лундблад?

— Той се спомина преди шест години — отговори госпожа Лундблад. — Отиде си спокойно и без особени мъки. Виждам, че носите цветя, сигурно са за нея, за жената горе, в старото ателие на госпожицата. Имате ли време да изпушим по цигара? — И седна на стълбите. — Явно сме на същата марка като по-рано. Да. А вие станяхте известна с картините си. Четем по вестниците, така че ви поздравявам и от името на семейството. Картините ви както преди ли изглеждат?

Стела се засмя.

— Ни най-малко, големи са, не биха минали през вратата горе! Ей толкова големи! — и разпери ръце.

Изведнъж, рязко, входът се изпълни с танцова музика, която почти веднага заглъхна. Стела я позна, беше *Evening Blues*^[1]. „Нашата мелодия, на двама ни със Себастиан. Запазила е старите ми грамофонни плочи...“

— Така я кара на дърти години — каза госпожа Лундблад и хвърли угарката си в мръсната вода, — с пет да е по-голяма от вас, госпожице, а все се държи като на младежка веселба. Само дето при нея не идва никой, празно е. Друго беше, когато вие живеехте горе! Колко хора на изкуството сновяха по стълбите, забавно време беше. Цял ден работеха, а вечер идваха тук, свиреха и пееха, вие приготвяхте спагети за всички, а онази горе вървеше след вас и се опитваше да ви подражава. А после — продължи госпожа Лундблад и понижи глас, — после ѝ позволихте да остава за все по-дълго у вас, защото нямаше пари да си плаща наема на квартирата, има си хас, а когато вие получихте стипендия и заминахте в чужбина, тя зае цялата стая. За петнайсет години! Не, не, не обяснявайте, знам си аз каквото знам. Няма да се сетите как наричахме ателието ви. Лястовичето гнездо! Но лястовиците отлетяха. И стана както казват старите хора: стряха без лястовици, дом без щастие. И една птичка пролет не прави. Да, нищо повече няма да кажа, по-добре да си мълча. Сега май трябва да продължа със стълбището. Впрочем, отзад сложиха асансьор. Искате ли да го изпробвате?

— Може би не днес. Кажете ми, госпожо Лундблад, наистина ли съм тичала нагоре по всички тези стълби?

— Да, да, госпожичке, тичахте. Но времето, то си минава.

По табелите имаше много нови имена. „Тичах, разбира се, ей така, защото ми се тичаше, не можех да се сдържа.“ Вратата на ателието беше пребоядисана, но чукчето с месинговия лъв си стоеше — подарък от Себастиан. Ванда извика отвътре:

— Кой е? Стела, ти ли си?

— Аз съм: Стела.

Настана кратко мълчание, сетне вратата се отвори.

— Милинка, колко хубаво — възкликна Ванда, — най-после си тук! Вратата малко бавно се отваря, но нали разбираш, при днешното състояние на нещата никоя предпазливост не е излишна... Верига, секретна брава и така нататък... Но то си трябва, просто трябва — крадат! Ден и нощ се налага да се страхуваш, идват с големи, покрити

коли, изнасят всичко и потеглят... Опразват до шушка, разбираш ли, до шушка! Не и при мен обаче. Тук е затворено. Заключено. Но влез да видиш как съм се устроила! Цветя, колко мило...

Тя остави букета и щателно огледа Стела. Същият воднист, втрепен поглед, непроменен в леко натежалото лице. Същият натрапчив глас. Стените си бяха все така варосани, но всичко останало в стаичката бе обновено и чуждо — прекалено много мебели, лампи, украшения, завеси... Беше прекалено топло. Стела си свали палтото. Промененото ателие я плашеше, беше се смалило и обрасло като храсталак върху сечище.

— Заповядай, седни — рече Ванда, — с какво да те почерпя? Вермут? Или вино? С това ви гощавах някога: червено вино и спагети! Винаги червено вино и спагети! Върна се значи. Най-накрая. Колко години минаха... не, да не броим. Важното е, че сега си тук. Ех, колко картички изпратих, а ти така да потънеш вдън земя... Голямата художничка изчезва сред голямо мълчание. Ето как става понякога!

— Ама аз ти писах — възрази Стела. — Доста дълго при това. Но ти не отговаряше и...

— Миличка Стела, не се притеснявай, не го мисли, забравяме това и точка. Сега нали пак си тук. Какво ще кажеш за моята квартирка? Малка и непретенциозна, но пък уютна, нали? С атмосфера.

— Много е хубава. Толкова красиви мебели.

Стела зажумя, за да си спомни ателието. Ето там беше работната маса, там — стативът, кутиите от захар... И гол прозорец към двора.

— Да не си уморена? — попита Банда. — Изглеждаш много уморена. Около очите. Ама тук ще си починеш и ще се отпуснеш, след големия свят.

Стела каза:

— Просто се опитвах да си спомня ателието. Толкова щастливо живях тук. Представи си само: седем години от младостта ми! Банда, колко дълго може да бъде млад човек?

Банда отвърна остро:

— Ти доста си по-млада. Звездоочка. Да, наричахме те Звездоочка, красиво, нали? Толкова беше наивна, че вярваше на всичко, което ти се казваше. Каквото и да е.

Стела се изправи и отиде до завесите, дръпна ги, погледна навън към сивия, напълно обикновен и все още пленителен двор с всичките му прозорци и си спомни: „Тук стоях със Себастиан. Гледахме далеч над всички покриви, над пристанището, над морето, над целия свят, който щяхме да притежаваме, да борим и да надвием. Този прозорец!“. Обърна се към Банда:

— Казваш, че съм вярвала на всичко. Но имаше много неща, които бяха за вярване, не мислиш ли? И си струваше!?

Беше се спуснал здрач и Банда включи осветлението под всички копринени абажури. Рече:

— Хубаво си прекарваше в тази стая, нали? Седем години се забавлява тук, чак до последната вечер, до моето прощално празненство. Помниш ли го?

— Дали го помня?! Какви силни думи се изговориха тогава, какви бяхме дълбокомислени! Юни трябва да е било: бялата нощ започна в два, а аз стъпих на масата и извиках: „Наздраве за слънцето!“. Ами онзи руснак, който седеше под плота и пееше, той откъде се взе всъщност?

— Руснакът ли? Той беше от онези, на които от жал давахме да се навъртат около нас. А те бяха много, прекалено много! Но аз им позволявах да идват. „Вземете ги със себе си — казвах, — вземете ги и идвайте.“ Това е принципът ми. Като ще е празненство, да е внушително! Двайсет и двама се бяхме събрали тогава, дваайсет и двама. Преброих ви. Едно от най-хубавите празненства, които съм организираща за приятели.

Стела каза:

— Чакай сега... Това беше моето празненство!

— Да, разбира се, щом държиш... Направих го в твоя чест, значи може да се каже, че е било твое. После ти замина със сутрешния влак.

„Да, сутрешният — помисли си Стела. — Себастиан ме изпрати до гарата. Какво прекрасно лятно утро... Обеща да дойде при мен веднага щом разбере какво ще стане със стипендията му, а аз намеря ателие за нас или стая, евтин хотел, каквото и да е, където да можем да работим... Той рядко имаше постоянно жилище, затова адреса трябваше да изпратя на Банда... *Сбогом, любими, пази се!* И влакът изсвири и отпраши по света.“

— Стела? Остави чие празненството е било тогава. Сигурно си спомняш обаче, че аз живеях тук. Хайде, признай си честно, нали аз живеях тук? Ето, виждаш ли — Банда сложи ръката си върху ръката на Стела и продължи приятелски: — Странно как ни подлъгва паметта понякога. Но човек не бива да се тревожи за такива неща, съвсем естествени са. Ти си също толкова добре дошла днес, колкото беше и тогава. Каква беше услужлива само, помагаше ми с всичко по силите си, белеше лук и изнасяше боклука... А аз ти позволявах да участваш във всичко, което се случваше, ти беше нашата бедна малка Звездочка... Чакай малко, ето го асансьора...

Много ясно се чу движението на асансьора.

— Третият етаж — каза Банда. — Странно колко често е третият. Да, колко вода изтече оттогава, а ти сега седиш на старото си място, между Ингейрд и Томи, пък аз на дивана с Бену срещу мен. Себастиан — в нишата на прозореца. Все за изкуство говорехте, само от вашите работи се интересувахте. И колко от вас се прочуха, можеш ли да ми кажеш?

Стела каза:

— Не знам много за живота на компанията от последната ни среща насам.

— Не знаеш ли? Не сте ли си писали? Но, Стела, милинка!

Стела понечи да запали цигара, каза:

— Ами аз ти пратих адреса си. Помолих те да им го дадеш.

— Нима? Чакай малко, не става така, ето, ето ти хубава запалка. Мини на запалка, ръцете ти са почнали да треперят. Съвсем лекичко де, съвсем леко, нищо сериозно. Както и да е, Себастиан например доста нашумя. Но нали знаеш какви са великите мъже: забравят кой е вярвал в тях, когато не са били толкова велики. Няма ли да си изпиеш виното?

Стела попита:

— Знаеш ли как е той? Къде е?

Асансьорът пак тръгна и те замълчаха.

— Четвъртият етаж — отбеляза Банда. — Мисля, че е време да сложа спагетите. Преди *al burro*^[2], сега с *parmigiano*^[3]! Нали обичаш пармиджано?

— Да, благодаря. Още ли работиш в общината?

— Естествено, още съм там, чакам да ме пенсионират като всички останали. Издигнах се до началник-отдел между другото.

— Вярно? А с какво друго се занимаваш? Още ли имаш същото хоби, продължаваш ли да ходиш на гимнастика вечер?

— Вечер? Ти луда ли си! В този град човек не смее носа да си покаже след шест часа! — Ванда отиде в кухненския бокс и сложи да се вари вода. Подреди масата.

— Искаш ли да разгледаш снимките на Яска?

Беше красив албум с куп несполучливи снимки на тайфа млади, засмени хора, скупчени плътно един до друг: на маскарад, на ветровит плаж, със стативи на път за някъде. Обезоръжаващи фотографии, които нищо не биха говорили на никого извън участниците в тях.

Стела каза:

— Това е от Хамнхолмен. Стоях до Себастиан, бях с бялата си рокля. Вижда се едно крайче от нея.

Ванда погледна и рече:

— Не си ти, друга е. Снимката беше осветена, затова се наложи да изрежа единия край. Слагаш ли кетчуп?

— Не, не слагам. Знаеш ли къде е Себастиан?

— Може би. Но виждаш ли, миличка, адресът му е тайна, обещала съм да не го давам. Каквото и да говорят за мен, поне съм лоялна... Между другото, не е Хамнхолмен, а Егшер. И ти не беше с нас тогава. Странно нещо е паметта, нали? Някои неща се губят, а други нямат изтриване. Спомените важни ли са за теб? Отговори ми честно, помисли. Онова време, когато всичко беше песен... тази стая... Липсват ти, нали?

— Вече не — отговори Стела. — Водата май ври.

Но не вреше. Жетоните за газта бяха свършили.

— Ужасно съжалявам — каза Ванда, — ще ми простиш ли?! Мога да слеза и да взема назаем от госпожа Лундблад, но тя е толкова неприятна...

— Карай. Най-вероятно е още заета със стълбището.

— Да не си я засякла? Тя какво ти каза?

— Ами поговорихме си за едно-друго.

— А за мен какво каза?

— Нищо.

— Сигурна ли си?

— Да, нищо. Ванда, доста е задушно, би ли отворила прозореца за малко?

В стаята нахлу пролетната вечер, прохладна и освобождаваща.

— Този прозорец — каза Ванда. — Тук стояхте и се смеехте със Себастиан. Смеехте се на нас, останалите, така си е. И какво беше толкова забавно? На кого се смеехте?

Гласът на Ванда, глухо настойчив, упорит, изкара Стела от кожата ѝ и тя отвърна с внезапен гняв:

— На никого! Или на всички, на всичко! На какво ли не, защото бяхме щастливи! Гледахме се и се смеехме, играехме си. Толкова ли е трудно за разбиране?

— Ама защо ми се караш? — попита Ванда съкрушено.

— Изморена съм. Много приказваш.

— Така ли? Как не се съобразих. Виждам, че не си добре. Толкова си променена. Какво става? Обясни ми. Стела? Я седни на дивана. На снимките ли се ядоса? Та това са само невинни стари спомени, които човек къта...

— Да, имаш право, невинни са. И ателието беше невинно. Тук всичко беше дружелюбно и естествено, работехме и разчитахме един на друг, свързваха ни почтени отношения, нали разбираш. Все за ателието си мисля, когато не мога да заспя.

— Безсъница, а? Лоша работа. Много даже. Стела, чуй ме, не приличаш на себе си. На лекар ходила ли си? А и забравяш разни неща... Макар че сигурно не е нищо страшно, не се коси.

— Асансьорът! — сепна се Стела. — Пак тръгна. Не чуваш ли, че се движи? Спря на четвъртия етаж.

Ванда затвори прозореца, напълни чашите и занарежда:

— Той понякога ми купуваше по някоя плоча, нищо че бяха скъпи. И другите големи артисти, и те донасяха по някоя плоча от време на време. Дори и аз, колкото и да бях незначителна... Танцувахме. Чак до изгрев-слънце, и знаеш ли какво направих тогава? Качих се на масата, вдигнах тост с вас и извиках: „Наздраве за слънцето!“. А когато празненството свърши, всички се разотидоха и останахме насаме, аз и Себастиан... Стела? Искаш ли да пусна музика? Една стара плоча, от него ми е. *Evening Blues*.

— Не, не сега — болеше я главата, ужасен туптеж зад очите. Асансьорът пак тръгна, качи се почти до горе. В променената стая

имаше само един предмет, който ѝ беше познат: библиотеката. Стела протегна ръка и я докосна.

— За една вечер я сковах — каза Ванда. — Доста добре се получи, нали?

Стела избухна:

— Не е вярно! Това е моята собствена библиотека, която аз сама си направих!

Ванда се облегна назад в стола, поусмихна се и рече:

— Ама колко лесно се палиш. За някаква си стара библиотека! Твоя е, подарявам ти я. Стела, милинка, притеснявам се за теб. Къде изгуби звездите в очите си? Какво има, не можеш ли да ми кажеш? Хайде пак цигара. Твърде много пушиш. Изглеждаш болнава. Отпусни се, моля те. И не се мъчи да си спомняш какво е било, само ще се почувстваш неуверена и тъжна. Не съм ли права? Признай си, че се чувстваш неуверена и тъжна. Толкова години минаха и знаеш, че не са ти се отразили добре. Пък и какво означава една библиотека? Нищо. Мисли си за нещо приятно. Томи спомняш ли си го? Такъв симпатяга, харесваше те. Казваше: „Трябва да се грижим за бедната ни малка Звездочка... всичко я устройва нея, приема какво ли не; малката ни кофа за боклук, в която всичко влиза и се побира...“.

Стела я прекъсна:

— Струва ми се, че достатъчно говорихме за онова време.

По-добре да обсъждаме какво се случва в момента. Навън.

— Какво имаш предвид под „навън“?

— По света. Генералните промени, повсеместното насилие, важните събития, които се случват непрекъснато, навсякъде. Бихме могли да обсъждаме тях. — Видя, че Ванда не разбира, и добави: — За прочетеното във вестниците.

— Не получавам вестници — каза Ванда. — Та значи Томи те харесваше. Всичките ми приятели те харесваха, спокойно можеш да ми вярваш, и изобщо не беше от състрадание...

— Асансьорът! — избухна Стела. — Пак тръгна!

— Е, и?

— Очакваш ли някого, или се страхуваш?

— От какво?

— От крадци, Ванда, от всички крадци, които ще дойдат и ще ти вземат нещата!

Ванда погледна право към гостенката си и рече:

— Не ставай наивна. Тук никой не влиза. — Сетне продължи: — Напомняш ми за някоя, една от онези, които будеха съжаление и идваха тук само да се нахранят. Тази конкретно ядеше ли, ядеше и дума не обелваше. Странна работа, приличаше на теб. Горката. Навсякъде ме следваше по петите. Знаеш ли какво каза веднъж: „Толкова си силна — каза, — като ток с високо напрежение... Човек се движи по-бързо покрай теб, живее!“. А после изчезна. Никой не знаеше къде и никого не го беше грижа... Стела? Какво ти става, зле ли ти е?

— Да — отговори Стела. — Зле ми е. Имаш ли аспирин?

— Разбира се, веднага... Но миличка, полегни си на дивана. Да, да, настоявам. Ужасно изглеждаш, имаш нужда от почивка. Не казвай нищо. Обещай ми да отидеш на лекар някой път, толкова е лесно!

Силна сънливост заля Стела, стаята изчезна. Неизбежният глас продължи шепнешком:

— Добре ли ти е? Тук хората са мои гости и могат да се забравят, да се отпуснат... Те идват, всички се връщат в стаята ми, стоят зад вратата и чакат, а аз ги чувам, каня ги да влязат, а те говорят ли, говорят... Тревоги, тревоги, тревоги... После говоря аз. Напълно откровено, честно, защото е редно да сме честни, нали? Не съм ли права? Не е необходимо да казваме много, но да е премислено, премислено, нали така? Ама на теб ти е студено! Чакай, ще те завия хубавичко, чак догоре... Не, не, дай ми да се погрижа за теб... Е, не съм ли права, че трябва да се осмеляваме и да говорим честно?

Стела извика:

— Остави ме!

Но одеялото се плъзна върху лицето ѝ и гласът продължи:

— Казах му какво мисля, честно, казах: „Тя те задушава, отърви се от нея...“

— Асансьорът! — изкрещя Стела и хватката се разхлаби за миг, тя скочи и се защура из стаята. Банда все така седеше на дивана.

— Стела? Какво търсиш?

— Чантата, чантата си!

Банда се изсмя и отбеляза:

— Е, не съм я откраднала аз. Тук трябва да е, заключих вратата отвътре. Седни и се успокой. Ще ти кажа какво е положението. Сипи

си още малко вино. Не искаш ли? Разбираш ли, да си бъдеш у дома в стаята, където всичко е твое и всичко си стои, всичко случило се и всичко казано се е наслоило, пропило се е в стените, обгръща те като топло палто, което те притиска все по-плътнo и по-плътнo... Не ми ли вярваш? Имам доказателства! Имам го на запис. Бъди така добра да го изслушаш и ще разбереш. — Чу се неразбираем хаос от гласове и дразнеща музика; Банда извика: — Нали чуваш? Това е доказателство, нали? Сега се счупи чаша, чу ли...

Стела стоеше до вратата с чантата и палтото си в ръце.

— Банда, пусни ме да изляза! Искam да си вървя.

— Не, не си тръгвай още, не си тръгвай още, остани още малко, само мъничко, толкова отдавна не сме се виждали, имаме много да си разказваме... От какво се боиш? Не е късно, никак даже, улиците още не са опасни, има много време дотогава, можеш да си вземеш такси по-късно, а аз ще те изпратя до долу, за да се уверя, че си тръгваш без проблеми... Стела? Не се тревожи, искам да кажа — ако носиш много пари в чантата си, ако те е страх да не те оберат...

— Вече ме обраха — отговори Стела. — Пусни ме.

Банда се приближи до вратата и докосна ръката ѝ.

— Стела, заради библиотеката ли? Твоя е. С удоволствие ти я подарявам! Не е голяма, можеш да я откараш с таксито. Не ме гледай така, не ме мъчи...

Ръката ѝ се задържа, Стела мълчаливо я хвана и изчака да се успокои. Банда отключи вратата и се отдръпна настрани. Стела заслиза по стълбите с разкъсващо, безутешно усещане за освобождение. На завоя на стълбището се обърна да се сбогува, но вратата вече се беше захлопнала. Гръмна *Evening Blues* и почти веднага спря.

Над града се стелеше гъста мъгла, първата за тази пролет. Кое то е хубаво — така хората знаят, че ледът скоро ще се стопи.

[1] Вечерен блус/Вечерна тъга (англ.). — Б.р. ↑

[2] С масло (ит.). — Б.пр. ↑

[3] Сирене пармезан (ит.). — Б.пр. ↑

ПЪТУВАНЕ С ЛЕК БАГАЖ

Де да можех да опиша огромното облекчение, което ме изпълни, когато най-после прибрах мостчето! Чак тогава се почувствах сигурен. Не, всъщност чак когато корабът се отдалечи от кея дотолкова, че никой да не е в състояние да ме повика... да попита за адреса ми, да изкрещи, че се е случило нещо ужасно... Повярвайте ми, нямате идея какво главозамайващо усещане за освобождение изпитах. Разкопчах балтона си, извадих лулата, но ръцете ми трепереха и не успях да я запала. Все едно, стиснах я между зъбите си — лулата създава някаква дистанция между мен и околните. Отидох на края на носа, откъдето градът не се виждаше, и се облакътх на релинга като всеки друг безгрижен пътник. Небето беше лазурно, облачетата изглеждаха своенравни, приятно безцелни. Всичко бе изчезнало, отминало, маловажно, вече нищо и никой нямаше значение. Без телефон, без писма, без звънец на вратата. Но вие, разбира се, не можете да разберете какво имам предвид, а и не е важно; аз всъщност искам само да обясня, че всичко бе уредено в рамките на възможното и премислено до последната подробност. Написах писмата, които трябваше да се напишат — направих го още вчера, — съобщих за внезапното си заминаване, без да се обяснявам и без в нито едно изречение да се оправдавам за поведението си. Много трудно беше, отне ми цял ден. Естествено, не оставих сведения къде отивам и не споменах дата за връщане, понеже не смятам да се връщам. Жената на портиера ще се грижи за саксиите — тези креещи растения, на които вечно не можеш да угодиш, както и да се отнасяш с тях, бяха започнали да ме изпълват със силна неприязън. Е, не е необходимо да ги виждам повече.

Може би ви е любопитно какво сложих в багажа си? Възможно най-малко неща! Винаги съм мечтал да пътувам с лек багаж — скромна чанта, която небрежно да дърпам след себе си и с която да прекосявам с бодри, но не забързани крачки някое летище например; да подминавам тълпи от нервни хора, повлекли тежки куфари. Сега за

първи път успях да взема само минимума, не се поколебах пред семейните ценности и разните симпатични дреболийки, които напомнят на човек за... ами за емоционални моменти от живота му — не, те най-малко. Чантата стана лека като безгрижното ми сърце и поех само необходимото за най-обикновена нощувка в хотел. Напуснах апартамента, без да оставям указания, но старателно го разтребих. Чистенето много ми се удава. Изключих електричеството и отворих хладилника. Последното ми действие, окончателното, бе да измъкна кабела на телефона. А той през цялото време не звънна нито веднъж — добра поличба. Нито един, нито един от всички тези, тези... Но точно сега не ми се говори за тях, вече не ме е грижа, не, те не заемат мислите ми нито за миг. Е, след като изключих телефона и още веднъж се уверих, че всичките ми важни документи са в портфейла — паспорт, билети, пътнически чекове, пенсионерска карта, — погледнах през прозореца, за да видя дали сред струпването на коли на ъгъла има такси, затворих вратата и пуснах ключовете в пощенската кутия. По стар навик не взех асансьора, не обичам асансьорите. На третия етаж се спънах и се вкопчих в перилото. Спрях за миг, внезапно цялото ми тяло пламна: ами ако наистина бях паднал, ако си бях изкълчил крака или нещо по-лошо? Всичко щеше да е напразно, фатално, непоправимо, немислимо беше още веднъж да се подготвя и да събере сили за раздялата. В таксито ме обзе приповдигнато настроение и заговорих оживено с шофьора. Коментирах ранната пролет, попитах го едно-друго за професията му, но той почти не отговаряше, та се взех в ръце. Нали точно това бях решил да избягвам, оттук нататък щях да съм човек, който не се интересува от никого — какво ме беше еня за евентуалните проблеми в живота на един таксиметров шофьор. Стигнахме до кораба твърде рано, той свали чантата ми, благодарих му и му дадох прекалено голям бакшиш. Той не се усмихна и ми докривя, но пък човекът, който скъса билета ми, беше много любезен.

Пътуването започна. На палубата постепенно захладна; беше доста празно и предположих, че останалите пътници са се запътили към столовата. Без да бързам, намерих каютата си. Веднага видях, че няма да бъда сам в нея. На едната койка имаше палто, куфарче и чадър, а наред пода — два елегантни куфара. Преместих ги дискретно. Разбира се, аз бях изискал, не, бях изразил желание да ползвам цялата каюта. Да спя сам стана много важно за мен и точно по време на това

пътуване беше абсолютно наложително да вкуся, така да се каже, от новопридобитата си самостоятелност напълно необезпокояван. Бе немислимо да се оплача на домакина: той само щеше да посочи, че корабът е пълен, че съжалява, че е станало недоразумение, а ако решеше да го поправи, цялата нощ щях да съм наясно, че съквартирантът ми по каюта се опитва да спи на шезлонг на палубата и не може да мигне. Тоалетните му принадлежности бяха много луксозни. Вниманието ми привлече особено светлосинята електрическа четка за зъби и несесерът с монограм „А. К.“. Извадих собствената си четка за зъби и останалите неща, които бях сметнал за необходими за един аскет, сложих пижамата си на другата койка и се запитах дали съм гладен. От мисълта за тясната столова ми се откъсна да ям и реших да прескоча вечерята и да изпия едно питие в бара. Толкова рано вечерта той беше още доста празен. Седнах на един от високите столове и стъпих на металната тръба, която опасва всеки бар на континента, запалих лулата си.

— *Блек енд Уайт*, ако обичате — казах аз, взех чашата с кратко кимване и с отношението си показах, че не съм настроен за разговор. Седях и размишлявах за Идеята за пътуването, тоест да бъдеш на път необвързан, без отговорност за оставеното зад гърба си и без изобщо да можеш да подготвиш и предугадиш какво следва. Само голям покой. Прииска ми се да направя обобщение на предишните си пътувания, на всяко едно от тях, и за свое учудване забелязах, че никога по-рано не съм пътувал сам. Първо екскурзиите с мама — Майорка и Канарските острови. Пак Майорка. Когато мама почина, заминах с братовчеда Херман за Любек и Хамбург — той държеше да ходи по музеи, но те му действаха потискащо, защото никога не беше имал възможност да учи живопис и това още го тормозеше. Ваканцията с него не беше приятна. После пък семейство Валстрьом, които не знаеха дали да се разведат, или не, и смятаха, че е по-лесно да пътуват в компанията на трети човек. Къде отидохме... а, да, Венеция. Кавги всяка сутрин. Не, и тази екскурзия не беше хубава. А после? Груповата до Ленинград. Голям студ брах... И леля Хилда, която се нуждаеше от почивка и не смееше да пътува сама... Но с нея ходихме само до Мариехамн. Посетихме музея на мореплаването, спомням си. Нали разбирате, когато в мислите си направих обзор на пътешествията през живота си, изчезна всякакво възможно колебание относно начина

ми на действие, обърнах се към бармана, рекох „Може ли още едно?“ и се огледах наоколо в отлично разположение на духа. Бяха започнали да влизат посетители — весели, сити хора поръчваха кафе и питиета на масите си и се бутаха около мен на бара. Поначало никак не обичам скупчванията на хора и доколкото е възможно, избягвам да попадам в тях, както и в автобуси и трамваи, но тази вечер ми се струваше приятно и свойско да бъда един сред многото, почти уютно. Един възрастен господин с пура намекна с дискретен жест, че се нуждае от пепелника ми, „Естествено, заповядайте“, отговорих и за малко да добавя някакво малко извинение, но се опомних. Бях приключил с тези неща. Съвсем равнодушно и даже с известна небрежност побутнах пепелника към него и разгледах спокойно изражението си в огледалото зад бутилките. Има нещо особено в баровете, не мислите ли? Те са място временно, на възможностите, убежище по трудния ни път между „би трябвало“ и „трябва“. Но да си призная, не са място, което често съм посещавал. Сега, докато седях и надзъртах в огледалото, лицето насреща изведнъж ми се стори доста симпатично. Май друг път не бях отделял време по-внимателно да огледам вида, който времето ми е придало: слабо лице с доста красиви очи, леко учудени; косата е посивяла, вярно, но е почти артистично буйна и над челото виси кичур, който ми придава изражение на... как да се изразя? Тревожна съсредоточеност? Съсредоточена угриженост? Не. Чисто и просто самовглъбеност. Изпразних чашата си и изведнъж ме обзе неустоима нужда от общуване, която незабавно овладях. Но все пак, въпреки всичко, не беше ли точно това удобният случай, в който най-накрая аз да не съм принуден да слушам, а да се разприказвам, свободно и обстоятелствено? По мъжки, в бара. Можех например, ей така между другото, да спомена решаващия си принос в развитието на пощите. Не. Абсурд. Трябва да съм загадъчен, да не се доверявам, евентуално само да намеквам...

Вляво от мен седеше един твърде неспокоен младеж, който непрекъснато сменяше положението на тялото си, въртеше се насам-натам и сякаш следеше с очи всичко, което се случваше в помещението. Обърнах се надясно и казах:

— Много хора тази вечер. И пътуването изглежда, че ще бъде спокойно.

Съседът ми изгаси пурата си в пепелника и отбеляза, че корабът е пълен, че скоростта на вятъра е осем метра в секунда, но прогнозата била за усиляване през нощта. Хареса ми спокойното му, практически държание и се запитах дали е пенсионер и защо пътува за Лондон. Трябва да отбележа, че интересът ми учуди и мен самия, нали разбирате. Ако има нещо, което ми е станало напълно чуждо, почти омразно и което на всяка цена искам да избегна, то е любопитството, съпричастието, насърчаването с минимални усилия на неустоимата нужда у околните да заразпрат терзанията си. Знам аз. За дългия си живот съм чувал какви ли не истории и сам съм си бил виновен. Но, както споменах, седях си в бара на път към свободата и бях непредпазлив.

Той рече:

— В Лондон значи? По работа ли?

— Не. Обичам да пътувам по море.

Той кимна разбиращо. В огледалото видях лицето му, доста подпухнало, леко обрлено лице с увиснали мустаци и изморени очи. Стори ми се елегантно, скъпо облечен, континентално, ако позволите така да се изразя.

— Когато бях млад — каза, — осъзнах, че ако правя непрестанни преходи по море с включена храна, ще мога да преживявам далеч по-евтино, отколкото в града.

Огледах го възхитен и зачаках продължението, но той не добави нищо повече. Явно, слава Богу, беше човек, който не обича да си излива душата. През цялото време откъм тавана се чуваше мек, упорит тътен на музика. Хората разговаряха все по-оживено, отрупани с чаши подноси се носеха с впечатляваща скорост и прецизност между масите, помислих си: „Седя тук с врял и кипял пътешественик, човек, взел най-доброто от живота и знаещ за какво говори“. Точно тогава той извади портфейла си и ми показва снимки на семейството и на кучето си. Предупредителен сигнал. Прониза ме остро разочарование. От друга страна, защо спътникът ми да не се държи като всички останали? Бях решен да не позволя нищо да накърни спокойствието ми, затова погледнах и произнесох обичайните похвали. Съпругата, децата, внуците и кучето на вид бяха кажи-речи като всички други, с тази разлика, че изглеждаха сякаш се чувстват необичайно добре. Той въздъхна — не се чу, разбира се, сред шумотевицата наоколо, но видях

как широките му рамене се повдигнаха и спуснаха във въздишка. Явно у дома не всичко беше наред. Знам, никой не е застрахован. Най-елегантният, пушещ пура пътник със златна запалка и семейство, подредено около плувния басейн — и той! Бързо заговорих за първото, което ми хрумна — предимството на пътуването с лек багаж — и реших след малко да си тръгна. Колкото е възможно по-бързо, без да изглеждам рязък. За да покажа, че ще се оттеглям, извадих ключа от каютата, сложих го до чашата си и се опитах да привлека вниманието на бармана, разбира се, без успех. На бара цареше страшна блъсканица, непоносима и шумна, и горкият човек работеше като луд.

— Два пъти *Блек енд Уайт* — каза спътникът ми. Гласът му бе тих, но със спокойна и авторитетна сила, която веднага даде резултат. Той обърна тежкия си поглед към мен и вдигна чаша. Капанът щракна.

— Благодаря — казах, — колко любезно, питие за лека нощ значи. Май взе да става късно.

Той отговори:

— Няма защо, мистър Меландер. Казвам се Коно — и сложи ключа от каютата си до моя.

— Невероятно съвпадение! — възкликнах аз в особено лошо настроение.

— Ни най-малко. Видях как излязохте от каютата. Чантата ви беше много спретнато надписана.

Изведнъж младият мъж вляво ме сръга с лакът, беше се навел над бара и настояваше заядливо за едно *Куба либре*, вече три пъти бил дал поръчка, но не, Сульо и Пульо трябвало да го прередят, колко типично, знаем ги тези неща... Господин Коно измери младежа с кратък, много студен поглед и рече:

— Явно е време да си ходим. — Но облекчението ми бе пресечено от следващите му думи: — Имам уиски в каютата, а нощта е дълга.

Какво можех да сторя? Да кажа, че не съм хапнал нищо? Щеше само да ме изчака в каютата. Сега, когато го видях в цял ръст, силен, внушителен, той излъчваше непоклатима решимост. Аз, естествено, исках да си поделим сметката, но той отказа с жест и тръгна към вратата. Последвах го. Качихме се в препълнен асансьор. Корабът гъмжеше от хора, тълпяха се около игралните автомати, седяха на стълбищата, децата им тичаха с викове насам-натам и ме обзе старият

ми страх от навалици — когато най-после влязохме в каютата, треперех от главата до петите. Мистър Коно премести багажа си и извади бутилка уиски, която сложи на масичката под прозореца, носеше и две сребристи чаши. Койката изскърца, когато седна, изглеждаше прекалено крехка и тясна за него. Каятата бе първа класа — лукс, който си бях позволил за това замислено като само мое пътуване — и имаше барче: малко, елегантно приспособление с безалкохолни напитки, чипс и солени ядки. Отворих вратичката му.

— Не — каза мистър Коно, — не *Виши*. Пия уиски като шотландците, с чешмяна вода. Баща ми беше от Шотландия.

Побързах да отида в банята и налях в чашата за миене на зъби. На прага леко се препънах, беше необичайно висок.

— Лед? — попитах.

Той поклати глава. Сложи малко вода в уискито и мълчаливо се облегна назад. Моето пътуване с кораб изведнъж доби нови измерения; край на спокойствието. Бях уверен, че няма да си легне часове наред.

— *To you*^[1] — каза той. — Всичко се повтаря.

— *To you* — казах аз.

— Пътувания, пътувания, напред-назад. И знаеш точно къде пристигаш, едно и също всеки път. Към къщи и далеч от къщи, натам и обратно.

— Не непременно — възразих. — Има случаи... — но той ме прекъсна. Мислех да му разкажа, че аз самият нямам представа къде ще попадна, че не съм запазил стая в хотел; прищя ми се да му създам леко авантюристична представа за новата ми, почти нехайна свобода, но той вече беше заговорил за грижите си: съпругата, децата, внуците, къщата и кучето, което явно беше умряло при много тъжни обстоятелства. Затворих се напълно. Може би за първи път през живота си успешно прогоних кошмарното състрадание, което е донесло и на мен, и на обкръжението ми толкова ужасни неприятности, ама ужасни ви казвам. Сега може би разбирате защо заминах? Може би долавяте мащаба на изтощението ми, измореното ми отвращение от непрекъснатата склонност да съпреживявам?

Разбира се, че ми е жал за хората. Всеки мъкне със себе си нещо скришно, непреодолимо, някакво разочарование, някой вид страх, срам и щом ме надушат... понеже те не знаят, а точно ме надушват. Е, затова се магнах.

Докато слушах с половин ухо мистър Коно, усетих надигането на силна, чужда за мен ярост, гаврътнах чашата си и грубо го прекъснах с думите:

— А какво очаквате? Явно сте ги разглезили. Или сте ги лишили от воля! Оставете ги да станат самостоятелни и да правят каквото искат! — И дали заради уискито, дали не, завърших категорично: — Оставете ги. Всички. И къщата! — Но той почти не слушаше, снимките от портфейла пак се бяха появили.

Основните човешки терзания понякога ми се струват твърде монотонни. Или поне ежедневната проблематика, която остава, когато покривът вече не тече, има нещо за ядене и животът и здравето ти не са пряко застрашени, ако разбирате какво имам предвид. Забелязал съм, че — с изключение на големите катастрофи — делничните нещастия са доста еднообразни. Той или тя изневеряват или се отегчават, отцява им се да работят, други балони от амбиция и мечти също губят формата си, времето скоро започва да не достига, семейството се държи неразбираемо и плашещо, приятелството бива отровено ей така, между другото, човек неистово се занимава с незначителни неща, докато непоправимото продължава безнадеждния си ход, гризат го чувство за дълг и вина и на всичко се слага неопределеният етикет „тревожност“ — проблем, на който човек рядко има време или смелост да даде определение. Аз знам. Възможностите да не се чувстваш добре в живота си са безбройни и ги познавам, винаги се повтарят, всяко разочарование в отделна кутийка. Вече би трябвало да съм обръгнал, да съм намерил най-накрая отговорите, но не съм. Няма подходящи отговори, нали? Затова човек просто слуша. Ако изобщо се интересува от възможни решения впрочем — повечето просто продължават да говорят, връщат се и говорят за същото, не те пускат. И ето ме сега тук с мистър Коно, когото отчаяно се опитвам да не съжалявам. Пътуването се очертаваше непосилно дълго. В момента той говореше колко неразбран бил в детството си.

Корабът бе започнал да се клати, не много. Мен морска болест не ме лови. Но казах високо:

— Мистър Коно, не се чувствам добре.

— Не мистър Коно — каза той, — а Албърт. Не ти ли казах да ме наричаш Албърт? Значи, тази тревожност...

— Албърт, боя се, че трябва да изляза на палубата. Трябва да глътна въздух, не ми е добре.

— Това лесно може да се поправи — каза той. — Изпий едно *straight*^[2] уиски, веднага. А въздух ще ти набавим колкото искаш.

Той се нахвърли върху прозореца ни, нали знаете, илюминатора на каютата, който е завинтен ужасно здраво с бог знае какви приспособления, но го отвори целия и буйна, много влажна струя леденостуден въздух ми изкара дъха, пердетата заплющиха, а чашата ми падна на пода.

— Не е зле — каза той, значително ободрен. — Готово. Знаеш ли, че някога мечтаех да стана боксьор? Видя ли, че си по-добре.

Отидох да си взема балтона.

— Албърт — попитах, — с какво всъщност се занимаваш?

— С бизнес — отвърна кратичко. Явно въпросът ми отново го потисна. Дълго мълчахме. Казахме си наздраве. От време на време солени пръски обливаха масата. Опитах да се пошегувам, че виждаш ли, ето малко допълнително вода в питиетата, но си глътнах езика, понеже за мой ужас забелязах, че очите на мистър Коно са насълзени, лицето му се изкривява и той казва:

— Нямах представа. Нямах представа как се чувствах...

Най-ужасното е когато се разплачат, тогава ми е спукана работата. Склонен съм да обещаая какво ли не — вечното си приятелство, пари (естествено, не и в този случай), леглото си, — да се наема с най-неприятните задачи. А ако се разридае едър, силен мъж... Отчаях се, скочих, за да му предложа първото, което ми хрумне: нощния клуб, плувния басейн, нещо си, но от клатенето на кораба загубих равновесие и се строполих право в обятията на мистър Коно. Той се вкопчи в мен като удавник и склони едрата си глава на рамото ми. Ад. Положението ми беше крайно неудобно в много отношения. Никога не бях преживявал нещо подобно. За щастие, точно тогава корабът се люшна още по-силно и отвън нахлу голямо количество вода: мистър Коно спаси светкавично бутилката си и се зае да завинтва илюминатора, доколкото му беше възможно. Аз изскочих в коридора, в сляп опит за бягство продължих през объркващите помещения на кораба и накрая спрях в пълно изтощение. Около мен бе празно и тихо. Надникнах през една отворена врата. Палубни столове. Да, точно така, голямо помещение, пълно със столове, повечето вече разгънати като

шезлонги за през нощта. Доста от пътниците на палубата спяха, увити в одеяла. Влязох, много внимателно взех едно одеяло и избрах стол в най-далечната част до стената. Прекрасно. Да се унеса, да потъна в тишина и забрава... Ужасно ме болеше главата и бях доста мокър, но нямаше значение, ни най-малко. Придърпах одеялото над главата си и се изгубих в пълен, равнодушен покой.

Когато се събудих, няхах представа къде се намирам. Някаква жена се опитваше да ми издърпа одеялото и повтаряше, че мястото било нейно, номер трийсет и едно, нейното лично, имала резервация за него... Надигнах се съвсем замаян и взех да се извинявам:

— Разбирате ли, станало е недоразумение, а и осветлението беше много лошо, наистина съжалявам.

— Няма нищо — каза жената кисело, — свикнала съм на недоразумения, както вие ги наричате.

Главоболието ми само се беше усилило и сега ужасно мръзних. Доколкото можех да видя, почти всички столове бяха заети от спящи хора, така че чисто и просто седнах на пода и се опитах да си разтрия врата.

— Нямате ли резервация? — попита тя строго.

— Не.

— Изгубили ли сте я? Корабът е пълен, тук също.

Не отговорих. Може би щяха да ме оставят да спя на пода.

— Защо сте толкова мокър? Воните на уиски. Синът ми Херберт също пие. Веднъж падна в морето. — Тя седеше и ме гледаше, завита до брадичката с моето одеяло; дребна, суха, посивяла жена, потъмняла от слънцето и с остри очи. Шапката си беше сложила до краката. Продължи: — Куфарът ми е ето там. Бихте ли ми го донесли? Най-добре е човек да си държи нещата под ръка на такова място. Внимавайте с кутията със сладкиша. Той е за Херберт.

Междувременно идваха още хора и откриваха столовете си. Корабът се клатеше много силно и малко по-нататък някой повръщаше в пликче.

— В Лондон ще е друго — каза възрастната дама и придърпа куфара още по към себе си, — само да разбера къде се намира Херберт в момента. Знаете ли къде трябва да се обърне човек, за да издири нечий адрес?

— Не — казах аз. — Но може би главният стюард...

— Цялата нощ ли смятате да спите на пода?

— Да. Много съм изморен.

— Разбираемо е — рече. И добави: — Уискито е скъпо. — А след още малко: — Хапнахте ли си нещо?

— Не.

— Така си и мислех. Имаха храна в грила. Но беше прекалено скъпа за мен.

Свих се на пода, закопчах си балтона и се опитах да поспя. Не се получи. Как беше тръгнала така наслуки за Лондон, без дори да знае адреса на сина си? Със сигурност щяха да я спрат при слизането на сушата, времената бяха такива, че трябваше да представиш препоръки и да гарантираш определена сума, за да те пуснат в страната... Откъде ли беше, от провинцията някъде... И понесла сладкиш за този свой син... Боже, колко безпомощни и абсурдни можеха да са хората!

Поспах малко и пак се събудих. Жената хъркаше. Беше преметнала ръка през ръба на шезлонга, изглеждаше изморена — набръчкана кафява ръка с широки венчални халки. Сега вече няколко души тук и там из помещението повръщаха, миризмата беше ужасна. Реших да изляза на палубата и обзет от старата си неприязън към асансьори, се качих по стълбите. Минах покрай грила, където хората още седяха и се хранеха, поколебах се за момент и купих няколко големи сандвича и бутилка бира, после слязох по стълбите и дори намерих пътя обратно. Заварих я будна.

— Много любезно от ваша страна — рече и веднага се зае със сандвичите, — не искате ли половината? — Но аз вече не бях гладен, седях и размишлявах колко пари ще са й нужни, когато слезе на сушата. Дали нямаше християнски приюти, които поемат заблудените пътници? Трябваше да намеря стюарда, може би той знаеше...

— Казвам се Ема Фагерберг — рече тя.

Мъжът, който лежеше на съседния шезлонг, се подаде от одеялото си и възропта:

— Млъкнете де! Опитвам се да спя.

Госпожа Ема Фагерберг издърпа ръчната си чанта изпод възглавницата.

— Много сте мил — прошепна. — Ще ви покажа снимки на сина си. Ето как изглеждаше Херберт на четири години. Тази е леко размазана, но имам няколко много по-хубави...

-
- [1] (Here's) to you (англ.) — Наздраве, за ваше здраве. — Б.пр. ↑
- [2] Без вода, чисто (англ.). — Б.пр. ↑

РАЙСКАТА ГРАДИНА

Един февруарски ден професор Виктория Юхансон пристигна в планинското село западно от Аликанте, където щеше да прекара известно време в дома на кръщелницата си Елисабет. Селцето беше малко и много старо. Тесни къщи, скупчени плътно една до друга и разделени от каменни дувари, се катереха по планинския склон както в живописните картички, които Елисабет изпращаше на кръстницата си от време на време.

Пътуването бе дълго и изморително. Виктория леко се разочарова, че Елисабет не я посреща на летището, както се бяха уговорили. Всъщност по-скоро се учуди. Толкова дълго бяха подготвяли това гостуване, и то с искрено нетърпение. Нямаше звънец. Виктория потропа на входната врата, но реакция не последва, ако изключим двете пъстри котки, които се шмугнаха покрай стената и измъчиха. Тогава тя извади резервните ключове на Елисабет от ръчната си чанта и влезе в едно патио. Не беше голямо, но изглеждаше точно според очакванията: застлан с плочник двор, растения в спретнато наредени тумбести глинени саксии, а над главата ѝ — лек таван от зеленина. Виктория остави куфарите и си каза: „Аха. Патио“. Създаваше усещане за сигурност, съответстваше на мечтата за далечната непозната страна. Тъй като Елисабет не си беше у дома, Виктория отключи и следващата врата. След силната слънчева светлина стаята ѝ се стори съвсем тъмна. Имаше само един прозорец, при това малък. Рамката му ограждаше като картина яркозелена корона от листа, отрупана с портокали, „мога да се наведе през прозореца и да си откъсна“ — помисли си изморената Виктория. Но може би дървото не беше на Елисабет, а на съседа... Беше съвсем тихо. Сега тя видя, че в стаята цари безпорядък: дрехи, листове хартия, остатъци от ядене, навсякъде следи от тревожно бързане, а по средата на пода — писмо. Прочете го права: „Мила кръстнице, току-що научих, че мама е тежко болна, вземам първия полет. Надявам се да се справиш, ужасно съжалявам, че стана така! Ако газовата бутилка свърши, Хосе от

кафенето на площада ще ти помогне, а също и с дърва — той говори малко френски. Бърз поздрав, твоя Елисабет. П.П. Щях да ти пиша, но писмото нямаше да стигне овреме“.

„Горкото дете — помисли си Виктория, — отгоре на всичко Хилда да се разболе... Но тя и на времето си беше леко болнава, нагорницата я изтощаваха. Когато ходихме в Шотландия например, коя година беше — хиляда деветстотин... както и да е, във всеки случай бяхме много млади. Тя много мрънкаше и не беше приятна компания... Говорехме да отидем в *Das Land wo die Zitronen blüh'n*^[1] или в Испания... Ще ѝ пиша. И на Елисабет. Но всичко с времето си, трябва да правим нещата едно по едно. Чудя се как ли се слага газова бутилка...“

Виктория си свали шапката. Седнала на стол с права облегалка във варосаната, сериозна стая на Хилда, тя се опита да продължи да мисли за приятелката си от детинство. Но образът на Хилда се размиваше все повече и повече, с привкус на позабравено угризение. Виктория запали третата цигара за деня и се посвети на наблюдение на портокаловия прозорец.

Навремето Виктория Юхансон беше много харесвана учителка, умееше да запали любопитството на ученика. Внезапните ѝ мълчания не се дължаха на разсеяност, а ѝ служеха да формулира идеите, които искаше да излага с абсолютна яснота. И по-късно, в университета, където четеше лекции по скандинавска филология, Виктория внушаваше голямо уважение въпреки мекотата си и пълната си неспособност да мъмри или да поддържа ред в книгата и записките си, които непрекъснато губеше или забравяше. Може би именно непрактичната безпомощност на Виктория обезоръжаваше възпитаниците ѝ, както и нейната неизменна дружелюбност, която я караше да тълкува погрешно всеки опит за противопоставяне или насмешка. И внушаваше сигурност, още отдалеч Виктория създаваше усещане за сигурност — малка, стабилна фигурка, която спокойно се приближаваше към теб с обувките си със заоблени върхове. Виктория обичаше да носи шлифер и удобни, широки дрехи, което не пречеше наметката ѝ за театър да бъде от чинчила, а перлите — истински. Маргаритената си огърлица слагаше, когато учениците ѝ идваха на гости. Виктория устройваше малки празненства за тях веднъж седмично: поднасяше им какао и сладкиши, а по-късно, вече на

студентите, даваше мартини и маслини и им разрешаваше да си доведат приятел, ако желаят. Намираха се хора, които смятаха всичко това за леко пресилено, но и те отстъпваха пред естествеността, с която Виктория възприемаше нещата — не беше възможно да я съдиш, само да констатираш. Когато младежите идваха на гости на Виктория, те се обзалагаха за едно или друго, с което не се е справила, и това се превърна в своеобразна игра. Случваше ѝ се да не успее да извади тапата на мартинито или пък да изгори бушон, апартаментът да потъне в тъмнина и тя да не знае как да оправи повредата, някой прозорец да не се затваря, листът с нещо важно да се плъзне зад библиотеката и така нататък. Те оправяха всичко с някаква нежност, след което се засмиваха и казваха: „Добрата стара Виктория“. Елисабет не се славеше с отличен успех, но беше много сърдечна, толкова сърдечна.

Стаята на горния етаж в къщата на Хилда Елисабет бе приготвила за Виктория: халат, разслан върху леглото, бадемова клонка, пепелник. И най-големият знак за внимание — книга на Ърл Стенли Гарднър. Скъпото дете не беше забравило, че Виктория има слабост към криминалните романи.

И тук прозорецът беше малък, но от него се виждаха терасите, които описваха дълги извивки все по-нависоко по планинския склон с бели и розови редици цъфнали бадемови дървета. Елисабет ѝ беше разправяла за терасите, които задържали почвата и били оформяни в продължение на векове; днес малцина били способните да строят каменните зидове по стария начин, без хоросан, само с камъни, напаснати един в друг като в най-изящна мозайка. Виктория се интересуваше много именно от тези зидове. Веднъж на село се беше опитала да ремонтира един каменен кей на брега, но когато на човек не му се удава ръчният труд, не му се удава и това си е, уви.

Имаше и още едно малко стълбище, което я отведе до покривната площадка. И оттам изведнъж се разкри невероятната красота на околностите в цялата им широта. Около Виктория се редяха диви, величествени планини, сред които тя се почувства по-малка и от бълха в дълбоката купа на долината. Пейзажът бе драматичен, огромен, но затворен отвсякъде. Как ли влияеше на хората? Толкова самотно беше. Виктория стоеше неподвижно, слушаше и постепенно забеляза, че тишината е по-осезаема именно защото не е абсолютна. От време на време кучешки лай, кола долу на междуградския път под

селото, църковни камбани в далечината. „Детайли за сравнение — помисли си тя, — както когато морето ти се струва по-голямо, ако има няколко острова, които нарушават линията на хоризонта... Нужни са контрасти. А сега, сега мисля, че този напрегнат ден беше достатъчно дълъг за мен. Няма да си разопаковам багажа и няма да готвя. Направо ще си легна.“

Сънят на Виктория бе преизпълнен с покой и големи, загадъчни образи. Преди изгрева петлите се разкукуригаха, в селото сигурно ги имаше много. После дойде утрото. Стаята беше ужасно студена, особено каменният под. Виктория си облече всички вълнени дрехи, които носеше и слезе по стълбите. Отвори портокаловия прозорец, наведе се навън, хвана един портокал, но не събра смелост да го откъсне, за да не наруши стила на цялото. Чаша чай като че ли щеше да ѝ се отрази по-добре.

Слава Богу, газта работеше, бутилката не беше свършила още. Имаше и друг уред, може би за топла вода — Виктория завъртя предпазливо едно копче и той се включи с обезпокоително съскане, затова тя го спря и кипна вода за чай на котлона. Камерата беше пълна с малки, спретнати найлонови пакетчета. Тя отвори едно от тях, но заподозря, че съдържа замразен октопод и бързо го затвори. Бурканчето с мармалада изглеждаше прилично. И май именно то притесни Виктория. Да се вмъкне в живота на друга жена, в хладилника, леглото, тревожното ѝ заминаване... „Постъпих егоистично. Какво знам аз за Елисабет? В банята имаше самобръсначка, може би някой мъж е трябвало да се изнесе другаде заради мен?“

Виктория си сложи палтото и шапката, наля купичка мляко на котките и излезе. Сутринта бе хладна, слънцето едва се подаваше над планинските хребети. Селската улица свършваше на площада: малко, красиво местенце с чешма в средата и няколко дървета, които още не се бяха разлистили. По-нататък трябваше да разучи какви са. Може би чинари? Ето ги магазинът и кафенето на Хосе, и голямата жълта пощенска кутия, която се стори на Виктория познато и окуражително присъствие. Трябваше да купи отнякъде марки и да изпрати красиви картички на част от някогашните си ученици. Вратите бяха все още затворени. През площада се зададе възрастен човек и се поздравиха.

„Сега аз живея тук — помисли си Виктория с лека тръпка на радост — и хората ме поздравяват при среща... Всичко ще се нареди.“

В сянката на патиото тя се вгълби в „Разговорник за туристи: най-често използваните изрази“ — Бихте ли могли, ако обичате... Съжалявам, извинете. Къде мога да намеря ваксаджия, шивач, магазин за сувенири, фризьорски салон...

Към пладне на входната врата се почука, влезе млад мъж с кутия с инструменти, поусмихна се и обясни нещо, което Виктория не разбра. Сетне започна да прави голяма дупка в стената. Странно е — смяташ, че си научил много благозвучни и полезни изрази на испански, но когато ти потрябват, се оказва, че всичко е отлетяло. Виктория почерпи младия мъж с виното на Елисабет и с цигари и не спря да се суети около него чак докато дупката не стана готова. После той си отиде. Малко по-късно се върна, усмихна се все така красиво и ѝ подари огромен букет от мимози. Виктория се трогна. Мимози, които се купуват само на мънички клонки, когато някой има рожден ден — сякаш чуждата страна я приемаше официално, беше невероятно, щеше да разкаже на Елисабет.

Младежът запълни дупката с гипс. Почисти след себе си, погледна я и се засмя.

— Чудесна работа — каза Виктория срамежливо, — много, много хубаво.

Когато на следващия ден на вратата се почука, Виктория предположи, че идва младият мъж, може би за да продължи със стената, но отвън стоеше червенокоса жена, която говореше английски и искаше да се срещне с Елисабет. Водеше четири дребни кучета.

— Колко приятно! — възкликна Виктория. — Заповядайте, влезте! Я какви кученца... Седнете. За съжаление Елисабет я няма, горкото момиче е трябвало да си замине вкъщи, защото майка му се е разболяла... Аз съм кръстницата на Елисабет, Виктория Юхансон. Мога ли да ви предложа чаша чай?

— Джоузефин о'Съливан — каза гостенката на Виктория. — Благодаря, чай няма нужда, не си правете излишен труд. Но Елисабет обикновено държи малко вино в кухненския шкаф.

Виктория отиде, надникна в шкафа на Елисабет и намери половин бутилка уиски.

Кучетата налягаха досами стола на Джоузефин, а след малко две от тях скочиха в скута ѝ.

— Наздраве — рече Виктория. Не обичаше уиски. — Отдавна ли живеете тук, госпожице О'Съливан?

— Има-няма година. Но повечето членове на колонията са тук от много по-отдавна.

— Колонията?

— Да, английската колония. И няколко американци. Тук е евтино.

— И красиво — добави Виктория. — Толкова спокойно, истински рай!

Джоузефин се засмя, дребното ѝ лице се сви и състари. Тя избута кучетата от скута си и изпразни чашата.

— Изглеждат много привързани — каза Виктория. — Ще желаете ли още малко?

— Да, благодаря.

— Цигари?

— Мерси, имам си. — Джоузефин дълго мълча, запали цигара, дръпна няколко пъти и я изгаси енергично в пепелника. — Рай, казвате. Имаме си и змии! Човек вече не се чувства сигурен в това село. И никой нищо не прави по въпроса.

— Но испанците... — започна Виктория.

Джоузефин я прекъсна нетърпеливо:

— Не можете да разберете. Но няма значение, не се притеснявайте.

Едно от кучетата отново рипна в скута ѝ, а останалите се скупчиха под стола.

Виктория каза:

— Колко жалко, че Елисабет я няма. Мога ли аз да ви помогна с нещо?

— Не. Вие не можете да разберете.

Покрай къщата минаха няколко мотоциклета и пак стана тихо.

Джоузефин възкликна с внезапен плам:

— Никой не го е грижа! Никой!

Най-дребното куче заджафка.

— На място! — извика тя. — На място! А пък вие, вие — „рай“! Ако някой се беше заклел да ви убие, как бихте се чувствали?!

Сега всички кучета се разляха.

Виктория каза:

— Струва ми се, че е най-добре да ги пуснете навън.

И сама изведе кучетата на двора. Като се върна, гостенката ѝ стоеше до прозореца с гръб към стаята. Виктория изчака.

— Въпросната се казва Смит — продължи Джоузефин, сега вече спокойно, през зъби. — *Смит*, представете си. Обикаля из селото, размахва нож и казва, че ще ме убие. А аз живея в съседната къща до нейната! Мрази кучетата и стереоуредбите, пъха заплашителни писма под вратата и се зъби на чистачката ми, а миналата седмица ми отрязва мимозата! Отидох в полицията, но те казаха, че нищо не можело да се направи преди нещо да се случи. С други думи, преди да ме намерят с прерязано гърло!

— Мимозата голяма ли беше? — попита Виктория.

Джоузефин я изгледа гневно.

— Един метър — отвърна кратко.

— А кучетата?

— Лаят, разбира се.

— Госпожице О'Съливан, не бива да се прибързва със заключенията. „Убийство“ е силна дума, би трябвало да се използва премислено и внимателно. Тук е доста студено, какво ще кажете да запаля огън? Мисля, че Елисабет държи дървата навън, на двора.

Бяха големи цепеници от маслиново дърво и тук-там сухи клони с листата; Джоузефин разпали огъня и той загоря с наситено сини пламъци.

— Колко красиво гори — каза Виктория. — Различно. Изобщо не е като у дома.

Джоузефин стоеше неподвижно и се взираше в огъня.

— Не — каза, — изобщо не е като у дома.

Виктория се сети за свои ученици, които бяха идвали при нея, за да споделят нещо ужасно, което им се е случило — ледът обикновено се разчупваше, когато им дадеше да стъкнат огън в кахлената печка. Рече:

— Госпожице О'Съливан, ще помисля сериозно над проблема ви и ще се опитам да намеря начин да ви помогна. Но трябва много внимателно да разсъдя.

Джоузефин се обърна към Виктория и цялото ѝ държание изневиделица се промени: тя се отпусна, напрежението се оттегли от

лицето ѝ и тя прошепна:

— Наистина ли искате да ми помогнете? Сериозно? Мога ли разчитам на вас?

— Естествено — отговори Виктория. — Такива въпроси трябва да се разрешават. Но сега се приберете и се опитайте да мислите за нещо друго. — Замалко да каже „вземете си някой хубав криминален роман“, но се усети в последния момент.

Когато Джоузефин си отиде с кучетата, Виктория извади хартия и химикалка, запали цигара и седна пред огъня. Беше много ободрена. Първо написа: „Случаят Джоузефин“, помисли малко и поправи: „Жената с ножа“.

1. Жената с ножа ще наричам Хикс, по-добре е от Смит. Тя ли не е с всичкия си, или Дж.? Или и двете? (Констатация: полицията е аут, не иска да помогне.)

2. Да проверя дали в Испания е разрешено човек да обикаля и да заплашва хората с нож. Би могла поне да бъде глобена за хулиганство (да, но ако това я направи още по-агресивна?). Какво оръжие е избрала всъщност? Кинжал? Кухненски нож? Тази подробност изглежда важна в психологическо отношение. Какво знам за Хикс? Нищо.

3. Мотивът. Кучетата и стереоуредбата не са достатъчни, трябва да има още нещо, по-значимо. Да разбере мотива.

4. Как. Трябва да вляза във връзка с Хикс. Спешно ли е? Дж. театър ли разиграва? Да говоря с Хосе, но дипломатично.

Огънят гореше и в стаята вече беше много топло.

Виктория реши, че след като всички тук отделят време за сиеста наред деня, тя също може да си дремне с чиста съвест следобеда. Превъзходен навик, щеше да е хубаво да се въведе в Скандинавия.

Посети Хосе в кафенето, даде му визитната си картичка, а на съпругата му — кутията шоколадови бонбони, донесена за Елисабет. Когато Хосе ѝ сервира кафето, тя го разговори за времето, за красотата на пейзажа и го попита дали поддържа връзка с чужденците в селото.

Той сви рамене.

— Не общувам много с тях — каза. — Пенсионери. Предимно жени, нали разбирате, те живеят по-дълго.

— С какво се занимават?

— Ходят си на гости — ухили се Хосе.

Виктория спомена, че е чула за една от дамите, някоя си госпожица Смит, та щом всички си ходят на гости, тя можело да посети нея.

— Наистина ли? — каза Хосе. — Сериозно ли говорите? — И се обърна към жена си, която стоеше зад бара и надаваше ухо: — Каталина, чу ли новината, професорката тук е решила да навести сеньорита Смит!

— Опазил Господ! — ахна Каталина. — Никога няма да успее да влезе.

До двете съседни къщи, които обитаваха Джоузефин и Хикс, водеше стръмна, ужасяваща стълба. Когато Виктория стигна, седна на един от ниските каменни дувари, за да изчака, и се зачете в испанския разговорник. Мина много време преди Хикс да излезе. Заклучи входната си врата и застина на място, сякаш забрави накъде се е запътила. Носеше пазарска торбичка, значи най-вероятното беше да е към магазина. Хикс бе доста дребна и не изглеждаше особено опасна, по-скоро мрачна. В прошарената ѝ коса не личеше дори бегъл опит за прическа. Нож нямаше. Сетне тя се приближи.

— Извинете — каза Виктория, — ужасно ми е зле. Къде мога да пийна малко вода?

— На помпата на площада — отговори Хикс. Очите ѝ бяха подозрителни и много тъмни.

— Надали ще успея да стигна дотам... От жегата е, не съм свикнала...

И така Виктория се вмъкна в малката, тясна къща, в която живееше Хикс. При това наистина ѝ призля, защото не беше свикнала да лъже.

Хикс постави чаша вода пред нея на масата и се насочи обратно към вратата. След малко попита дали Виктория се чувства по-добре.

— Ни най-малко — отговори Виктория искрено. — Моля, простете ми, но не може ли да седнем за малко? Дано не съм слънчасала...

Хикс седна на стол близо до вратата.

— Не съм свикнала с жегата — повтори Виктория. — Случвало ли се е друг от колонията да слънчаса?

— Не — отговори Хикс презрително. — Но не би ме учудило. През половината време не правят друго, освен да се пекат.

— А през другата половина?

— Партита. Ще видите. Пият коктейли, клюкарстват и дрънкат празни приказки. След седмица ще сте във вихъра на танца, ще бъдете сред приятите.

— Не дай си Боже — каза Виктория. — Звучи ужасно.

Хикс остави пазарската торба и заговори тихо и натъртено:

— Да. Ужасно е. Завземат една след друга изоставените къщи и ги ремонтират: да имат всички съвременни удобства вътре, а отвън да са примитивни и романтични. Живеят си живота! Вчепкали са се наедно като оси в гнездо със своите коли и домашни кучета. Като египетски скакалци! Аз живея тук от самото начало, от двайсет години, видяла съм едно-друго! Всичко разтурят.

— Като смокини — каза Виктория.

— Моля?

— Смокинови дървета. Кръстницата ми Елисабет ми е разказвала за смокиновите дървета: корените им се разпростират надалеч и могат да разцепват стени и пътни настилки, какво ли не. Не дават на нищо друго да вирее наоколо.

— Да — каза Хикс, — нищо друго. Човек не знае къде да се дене.

Тя се изправи и застана в очакване до вратата.

По обратния път Виктория опита да си представи какво е всички да ти обърнат гръб. Мисълта беше стара, неприятна — деца, които биваха изолирани от всички занимания на съучениците си, идваха при нея и я питаха какво да правят.

Много неприятно, наистина сложно. Виктория скъса записките си за жената с ножа. Но случаят в никакъв случай не приключваше дотук, само навлизаше в нов етап.

На следващата сутрин Джоузефин влетя с всичките си кучета и още от вратата забърбори:

— Професорке, скъпа професор Виктория, разправят, че сте били у онази. Какво каза тя за мен?

— Нищо.

— Но все нещо е казала?

Виктория потупа най-дребното и нервно куче и рече:

— Струва ми се просто, че е много самотна.

— И нищо друго? — възкликна Джоузефин. — Нищо друго ли не научихте, освен че е самотна? Това можех и аз да ви го кажа от самото начало... Защо мрази точно мен, ето какво бих желала да знам!

— Скъпа госпожице О'Съливан — каза Виктория, — успокойте се. Намирам се едва в началото на това разследване. — И си помисли, ядосана на себе си: „Разследване, колко претенциозно, чела съм прекалено много криминални романи...“ Продължи бързо: — Случва се хората да останат с погрешно впечатление, нали знаете. По някоя съвсем нищожна причина, разочарование може би, което по-нататък нараства ли, нараства в погрешна посока, докато всичко се обърка...

Джоузефин попита разгорещено:

— Защищавате ли я? Какво искате да ми кажете? Самотна била! Ами че да не съм ѝ аз виновна?! Вие обещахте...

— Да, знам, обещах. Но седнете, няма ли да пийнете уиски?

— Може би едно малко — отговори Джоузефин раздразнено. — Но само едно. Ще ходя у Уейнрайтови.

— Да не правят парти?

— Да, парти.

— Вижте — каза Виктория, — аз търсех мотива и мисля, че го намерих. Тя ви е превърнала в символ...

Но Джоузефин не слушаше, а бърбореше за лейди Олдфийлд, която много искала да покани професорката на приема си следващия четвъртък: интелектуален прием, само за посветени. Ето, нямали нищо против да разширяват кръга си.

„Ами поканете Хикс — помисли си Виктория ядосано, — аз не искам да имам нищо общо с вашия кръг, разширявайте го както си искате.“

Изведнъж Джоузефин млъкна, втренчи се във Виктория и попита:

— Какво има, защо ме гледате така? Вече не искате ли да ми помогнете?

— Разбира се, че искам. Но трябва да се опитаме да разберем, че госпожица Смит има големи проблеми...

— Така значи — прекъсна я Джоузефин, — защитавате я! Та тя е опасна, не ѝ вярвайте на думите! Тя е вещица, която всичко изопачава и превръща черното в бяло, аз ли не знам! Забранявам ви да се срещате с нея.

Виктория усети как лицето ѝ пламва и понечи да се обади, но веднага беше прекъсната:

— Да, да, знам какво ще кажете, но няма никакъв смисъл да говорите с нея. Отидете в полицията, ако искате да помогнете, отидете в психиатричната болница в града! Тя е луда, трябва да се вземат мерки!

Едно от кучетата заскимтя.

— Госпожице О'Съливан — каза Виктория овладяно, — може да продължим по този въпрос друг път. Сега се налага да ме извините, трябва да напиша важно писмо.

„Държах се нелюбезно — помисли си после, — позволих си да кипна, а беше ненужно. Но коя пък е тази Джоузефин, която едва ли е и на средна възраст, че да ми се нахвърля и да ми забранява да правя каквото смятам за правилно! Безобразие. С право се ядосвам. Спомням си аз. Млади или възрастни — няма толкова голяма разлика, колкото си въобразяваме. Един е отлъчен, друг трескаво се опитва да бъде част от групата, все е зле. Луда, казва. Луда била и трябвало да се вземат мерки. Има много начини да се вземат мерки.“

Скъпа Хилда,

Тук, в красивия ти дом, ме връхлитат куп спомени от нашите пътешествия до Шотландия и Ирландия. Спомняш ли си, когато набрахме пролетни цветя в покрайнините на Голуей и ги натопахме в консервена кутия на перваза? Преди няколко дни намерих първите пролетни цветя край пътя, но те не искаха...

Не. Не става. Сълзливо. Колко е болна тя всъщност?

Скъпа Хилда,

Тук е толкова спокойно и хармонично.

Дрън-дрън. И образът на Хилда пак се разми.

„Можехме да разговаряме. Екскурзиите заедно не се получиха никак приятни, но можехме да обсъдим защо всичко се обърка и да се опитае да проумеем — тя ли пречеше на моята свобода, на веселото ми любопитство, аз ли я плаших и я докарвах до хленчеща безпомощност? Много интересно всъщност.

Ще ѝ пиша малко по-късно.“

Виктория отиде до къщата, където живееше Хикс, и почука на вратата без никаква представа какво ще говори. Хикс я пусна да влезе, мълчаливо и с напълно затворено лице.

— Добър вечер — каза Виктория, — не идвам по конкретен въпрос, просто ми се прииска да се отбия.

— Значи визита — каза Хикс. — Посещение на добра воля, един вид. И какво, вписахте ли се в колонията?

— Не. Мисля, че повече ми подхожда да се държа настрани.

— Седнете. Искате ли нещо за пиене?

— Не, благодаря, днес не. Нищо.

След дълго мълчание Хикс каза:

— А няма ли да разговаряме? Изобщо? Ни най-малка утеха за горката самотница?

Виктория каза:

— Не ви подхожда. Но имате право. Самотниците ме вълнуват. Възможността да сме такива по много начини.

— Знам какво имате предвид — каза Хикс, — знам точно какво ще кажете. Различните видове самота. Принудителната и самоналожената.

Виктория отвърна:

— Съвсем правилно. Не е нужно да развиваме темата в повече подробности. От друга страна, ако хората се разбират от половин дума, темите за разговор доста намаляват, нали? Изпитвала съм го, не често, но ми се е случвало. Хубаво е, приятно мълчание.

Домакинята запали лампа на масата. „Какво правя — помисли си Виктория, — дали не съм нелоялна към Джоузефин? Но аз само се опитвам да продължа, да проуча и да разбера, за да помогна.“

— Я кажете — рече Хикс, — вие любопитен човек ли сте?

— Да, случва се. По-скоро любознателен.

— И спрямо мен ли?

— Да. Спрямо всичко.

— Смятате ли, че съм опасна?

— Не, всъщност не. — Виктория позамълча, сетне избърбори: — Веднъж ми подариха тенджерата под налягане. За бързо варене на каша например. Тя беше опасна, избухна, налягането отвътре се оказа прекалено силно.

— Това най-вероятно доказва само — рече Хикс, — че човек не трябва да борава с уреди, ако не знае как. Какво направихте с нея?

— Ами какво да направя, като се счупи. Жалко, толкова хубав уред.

— Пак се почва — сепна се Хикс. — Арии. Няма други записи. А аз ненавиждам операта — музиката откъм долепената къща беше учудващо ясна. — Харесвате ли опера?

— Не особено — отговори Виктория, — най обичам нюорлийнски джаз. И класически. Когато се пенсионирах, моите ученици ми подариха стереоуредба. С нея се справям много добре.

Виктория извади цигарите си и погледна въпросително към Хикс.

— Моля, заповядайте — каза домакинята леко нетърпеливо. Настана мълчание. После Хикс отново заговори: — Знаете ли всъщност защо ме търсите? — Виктория не отговори. — Изглеждате искрен човек, държите се естествено. Но сте дошли на погрешното място, трябва да внимавате. Тук е опасно за хора като вас.

— Може би имате предвид — каза Виктория бавно, — че съм податлива на чуждо влияние?

— Нещо такова.

— И че съм склонна към нерешителност, ако се наложи да заема позиция, да направя избор?

— Много сте съобразителна — каза Хикс.

Виктория въздъхна, изгаси цигарата си и се изправи.

— Ще си помисля — рече. — Стълбите ви са ужасни за качване. Но надолу е лесно.

Беше се свечерило. Виктория отиде до ниския зид по билото на последния хълм на селото, ето ги отново — красивите сини огньове, които се издигаха изпод сянката на планината право нагоре в безветрената вечер. Сигурно горяха листа и сухи клони, точно както у дома напролет.

„Да, трябва да внимавам, трябва да знам какво искам, кого се опитвам да защита. Тя е съвършено права. Сега ще си отида вкъщи и ще уча испански. Как се казва: Извинете, има ли някой, който може да ми помогне с прането?“

Една вечер Виктория пое в нова посока и вървя наслуки, докато уличката не премина в пътека, която на свой ред постепенно се стопи в каменистия ландшафт, осеян с древни наглед маслинови дървета. Старите им клони бяха оставени да висят както си искат. Под тях пасеше стадо овце: успоредни мръсножълти гърбове и наведени глави — всички в една и съща поза на жертви. Виктория се спъна в някаква найлонова торбичка и забеляза, че е стигнала до буните — типичните покрайнини на рая, щом в него живеят хора. Почувства се безпричинно угнетена. И точно тогава през един процеп в планинската верига залязващото слънце пламна и за секунда преобрази и избистри вечерния пейзаж. Светеща омара обви дърветата и пасящите овце — внезапна картина на красота с библейска мощ и загадъчност. На Виктория ѝ се стори, че никога не е виждала нещо толкова прекрасно. И си спомни за онзи сценограф, който веднъж обясни: „Работата ми е да рисувам със светлина, нищо друго. Подходящата светлина в подходящия момент“. Не след дълго слънцето залезе, но преди цветовете да помръкнат, Виктория се обърна и тръгна бавно по обратния път.

„Скъпа Хилда, само поздрав, защото съм толкова радостна тази вечер. Испанските ти гледки са много повече, отколкото аз някога съм разбирала и мечтала, далеч по-въздействащи, отколкото човек може да си представи. Искаш ли да поостанем тук заедно, когато оздравееш?“

Не съм сигурна, че подходихме правилно към предишните си пътувания и допускам, че вината беше най-вече моя. Не е необходимо да свършим всичко и постоянно да търчим насам-натам, както правех аз. Сега съм по-наясно.

Разбираш ли, човек би могъл просто да бъде. Да се оглежда, докато наистина види, докато *види* другояче, и да говори за това, да говори за какво ли не и да опознава мястото чрез усещанията си заедно с другия. Не бързаме ли прекалено много, когато сме млади, как мислиш?

Обещай ми да опитаме пак, нали?

Прегръщам те силно, Виктория.“

Беше неделя сутрин и Виктория се събуди от биенето на камбаните, далечни, призивни църковни камбани. „Може би е хубава и смислена идея — хрумна ѝ. — Поне веднъж.“ Но докато нахлузваше ежедневните си обувки, тя зърна туристическите, тикнати в ъгъла, и се поколеба. Утрото беше прелестно. И щеше да е срамота от липса на предприемчивост да не разбере накъде води големият междуградски път под селото. Та в църквата можеше да отиде и в облачно време. Сложи си туристическите обувки и пхна в една торбичка бутилка сок, цигари и разговорника. Ако излетът се окажеше изморителен, можеше приятно да си полежи и почете на тревата под някое портокалово дърво.

Преди обяд беше още прохладно и приятно. От двете страни на пътя имаше големи овощни насаждения, клоните се огъваха до земята от портокали и лимони — съвършени райски градини, но оградени. Никой не се движеше вътре между дърветата, тревата растеше висока и недокосната, а когато минеше покрай някоя вратница, тя все беше заключена. „С малко сила — помисли Виктория — човек би могъл да се провере през оградата, бързо да пропълзи под клоните като в зелена пещера и да лежи там скрит от целия свят, като от време на време си бели по някой портокал и прибира кората в джоба си...“

Откъм селото по пътя се зададе жена, жена в черно. Беше Хикс.

— Добро утро! — извика Виктория. — Към града ли отивате? Ще си правим ли компания?

Хикс спря за миг.

— Не — отговори тя. — Не днес.

— Много мислих... — започна Виктория, но Хикс ѝ обърна гръб и продължи надолу. Сякаш черен гарван прелетя покрай Виктория в слънчевата светлина. Почувства се засегната. Нали бяха провели един доста личен разговор, в който Хикс без съмнение бе надделяла. Можеше да си позволи малко повече любезност.

„Жени — помисли си Виктория, — проблемни още от първи клас.“ С момчетата беше по-добре, поне знаеш какво да очакваш от тях. Седна край пътя, извади сока и разговорника за туристи и се замисли за обратния път по нагорнището. Взе да става прекалено горещо — ту беше леденостудено, ту нетърпимо топло.

Сега пък откъм селото се зададе кола, спря и изсвири с клаксон, вратата се отвори с трясък и отвътре излезе Джоузефин с кучетата си,

олюля се и седна през смях на шосето.

— Мисис Виктория! — извика някой от вътрешността на колата.
— Елате с нас на фиестата! Карнавал! Побързайте, сигурно вече са започнали!

Лицето на Джоузефин изглеждаше още по-дребно между две дълги плитки от учудващо рижата ѝ коса, беше си сложила лента на челото и мъниста на врата и доколкото Виктория разбра, представляваше индианка. В колана ѝ беше затъкнат нож. Извика:

— Сега ще ви отвлека, професорке!

Виктория се изправи и попита дали става въпрос за истински карнавал.

— Най-големият за годината — увери я Джоузефин. — Народът прави каквото си ще и не го е грижа за друго, а всичко е безплатно, безплатно, разбирате ли! Побързайте, нямаме време! Свирнахме ви пред вратата, но не си бяхте у дома... Това са Мейбъл, Елън и Джаци. Пийнете си малко, защото отиваме на парти!

Отново уиски. По пътя надолу пътуваха с главозамайваща скорост. Една от приятелките на Джоузефин запя. Виктория се оглеждаше тревожно за Хикс, никак нямаше да е добре, ако тя я видеше с Джоузефин и колонията — дезертьорка, преминала към вражеския лагер... Сниши се, опита се да стане невидима и раздражено си каза: „Ама че хрумване — *дезертьорка*. На чия страна да съм дезертирала? Ами ако Джоузефин ме беше видяла да вървя по пътя с Хикс, какво щеше да си помисли за мен? И всъщност толкова ли е важно кой какво си мисли и на какво мнение е...“

Бяха слезли в града и ги посрещна музика.

— Пийнете си още, Виктория — каза една от колонистките.

— Не, благодаря, не точно сега.

Слязоха от колата и бавно си проправиха път през гъмжащите от хора тесни улички, Джоузефин държеше Виктория за ръката и викаше шеговито:

— Дайте път! Дайте път! Похитих истинска професорка!

Беше извънредно неловко.

Балони навсякъде, викове и смях. Малките деца се движеха през множеството на раменете на бащите си, ревящо херувимче със светлоруса перука, рогато миниатюрно дяволче, Зоро... На площада се спускаха завеси от конфети.

— Мила госпожице О'Съливан — помоли Виктория, — недейте, няма нужда да се приближавам повече... — Но бе изतिकана чак отпред, плътно до причудливо шествие от цвят и движение, сред дъжда от маслинови клонки и цветя на фиестата. Много от танцуващите бяха с маски: разкривени лица, изразяващи презрение, удивление, непоносима болка, и жестовете им се струваха на Виктория разюздани, цветовете им — избрани да бодат очите. Сетне се зададоха плътни, мълчаливи редици от маскирани деца и когато Виктория се загледа в малко, сериозно момиченце, разпозна с трепет образа и прошепна на себе си: „Да, инфанта на Веласкес, това е. Колко красиво“. Инквизицията се изниза покрай нея, следвана от Кралицата на карнавала под арка от мимози и бадемови клонки; на Виктория ѝ се стори, че изглежда уплашена. Преминаха обвитите в паяжина фигури от Мъртвата гора, а когато се зададоха няколко бутилки уиски, тя се обърна да се усмихне на Джоузефин, но Джоузефин бе изчезнала.

„Трябва да се опитам да преразкажа всичко на Хилда, ще ѝ пиша още тази вечер, това ще я ободри. Я колко хора имат възможност да изживеят мечтата си, да се превъплътят, най-накрая да бъдат нещо друго... прекрасно е. Защо нямаме карнавали у дома, със сигурност са необходими... Ето жената, която е мечтала да бъде дръзкият и благороден Робин Худ, с дългото перо на шапката! Ами онези развеселени мъже, които в танц изживяват мечтата си да бъдат жени? Виж красивите им пазви!“

Музиката се разгорещи и Виктория забеляза Тореадора и Бика, увлечени в яростна игра помежду си; хората викаха силно и се натискаха напред, каква величествена фиеста!

Приближи се една кола с „гангстери“. В малкото празно пространство пред нея танцуваше Хикс, черна като колата, и размахваше дълъг проблясващ нож, всъщност кухненски. Звучеше пасо доблето *Циганска Испания*. В следващия миг Виктория зърна Джоузефин да се втурва на улицата — тя също държеше нож.

— Джоузефин! — извика. — Недейте! Върнете се!

Двете жени закръжиха една около друга пред гангстерската кола, мятаха се внезапно напред, отдръпваха се, публиката викаше „Браво!“ и ръкопляскаше в такт с музиката. Виктория отново извика:

— Недейте! *Pericoloso!*

Но никой не ѝ обръщаше внимание. Двете жени бяха започнали да тропат с токове: приближаваха се, обикаляха в тесен кръг и отново се отдръпваха с танц; в момента единствено той привличаше вниманието на зрителите. Джоузефин едва се държеше на крака. Някой зад Виктория отбеляза, че не тропали правилно, не били истински испанки. Виктория се обърна и изсъска:

— Магаре! Мълчете, не разбирате. Въпрос на живот и смърт е.

Шествието продължи бавно напред и Виктория тръгна с него, запроправя си път, без да моли за извинение, видя, че Джоузефин се олюля и изпусна ножа, Хикс го грабна, върна ѝ го и двете продължиха да се въртят една около друга като котки в заден двор. Кучетата на Джоузефин се щураха пред Хикс, дотам, докдето се осмеляваха да стигнат, и лаеха като обезумели, музиката продължаваше. Но шествието се запъна и спря, Джоузефин залитна към радиатора на гангстерската кола и се хвана с две ръце, за да не падне. Хикс тръгна бавно към нея и Виктория извика:

— Не!

Ножът се издигна и бързо, с два замаха, Хикс отрязва червените плитки на Джоузефин, хвърли ги презрително на улицата и си тръгна. Хората се отдръпнаха и ѝ направиха място, всичко се случи много бързо. Засвириха *Децата на Пирея* и Виктория изведнъж се видя пленена посред плътно множество: единственото ѝ желание беше да си отиде вкъщи. Постепенно се измъкна от площада, стигна до пустите странични улици и седна пред едно кафене, за да отпочинат краката ѝ. Към нея се приближи някакъв господин и рече:

— Извинете за безпокойството. Аз съм американец. Мен нарекохте магаре.

— Изпросихте си го — отговори Виктория изморено. — Щом човек тропат с крака, няма никакво значение дали е по испански маниер, или не; тропат, защото е ядосан. Да знаете къде мога да си хвана такси?

— Колата ми е зад ъгъла — каза господинът. — От Хюстън, щата Тексас съм.

И по целия път нагоре към селото ѝ разправя за семейството и работата си. Размениха адреси и обещаха да си пратят картички.

Просната на кревата в прохладния здрач, Виктория се опита да даде справедлива оценка на случилото се. Вендетата очевидно се бе

състояла в драматичен план.

„И оттук нататък — помисли си Виктория — вече нищо страшно не предстои, само Джоузефин ще си промени прическата, а Хикс ще стане още по-нехаресвана и изолирана. Тя е загубилата, държа се зле. Трябва да се помъча да бъде справедлива. Като че ли най-естествено е да подкрепя загубилата, но какво общо има съчувствието със справедливостта... Обещах да помогна на Джоузефин. Обаче Хикс ми е по-интересна... Не съм обективна.

С учениците беше също толкова трудно — колко внимателно следяха чия страна избирам! Бяха способни да ме докарат до отчаяние с техните деления на черно и бяло... Всъщност има ли нещо абсолютно? Абсолютно «или — или»? Някак всички имат право и човек го разбира, и става нерешителен и се старее да угоди, да бъде толерантен към всички... Но онези събирания, които устройвах за учениците, бяха поне опит, вероятно тромав и боязлив, но все пак опит за кратко да ги извадя от твърдите им като камък групички и да ги накарам да бъдат заедно по цивилизован и учтив начин, да се изслушват и може би разбират малко повече. Хубави събирания ставаха. Мисля, че бих могла отново да опитам. Парти за колонията? Не. Само за Джоузефин и Хикс.“

Телеграмата пристигна малко по-късно вечерта. „Мама почина сутринта, просто заспа, странно усещане, не се тревожи, викни Хосе, ако покривът протече, не се тревожи. Елисабет.“

За миг Виктория си помисли, че би трябвало да се прибере и да помогне. И все пак... Седна на масата и прочете още веднъж телеграмата. Защо да протича покривът, чудна работа. След малко се качи горе и изля на покривната площадка няколко кофи вода. Не прокапа.

И изведнъж, с учудваща сила, Виктория заскърби за изгубената си приятелка от младостта Хилда, която така и не разбра колко лесно може да спре да е досадна.

„Ще изхвърля онзи отвратителен октопод! Ще внесе паничката на котките. Та те не пият мляко — не и испанските котки. Не, дори котките не са в ред!“

Същата вечер Виктория отиде в кафенето, поръча си коктейл *Куба либре* и попита Хосе какво пият уличните котки, когато ожаднеят.

Хосе се засмя и каза:

— Ближат роса.

Преди Виктория да заспи, я залюля приятна мисъл — да бъде независима испанска котка и да намери подходящо шапиче с шапчица от роса по изгрев-слънце (ако изобщо имат шапичета в тази страна).

Виктория написа покани за партито си; положи големи усилия да ги формулира официално и краснописно. Вечерята щеше да се състои в ресторанта на Хосе, единствения в селото. Мястото беше зад кафенето — тераса с изглед към долината, като създадена за летни туристи, отседнали за малко.

„Ще стане“ — помисли си Виктория и отиде да го обсъди с Хосе. В кафенето имаше доста хора. Тя поздрави Хосе и Каталина и попита дали ще пийнат по чашка с нея, защото се нуждае от съвет по много важен и личен въпрос. Каталина се усмихна леко и отказа, нямала време, но Хосе отнесе два *Куба либре* на маса в дъното, до стъклените врати към терасата. Виктория заговори по същество:

— Планирам вечеря с две гостенки, трябва да бъде много изискана. Разчитам на кулинарния ви опит за менюто. Мислите ли, че агнешкото е добро за основно ястие?

— Със сигурност — охотно се включи Хосе. — Предлагам *cordero con guisantes*^[2].

— Добре звучи — каза Виктория и кимна замислено, като познавач. — А *entremeses*, предястието?

— Какво ще кажете за *gambas frit as*^[3]?

Виктория знаеше какво са *gambas* и махна с ръка за отказ — не, на изисканите приеми в родината ѝ винаги се поднасяха скариди.

— Може би нещо по... екзотично? — предложи.

— *Erizos naturales*^[4]?

— Защо не — съгласи се Виктория уклончиво, не ѝ се нравеше да моли за превод. — На масата трябва да има мимози, много. Не бадемови клонки, би било жалко за бадемите. А виното?

— *Privilegio del Rey* — отговори Хосе, без да се поколебае. — Непременно *Privilegio del Rey*. Искате ли да го дегустирате, госпожо професор? Много е прочуто.

— С удоволствие.

Хосе се върна с две големи чаши и Виктория опита виното. Кимна благосклонно и се осведоми от коя година е. Двамата продължиха сериозното си обсъждане. Жителите на селото следяха

внимателно какво се случва, разбираха, че става въпрос за нещо много важно.

Хосе попита:

— Какво предпочитате, госпожо професор — *ensalada verde mezclada* или *chaloias y remolachas*^[5]?

— Естествено *енсалада верде*.

— Естествено — съгласи се Хосе одобрително.

— И сирене — каза Виктория.

— Само сирене? Без десерт?

— Смятам, че е по-елегантно само със сирене. И кафе накрая.

Хосе вдигна ръце.

— Уважаема госпожо професор, невъзможно е, немислимо! Не може елегантна вечеря без *postre*^[6]! *Crema de café Dolores Yanes, pastel Infanta, platanos a la canaria, Amor frío*^[7]...

— Толкова ли е важно? — попита Виктория учудено. — Как се казваше последното?

— *Амор фрио*.

— Не означава ли нещо като „охладняла любов“?

— Горе-долу.

— Добре тогава — каза Виктория и се изкиска. — Остава една последна важна подробност. На масата трябва да има портокали, голяма купа. С листенцата.

Тя видя, че Хосе не хареса идеята ѝ, изведнъж посърна. Тя извади поканите и го попита дали би ги предал той, така щеше да е поучливо, отколкото ако поканите пристигнеха по пощата.

Съвещанието завърши.

На следващия ден цялото село приказваше: резервираната професорка устройва елегантна вечеря у Хосе. Детайлът с портокалите се възприе като нещо особено смешно. А комбинацията от гостенки беше в устата на всички. Доколкото се знаеше, нито една от двете не бе отказала. Хората разбираха, че ситуацията напълно се е променила и тепърва ще трябва да се разглежда от съвсем нов ъгъл, в зависимост, разбира се, от изхода на партито на Виктория.

Съдбовната вечер се оказа красива и мека. Виктория подбра особено внимателно облеклото си: перлите бяха в чест на сътрапезничките ѝ, а чинчилата — за да впечатли колонията. Кафенето

беше пълно с местни жители, но терасата пустееше. Колонията не благоволяваше да прояви явно любопитство.

Гостенките дойдоха точно в уговорения час, всяка от различна посока, Джоузефин без кучетата си. Виктория се изправи и ги посрещна, Хосе излезе с бяла престилка и сервира *Privilegio del Rey*.

— Много се радвам, че успяхте да дойдете — каза Виктория. — Искам да вдигна наздравица с вас за това и защото ви смятам за две много предприемчиви и смели дами. Да вдигнем чаши за пролетта, за началото.

Джоузефин си беше направила прическа в града и главата ѝ се увенчаваше от удивително голям храст червена коса.

— Много приятно — рече тя, — наистина много приятно.

Гостенките бяха максимално нащрек, изглеждаха като дошли на изпит. Виктория обгърна с жест прекрасния пейзаж, планините, разцъфналата долина и каза:

— Знаете ли, преди, когато преподавах, много от учениците ми копнееха да пътуват из места като това например. Някога в бъдещето, когато ще могат да си го позволят. Често разгръщахме картата на света и си говорехме къде най-ни се иска да отидем. Забавно беше.

Сетне се обърна към Хикс и попита как е станало така, че се е заселила точно тук. Хикс вдигна рамене и отговори:

— Дълго време се грижих за една възрастна роднина. Когато тя почина, наследих дома ѝ.

— Не ви ли домъчнява за вашата страна?

— Не. Само понякога си спомням за моравите.

— Разбира се, моравите! — съгласи се Виктория въодушевено. — Поляните. Тук няма къде да стъпиш на трева, навсякъде само портокалови дървета. Но ей я къде е в планината, там няма огради.

— Гол камънак е — намеси се Джоузефин. — Аз опитах... — спря, когато Хосе излезе на терасата и сервира, а щом той се оттегли, повтори нетърпеливо: — Гол камънак. А въщи е тъмно. Винаги е тъмно.

— Така е — каза Виктория. — Но е достатъчно просто да излезете пред вратата... Нали?

Гостенките не отговориха. Тишината се проточи. Хикс се хранеше съсредоточено, но Джоузефин само ровеше в чинията.

Виктория отново се засили и се опита да разкаже забавни истории за учениците, за собствената си непохватност и как са ѝ помагали да оправи нещата: точно както Джоузефин я посъветва за отоплението, а мис Смит ѝ позволи да си почине онзи път, когато се измори и се почувства зле...

— Изобщо не ви беше зле — прекъсна я Хикс. Говореше със спокойна увереност. — Чувствахте се отлично. Бяхте тръгнали да си врите носа заради нея.

Виктория отговори с облекчение:

— Точно така, мис Смит. Постъпих лошо. Но кажете честно: редно ли е човек да обикаля и да заплашва, че ще убие някого и да се зъби на чистачката на въпросния?

Джоузефин се засмя и най-накрая започна да се храни.

— А вие, Джоузефин о'Съливан — продължи Виктория в името на справедливостта, — наистина ли нямате друга музика, освен оперна?

— Нямам — тросна се Джоузефин.

Хосе пак се появи, засуети се около тях и попита наред ли е всичко.

— Благодаря, идеално е — отговори Виктория. — Бихте ли ни донесли още една бутилка от превъзходното си вино?

Той се поклонил и се отдалечи. Когато виното дойде, Виктория погледна към долината и каза:

— Колко е тихо.

— Тишината — отбеляза Хикс — ви е слабост, нали? Оставали малко теми за разговор, ако човек се справял добре с неизказаното, така ли беше?

Виктория се изчерви.

— Едно изказване — рече сковано — може да загуби смисъла си, ако се повтори в преиначена форма.

Джоузефин изгледа Виктория многозначително, подсмихна се кисело и сви рамене.

Вечерята продължи.

Портокалите бяха аранжирани много красиво, всеки със зеленото си листенце. Виктория вдигна един и каза, че Хосе наистина е надминал себе си.

— Превзето — рече Хикс, — той за туристи ли ни взе? Никой не яде портокали.

Виктория каза:

— Идеята беше моя, не на Хосе. Портокалите са за украса, вид символ.

— На какво?

— На някаква мечта, на райските дървета. На недостижимото. Аз вярвам безрезервно в портокалите.

— Напълно разбирам — възкликна Джоузефин, — нищо неуместно няма в портокалите на масата! В Русия са слагали ябълки. Знам какво има предвид Виктория. Тя е необикновена.

— Каква новина — произнесе Хикс, много сухо.

На междуградския път под терасата бяха спрели няколко момчета, сочеха и викаха нещо на испански, отново и отново.

— Какво искат? — попита Виктория.

Хикс погледна към Джоузефин и старателно обясни:

— Казват, че ей там седи жената, която стана за посмешище на карнавала, онази с гангстерската кола.

— Имат предвид нея, не мен! — извика Джоузефин. — Тя беше тази, която направи цирк, нали? Виктория, вие знаете какво стана!

На Виктория ѝ се прищя да ги смърми с „Момичета, момичета!“, но се въздържа. Хосе излезе и изгони децата с порой от възмутени думи на испански.

Слънцето се скри зад планините и в същия момент се спусна вечерният хлад. Виктория изведнъж възнегодува. Каза:

— Дами, за мен карнавалът беше изумително преживяване. Разбирам, че в такъв тип веселие всеки може да си забрави задръжките и да постъпи необмислено. Вярвайте ми, губила съм самоконтрол повече пъти, отколкото ми се иска да си спомням. Но после се опитвам да забравя и се надявам, че и другите ще забравят. — Тя даде знак на Хосе и когато той влезе с нова бутилка, рече: — Чудесно вино. Подходящо за спокойна и съзерцателна атмосфера. Дами, за какво да вдигнем на здравица?

— За вас, Виктория — възкликна Джоузефин. — За справедливостта! Онази справедливост, която въпреки всичко побеждава дори в най-мръсните игрички!

Тя беше изпила няколко чаши, преди да тръгне от къщи, за всеки случай.

— Какво мислите за новата ѝ прическа? — попита Хикс, без да докосне виното си.

Виктория я поправи:

— „Какво мислите за новата прическа на *Джоузефин*?“ Според мен я подмладява.

Беше вече доста изморена и реши да прехвърли на гостенките си по-нататъшната отговорност за вечерята, извини се, остави ги и се приюти в дамската тоалетна. И там изгледът от прозореца беше възхитителен, но тя не му обърна особено внимание. „Дали не беше жестоко да ги оставя насаме? Спокойно можех да остана. Сега седят и си мълчат. Провалих се. Как пък не се научих да оставям другите сами да си изкупват гаfoвете! Държа се като някакво овчарско куче, което ще си потроши краката да ги събира хората и да се опитва да оправя всичко.“ Мисълта се стори забавна на Виктория. Хрумна ѝ, че към кафето ще им дойде добре малко коняк.

Докато прекосяваше кафенето на връщане, Хосе се присламчи и я попита със заговорнически шепот:

— Как върви?

— Добре, надявам се — отговори Виктория, — получава се сякаш. Храната, виното, украсата: всичко е безупречно. Сега мисля да пийнем коняк с кафето.

Гостенките ѝ седяха като истукани, сигурно се бяха сдърпали.

— Мила ми Виктория — задъхано и много напрегнато избърбори Джоузефин, — ето какво сме намислили...

— Първо благодари — прекъсна я Хикс.

— Да, искам да благодаря за нечуваната ви любезност и щедрост; прекрасна вечеря, толкова добре обмислена, всеки детайл...

Един момент — каза Хикс, — хайде, вземете се в ръце. С две думи, Виктория, вие ни дадохте шанс. Но не допускате ли, че най-нормалното е с Джоузефин да продължим да не се харесваме?

— Възможно е — отвърна Виктория — и нямам нищо против. Ето го и коняка. За какво да вдигнем наздравица този път?

— За нищо — каза Джоузефин. — Говорих прекалено много. Най-добре да си вървя. Оставих кучетата сами цялата вечер.

— Прекалено са им къси краката — вметна Хикс.

Виктория вдигна чашата си и заяви:

— Дами, занимавате се с несъщественото. След кафето предлагам да се посветим единствено на съзерцание на здрача.

Заедно минаха през кафенето, където всички разговори замлъкнаха, и излязоха на площада.

— Студено е — рече Джоузефин и понечи да закопчае палтото от чинчила на врата на Виктория.

— Престани — каза Хикс. — Виктория сама си решава дали ѝ е студено, или не. Какво се суетиш около нея.

Джоузефин избухна:

— Всички си въобразяват, че са по-наясно от другите! Но за Виктория нищо не знаете, нищичко!

И се откъсна от тях и продължи по уличката.

— Не обръщайте внимание — каза Виктория, — до утре ще размисли.

— Така ли смятате?

— Ами да. Всичко може да се промени.

Виктория не се впусна в обяснения, че за нея всяко ново утро е вид радостно предизвикателство, равносилно на нови шансове, изненади, дори прозрения — чисто и просто вълнуващо. Достатъчно бе „проповядвала“ за една вечер, та заговори, че Хосе е обещал да донесе дърва след девет, а тя ще помете двора и ще го помоли да нареди цепениците в друг ъгъл, за да не пречат на бугенвилеята.

Хикс се подсмихна.

— Несъщественото, мила ми Виктория. Преди споменахте несъщественото, нали? Толкова много дребни грижи и задачи. Всеки нов ден се изпълва ту с едно, ту с друго. Вземете Джоузефин: половината ден разхожда кучетата си и върти оперна музика, другата половина търчи по безсмислени купони — да се правиш на обиден, за да ти обръщат внимание, и ревностно да отстояваш нищожната си гордост иска време... И вие, вие, която сте истинска, Виктория, вие снизхождате и размахвате добронамерената си толерантност. О, да, видях ви в онази кола! Чакайте, не казвайте нищо, разбирам, че на човек като вас му е трудно да откаже, но не това е проблемът. Вие нямате нито една идея, никой от вас няма всепроникваща идея, разреждате питиетата и чувствата си с вода. Не разбирате ли: една-единствена твърда, неразводнена идея.

Повървяха и стигнаха до Джоузефин, седнала на дългото стълбище, което водеше до двете съседни къщи.

Виктория каза на Хикс:

— Има идеи и идеи. Да мразиш колонията не е от най-интересните. И струва ми се, тя също е доста разводнена вече. Намерете си нова, по-използваема, ако е възможно. Или се откажете, разбира се.

— Как така да се откажа?

— Ами примирете се да бъдете обикновена. Достатъчно вълнуващо е според мен.

— Ха-ха, ето, виждате ли — каза Джоузефин, — съвсем обикновена, като Виктория. Това е необикновено.

Хикс ѝ помогна да се изправи и рече:

— Да, да, ела да тръгваме. Лека нощ, Виктория.

— Лека нощ.

Виктория постоя и погледа как пъплят по стръмната, изморителна стълба.

И други ги бяха видели.

Следващата седмица Хикс бе поканена у семейство Уейнрайт. Сетне дори у лейди Олдфийлд, макар че във Вътрешния кръг бе приета чак когато колонията се увери, че мис Смит се отличава с някои чудатости, които по приятен начин могат да освежат социалния живот. Но това се случи чак наесен.

[1] *Das Land wo die Zitronen blüh'n* (нем.) — „страната, където цъфтят лимоните“, цитат от Гьотевия роман *Майстер*, чиято героиня Миньон копнее по Италия. — Б.р. ↑

[2] Агнешко с грах (исп.). — Б.пр. ↑

[3] Пържени скариди (исп.). — Б.пр. ↑

[4] Морски таралежи натюр (исп.). — Б.пр. ↑

[5] Зелена салата асорти; лук шалот и червено цвекло (исп.). — Б.пр. ↑

[6] Десерт (исп.). — Б.пр. ↑

[7] Крем кафе *Долорес Янес*; сладкиш *Инфанта*; банани по канарски; *Студена любов* (исп.). — Б.пр. ↑

ПАЗАРУВАНЕ

Беше пет сутринта. Небето — все така свъсено. Ужасяващата воня сякаш се сгъстяваше. Емили вървеше по обичайния маршрут по улица *Робертсгатан* до магазина за хранителни стоки *Блумс Ливсмедел*. Парченцата стъкло хрущяха под обувките ѝ и тя реши в някой от следващите дни да опита да поразчисти. Стига да намереше време от вечното пазаруване. В кухнята вече имаха доста запаси, но в такива времена не се знае, помисли си. Колкото и да беше странно, пред *Блумс* си стоеше старото огледало, Емили спря за момент и си оправи косата. Вече никой не можеше да твърди, че е дебела, по-скоро пълничка — с пищна като на Юнона фигура, както казваше Крисе. Палтото ѝ стоеше по-добре. Зелено и в тон с пазарските торби. Емили стъпи върху висока купчина от тухли и мазилка и прекрачи през витрината. Част от храната беше развалена и миришеше лошо. Моментално забеляза, че отново са идвали — рафтовете бяха почти опразнени. Само на киселото зеле не бяха посегнали и тя прибра всичките консерви, погрижи се за последните пакети свещи и мимоходом грабна нова четка за миене на съдове и шампоан. Сок не оставаше, така че минаваха на вода от рекичката, каквото и да приказваше Крисе за нея. Можеше да се отбие до *Лундгренови* и да хвърли едно око, но беше доста далеч. Друг ден. За да оползотвори все пак сутринта, Емили се шмугна в номер шест, остави торбите на партера и се качи на първия етаж, у семейство *Ериксон*. По-нагоре нямаше как. За щастие при тръгването си *Ериксонови* бяха оставили вратата отключена. Емили знаеше, че няма нищо за взимане, отдавна беше приключила с продоволствието тук, но ѝ беше приятно да седи и да отморява крака на изискания диван във всекидневната. Макар че и неговата изисканост беше вече минало: целият в петна и разпорен с нож — те го бяха направили, другите. Важното е, че Емили беше стигнала преди тях. Бе изпитала такова страхопочитание към красотата в спокойните стаи, че не бе взела друго, освен храна. По-късно, когато всичко потъна в разруха и мръсотия, тя спаси едно-друго, за да украси

кухнята и да изненада Крисе. Този път си присвои стенен часовник в стил рококо, спрял на пет часа, нейното време за пазаруване. Никой друг не излизаше тогава — хубаво, сигурно време.

Емили тръгна за вкъщи. Почуди се дали на Крисе му понася киселото зеле, особено сега, когато стомахът му бе станал чувствителен. Някъде по средата на пътя пусна за малко тежките торби и огледа променения пейзаж, смалилото се предградие, където живееше. Наистина не беше останало много. От другата страна на рекичката — съвсем нищо. Странно, че дърветата в парка още не бяха разцъфнали.

И в този миг ги зърна, в края на *Робертсгатан*: две малки точици, които се движеха, движеха се съвсем отчетливо, идваха. Емили хукна.

Кухнята им се намираше на приземния етаж. Обикновено се хранеха на масата там и когато се случи, бяха насред вечерята. Останалата част от жилището остана напълно блокирана. Крисе си съсипа крака ей така, за едното нищо. Според Емили беше абсолютно ненужно той да изскача навън и да бъде затрупан от половината фасада. Нямахме никаква причина за това, освен мъжко любопитство. Хем знаеше много добре какво трябва да се прави, по радиото бяха предупредили: „Останете на закрито, в случай че...“ и така нататък. Сега лежеше на дюшек, който Емили довлече от улицата. Освен това тя провеси черга върху прозореца, останал без стъкла след взрива, и малко по малко го закова с дъски от развалините навън. Извадиха късмет, че кутията с инструменти беше в кухнята. Иначе всеки можеше да влезе през прозореца. За всеки случай тя отдели часове, за да го маскира и от външната страна. Кристиан само лежеше на дюшека, слушаше как Емили зазижда себе си и него в къщата и не можеше да се отърве от смътното усещане, че ѝ е приятно, или почти приятно. Той избягваше да я плаши. Спеше доста. Кракът му сякаш не беше много зле, но болеше, не можеше да стъпва на него. Повече го измъчваше тъмнината.

Сега Кристиан се събуди и потърси пипнешком свещта и кибрита на пода до дюшека. Запали свещта — внимателно, за да не изгасне клечката. Ето ги книгите от Ериксонови, непрочетените токове на един свят, който вече нямаше нищо общо с него. Нави часовника си,

правеше го всяка сутрин. Беше малко след шест, тя щеше да се прибере всеки момент. Не им оставаше много кибрит.

„Иска ми се — помисли Кристиан — да обсъдим какво се случи, да го назовем, да разговаряме сериозно и по същество. Но не се осмелявам. И не смея да я плаша. Само да можеше проклетият прозорец да остане отворен.“

И тя дойде. Отключи кухненската врата, пусна торбите на масата, усмихна му се леко и показа позлатения часовник на Ериксонови, ужасна вещ.

— Как е кракът? Добре ли спа?

— Много добре — отговори Кристиан. — Намери ли кибрит?

— Не. И сокът е свършил. Разпорили са дивана у Ериксонови.

— Задъхана си — каза Кристиан. — Тичала си. Да не си ги засякла?

Емили си свали палтото и закачи новата четка за миене на съдове на закачалката на старата.

— Трябва да донеса още вода за миене на съдовете от рекичката.

— Емили? Да не си ги засякла?

— Да. Само двама. В далечината. Кажи-речи на ъгъла при Едлундови. Може би хората са се насочили към вътрешността на града, щом магазините са празни.

— Ъгълът при Едлундови? Но нали каза, че нищо не е останало? Че бензиностанцията вече я няма?

— Да, разбира се, но ъгълът си стои. — Емили сложи поднос с доматен сок и сухари до него на пода. — Сега се опитай да хапнеш. Измършавял си.

Тя извади домакиния си тефтер и вписа новите кутии на страницата „Зеленчуци“.

Скоро Кристиан пак заговори за прозореца. Трябвало да го отворят, да го освободят и да оставят да влиза дневната светлина, не можел повече в тази тъмница.

— Но те ще дойдат! — избухна Емили. — Веднага ще ни намерят и ще вземат храната, която съм напазарувала! Крисе, хайде прояви малко разум. Не знаеш на какво съм се нагледала! Диванът на Ериксонови... Куп натрошен порцелан, и то античен... Впрочем навън също е доста тъмно.

— Какво искаш да кажеш?

— Ами става все по-тъмно. Преди две седмици можех да изляза на пазар в четири часа, а сега преди пет едвам се вижда.

Кристиан се развълнува.

— Сигурна ли си? Че става по-тъмно? Та нали е началото на юни, не може да става по-тъмно!

— Крисе, мили, успокой се, просто непрекъснато е облачно, не е имало слънце нито веднъж от... Ама нито веднъж.

Той се надигна и я хвана за ръката:

— Здравач ли имаш предвид, или...

— Не, имам предвид само, че е облачно! Облаци, разбираш ли, облаци! Защо държиш да ме тревожиш!

Надалеч, във вътрешността на града, отново се чу сирената. Виеше през дълги интервали, но не спираше, като периодичен безпомощен вопъл, който влудяваше Емили. Той я утешаваше, че в пожарната може би имат генератор, който някак е зациклил, но това не помагаше, тя само плачеше. И сега се разплака, скочи и взе безредно да трупа новите консерви на кухненския рафт, една падна, търколи се по пода и бутна свещта, която угасна.

— Виж какво направи — рече Крисе. — Колко кибрит мислиш, че ни е останал! Какво ще правим, като свърши — ще седим в тъмното и ще чакаме края? Трябва да отворим прозореца!

— Стига с този прозорец! — викна Емили. — Защо не ме оставиш на нещо да се порадвам, нали уж ти харесва да съм радостна! Не ни ли е добре у дома? Вчера намерих сапун, разбираш ли, сапун! — Внезапно спокойна, продължи: — Правя дома ни уютен. Излизам да пазарувам. Измислям изненади... Защо ме тормозиш, защо си толкова негативен?

— А как според теб се чувствам аз? Лежа тук като труп, не мога нито да помогна, нито да се погрижа за теб! Отвратително е.

— Честолюбив си, а? Хрумвало ли ти е, че през целия си живот не съм имала възможност да закрилям никого, да вземам решения, да се нагърбя с нещо важно? Не ми пречи, не ми я отнемай сега! Единственото, което трябва да направиш, за да ми помогнеш, е да не ме караш да се страхувам. — Тя намери кибрит и запали свещта, добави: — Единственото, което ме интересува, е как да им попреча да дойдат и да ни вземат храната. Нищо друго.

Един ден Кристиан забрави да навие часовника. Не посмя да си признае веднага, направи го чак вечерта. Емили стоеше до мивката, замръзна и не дума не обели.

— Знам — рече Кристиан, — непростимо е. Нямам други задължения, освен да навивам часовника, а какво направих. Емили? Кажи нещо.

— Всички са спрели — промълви тя. — Всички часовници до един са спрели. Сега няма да знам кога да изляза на пазар.

Той повтори:

— Непростимо е.

Не говориха повече по въпроса. Но случката с часовника промени нещо, установи някаква несигурност, някаква плахост между двамата. Не се случваше често Емили да излезе с торбите си, а и защо да излиза — хранителните магазини бяха празни, а у Ериксонови само я налягаше меланхолия. И все пак, последния път, когато отиде там, тя спаси големия испански копринен шал, метнат върху пианото. С него можеше да придаде цвят на барикадирания прозорец. На път към къщи Емили видя едно куче. Повика го, но то избяга.

Когато влезе в кухнята, рече:

— Видях едно куче.

Кристиан живо се заинтересува:

— Къде? Как изглеждаше?

— Сетер на кафяви и бели петна. До парка. Повиках го, но той се уплаши и избяга. Плъховете никога не се страхуват.

— Накъде избяга?

— О, просто избяга. Странно, че никой не го е изял. А какво му се е наложило да яде на горкото животно, не ми се мисли. Но не беше особено мършава.

Кристиан пак се отпусна.

— Понякога — каза той — ме удивяваш. Жените ме удивяват.

Продължиха по същия начин. Кракът на Кристиан се пооправи и той вече успяваше да сяда пред кухненската маса. Подреждаше по плота й кибритени клечки на купчинки: такъв и такъв брой за такъв и такъв период. Всеки път, когато Емили ходеше за вода, я питаше дали не е видяла другите. Една сутрин тя действително ги видя.

— Мъже ли бяха, или жени?

— Не знам. Бяха далеч в парка.

— А какви са, млади или стари?

— Не разбрах.

— Чудя се — каза Кристиан — дали и те са забелязали, че става все по-тъмно. Как ли го възприемат, обсъждат ли го, възнамеряват ли нещо да правят? Или просто се страхуват? Защо не са заминали като всички останали? Дали вярват, че са напълно сами, че не е останал друг човек, нито един...

— Крисе, мили, не знам, мъча се да не мисля за тях.

— Но ние трябва да мислим за тях! — възкликна Кристиан. — Може би сме само ние и те. Ще е добре да се срещнем.

— Не говориш сериозно.

— Напротив, сериозно говоря. Бихме могли да говорим с тях. Да измислим какво да предприемем заедно. Да споделим...

— Не и храната! — извика Емили.

— Дръж си консервите! — рече Кристиан презрително. — Бихме могли да споделим случилото се, това, за което ти отказваш да говориш. Какво стана, защо стана така и как да я караме, ако изобщо има накъде.

— Трябва да изнеса боклука — каза Емили.

— Изобщо не трябва, ще изслушаш каквото имам да ти кажа. Важно е.

И Кристиан продължи да говори. Опита се да ѝ предаде убеждението, до което бе стигнал през дните и седмиците в затворничество и тъмнина; прояви уважение към преценката ѝ, защото разчиташе на доверието и лоялността на жена си. С което ѝ се обясни в любов, но тя не го разбра: без да каже и дума, тръгна, за да не слуша повече.

Когато Емили излезе, Кристиан бе обхванат от ужасен гняв, добра се до прозореца, съдра испанския ѝ шал, откърти една греда, после втора, настървен от разочарованието се нахвърли върху прозореца, докато кракът му не поддаде и той се смъкна на колене. През малък отвор дневната светлина проникна в стаята.

Емили се върна, спря на прага и извика:

— Скъсал си шала!

— Да! Скъсах го. Светът загива, а на малката Емили ѝ скъсали шала. Ужас! Дай брадвата, бързо!

Кристиан се нахвърли върху барикадата. Отново и отново се свличаше и отпускате бравата. После пак опитваше.

— Дай аз — прошепна Емили.

— Не. Ти нямаш нищо общо.

Тогава тя се приближи и го подпря, за да може да довърши. Когато прозорецът беше освободен, Емили се хвана да почисти боклука, който Кристиан беше направил. Той чакаше, но жена му нищо не казваше. Кухнята им изглеждаше съвсем непозната на сивата светлина отвън — уязвима стая, пълна с вехтории и ненужни вещи.

Емили каза:

— Идват — и без да го поглежда, продължи: — Виждам, че се справяш доста добре с крака. Каквото мърморко си станал, не мога да те понасям вече. Ела да излезем.

Тя отвори вратата на кухнята.

— Имаш ли ми доверие? — попита Кристиан. — Вярваш ли ми?

— Не се прави на интересен, естествено, че ти вярвам. Сложи си палтото, хладно е.

Помогна му да се облече и го хвана за ръка.

Свечеряваше се. Другите бяха съвсем наблизо. Много бавно Кристиан и Емили поеа към тях.

ГОРАТА

По онова време през гората минаваха само животински пътеки и тя бе толкова голяма, че хората, дошли да берат горски плодове, се изгубваха и с дни не намираха изход. Не се осмелявахме да влезем навътре, стояхме и се вслушвахме в тишината, после бягахме обратно. Мати ужасно се страхуваше, но той нямаше и шест години. Под планината зееше отвесна пропаст — мама много ни беше говорила за тази планина, преди да се сбогуваме.

Мама работеше в града, за да можем да прекарваме летата в хижата, наета по обява. Ана също беше наета — за да ни готви. Най-голямото ѝ желание беше да я оставим на мира.

— Излезте да си играете — подканваше.

Мати ме следваше по петите, където и да отидех и повтаряше: „Чакай ме!“ и „На какво ще играем?“, но беше твърде малък, за да го взимам с мен. За какво му е на човек малко братче? Часовете се точеха досадно дълги.

А после, в един важен ден, мама прати колет и в него имаше книга, която промени всичко — заглавието ѝ беше *Тарзан, храненикът на маймуните*.

Мати не можеше още дори да срича, та аз му четях по малко от време на време. Обикновено взимам Тарзан с мен и се качвах на някое дърво. Мати стоеше отдолу и додяваше: „Какво стана? Той спаси ли се?“.

После мама ни изпрати *Дивите приятели на Тарзан* и *Синът на Тарзан*.

Ана рече:

— Майка ви е много мила. Жалко, че сте останали без горкия си татко.

— Той е жив — каза Мати. — Голям е и силен и от нищо не се бои, така че недей да ги приказваш такива!

Скоро след това Мати заяви, че той е синът на Тарзан.

Лятото се преобрази изцяло и най-важната промяна дойде от това, че влязохме в гората. Открихме, че тя е джунгла, която никой друг не беше забелязал, и ден след ден се престрашавахме да проникваме все по-навътре и по-навътре сред растящите нагъсто в постоянен полумрак дървета. Учихме се да пристъпваме безшумно като Тарзан, без да скършим и най-тънката клонка; учихме се да слушаме по нов начин. Обясних, че засега не можем да използваме животинските пътеки. По тях минаваха зверовете, тръгнали на водопой. Трябваше да внимаваме с нашите диви приятели, поне отначало.

— Да, Тарзан — каза Мати.

Научих го да се ориентира по слънцето, за да намира обратния път, и да не потегля в облачно време. Синът ми стана по-дързък и сръчен, но така и не успя да преодолее страха си от мравките убийци.

Понякога лягахме по гръб върху мъха, някъде на закътано, и вдигахме поглед към огромния свод от зеленина над нас. Рядко се виждаше късче небе, въпреки че гората носеше небето като покрив над короните си. Беше съвсем тихо, но чувахме струенето на вятъра между върховете на дърветата. Нищо не ни плашеше, джунглата ни криеше и пазеше.

Веднъж стигнахме до един поток. Синът на Тарзан знаеше, че потокът е пълен с пирани, но въпреки това го прекоси, и то доста чевръсто. Гордеех се с него — особено онзи път, когато се осмели да поплува малко в най-дълбокото, съвсем сам. Аз стоях зад един камък със спасително въже, но той не знаеше.

Направих лъкове за двама ни, но стреляхме само по хиените, понеже не ги числяхме към дивите си приятели, и веднъж по една боа — стрелата я уцели точно в пастта и тя мигновено умря.

Когато се прибирахме за ядене, Ана питаше на какво сме играли и моят син ѝ казваше, че сме твърде големи за игри. Ние изследваме джунглата.

— Добре — казваше Ана, — продължавайте. Само се постарайте да идвате по-навреме за вечеря.

Придобихме нова самостоятелност и се водехме единствено от Закона на джунглата, който е неоспорим, строг и справедлив. А джунглата се отвори и ни прие. Всеки ден — опияняващото усещане от това да се превъзмogneш, да напругнеш силите си до краен предел и

да се окажеш по-силен, отколкото си подозирал. Но не убивахме нищо по-дребно от нас.

Август дойде с мастилените си ноци. Когато червеният залез лумнеше между дънерите на дърветата, изтичвахме у дома, защото не искахме да гледаме как се спуска мракът.

Веднъж, когато Ана изгаси лампата и затвори кухненската врата, лежахме и се заслушвахме: нещо виеше в далечината, а досами хижата се чу бухане.

— Тарзан? — прошепна Мати. — Чу ли?

— Спи — отвърнах. — Нищо не може да влезе вътре, вярвай ми, сине мой.

И тук внезапно осъзнах с ужасяваща яснота, че дивите приятели вече не са ни приятели. Усетих острата им миризма на зверове; сега отъркваха козината си в стената на хижата... Аз ги бях призовал и само аз можех да ги отпратя, преди да е станало късно.

— Татко! — изкрещя Мати. — Те влизат!

— Не ставай смешен — рекох. — Просто няколко стари сови и лисици вдигат шум. Заспивай. Тази работа с джунглата беше наужким, не е наистина.

Казах го достатъчно високо, че да ме чуят онези отвън.

— Как да не е наистина! — извика Мати. — Лъжеш, всичко е наистина!

Беше напълно обезумял.

Следващото лято Мати искаше отново да ходим в джунглата. Но то щеше да означава да го излъжа.

СМЪРТТА НА ФИЗКУЛТУРАТА

Една пролет, точно когато дърветата в Камбре и околностите му започнаха да се разлистват, се случи нещо странно и трагично, което задълго разбуня духовете в мъжката класическа гимназия в града. В края на една работна седмица учителят по физкултура се обеси в гимнастическия салон. Портиерът го откри в събота вечерта. В долните класове часовете по физкултура временно бяха заменени с рисуване и последвалите ученически творения почти без изключение се отличаваха с крайно нездрави мотиви.

Денят на погребението бе обявен за неучебен. Според директора, не беше изключено злополучният инцидент да е свързан с един невзет изпит — този, който се изискваше, за да добиеш ценз за щатен преподавател по физкултура. Мнозина обаче клоняха към други версии, някои от които — свързани с плановете за изсичане на горичката на километър западно от училището. Малка, само хектар и половина, където физкултурникът водеше учениците си всяка неделя. Разправяше се, че именно той прерязал бодливата тел, ограждаща района — бяха я поставили от Хьогхус и ко, за да не правят хората поразии в гората, преди да бъде изсечена. Както и да е, общото мнение беше, че трагичната смърт на учителя е, меко казано, пресилена и всъщност съвсем ненужна постъпка.

В деня на погребението Анри Пиво и съпругата му Флоранс, наричана Фло, излязоха с колата от града. Бяха канени на вечеря у делови партньор на Анри от строителния бранш. Колоната от коли едва се влачеше и спираше за дълги интервали. Чакаха ги два часа път.

Когато Фло не беше в настроение, лицето ѝ се изопваше, а очите ѝ се окръгляха и ъгълчетата им видимо се извиваха надолу — Анри пускаше шеги за драматичната ококореност на Фло, като от антична мозайка. И оформената ѝ в плътна прическа коса беше като от мозайка, само очилата не пасваха. Самият Анри бе надарен с приятна мъжествена външност, вдъхваща доверие, но леко неопределена — не се запомняше в подробности.

— Ох — обади се Фло, — пак спряхме. Ненавиждам задръстванията, има нещо унижително в тях, човек не се чувства свободен. Ако живееш в друг град, нямаше да имам нахалството да каня хората на вечеря. Можехме вместо това да отидем на погребението.

— Нали каза, че не е необходимо.

— Не е необходимо, дрън-дрън, човек какво ли не казва... А защо не покани и момчетата, нали и те ще трябва да вечерят? Забравила е, че имаме деца!

— Е нали щяха да ходят някъде да ритат! Пък и какво общо имат с гостуването ни у Никол?

— Анри, сам знаеш как се прави. Единият кани, за да може другият да откаже и после всички са доволни.

Колоната се раздвижи. След малко той рече:

— Не я харесваш.

— Срещали сме се само веднъж, у семейство Шатен. Нямам мнение.

Пейзажът наоколо беше равен и пустеещ, осеян с еднотипни групички разположени под ъгъл блокове и бензиностанции — редовните елементи, които се повтаряха като повтарян до втръсване светски разговор, еднакъв всеки път и без отличителни черти.

— Анри — каза тя.

— Да, скъпа.

— Просто си мисля за онова.

— Знам. Момчетата казаха ли нещо, питаха ли?

— Не.

— Но все пак знаят?

— Ама моля ти се, Анри, цялото училище знае... Тук изглежда ужасно. Къде са им сградите?

— Още не са започнали да строят, това е сечището.

— Сечище?

— Разчистили са част от гората.

Веднага се усети, че е подал грешната реплика и примирено зачака думите ѝ за дърветата. После щеше да се наложи той да обяснява, че застрояването е неизбежно и прочее, че хората са по-важни от дърветата, станали са прекалено много и трябва да имат къде да живеят.

Но Фло мълчеше. Търкаше си очилата с края на полата и едва след десетина километра добави, че все пак е трябвало да отидат на погребението.

Той отвърна:

— Не ги познаваме. Никой няма да го е грижа дали сме там, или не.

— Анри, не се чувствам добре.

— Не можем да спрем точно тук. Много ли ти е зле? Нали не ти прилошава в кола?

— Взел ли си коняка?

— В жабката е.

Все същият обрулен пейзаж.

— Знаеш ли какво? — каза Фло. — Тази вечеря е напълно излишна.

Той се въоръжи с цялото си търпение и отвърна:

— Бъркаш. Не е. Щом работя с Мишел и сме канени на вечеря, не е излишно да идем и ти го знаеш.

— Така е, извинявай, извинявай. Вие просто си строите къщите.

— Фло, моля те. Опитай се да се държиш любезно тази вечер. За мен е важно.

— Разбира се. Вярно е. Ще се опитам.

— Сега по-добре ли се чувстваш?

— Донякъде.

— Милинка Фло, не мисли за онова с... него. Такива неща се случват непрекъснато, за съжаление. Хората са прекалено слаби, не издържат, предават се. Но всичко продължава. Нали разбираш, животът си върви постарому. А след някоя и друга седмица ще дойде нов учител по физическо.

Тя се обърна рязко към мъжа си, към спокойния му профил, към всичко, което точно в този момент вярваше, че той представлява, и избухна:

— Нищо не е постарому! И той не беше слаб, никак даже, беше толкова силен, че не можа да го понесе! А ние не му помогнахме!

Най-накрая бяха стигнали до местност с красиви едноетажни къщи в покрайнините на града и слязоха от колата, Анри взе цветята и палтото ѝ, каза:

— Хайде сега да се постараям, а? После ще се приберем и утре ще си отспиш до колкото часа искаш.

Къщата на Никол и Мишел беше архитектурен шедьовър, изискано бижу, в което никой елемент не пречеше на друг. В мислите на Фло изплува вернисаж, от който не е уместно да си тръгнеш, ако представяният художник те вижда. Никол приличаше на къщата си: голяма, прекрасна и някак недостъпна.

— Флоранс — рече тя, — мила, толкова се радвам, че Анри ви доведе. Мишел ще дойде малко по-късно. Обеща да се обади. Пак някаква от неговите ужасни конференции. През цялото време, през цялото време.

— Знам — каза Анри. — Разбирам. Business first!^[1] Колко красиво сте подредили масата, Никол. Идеално.

В края на вечерята Анри вдигна чашата си с допадащата на всички естественост, която толкова му се удаваше, благодари на домакинята и я сравни със скъпоценен камък в свършена рамка, успя елегантно и същевременно забавно да вмъкне в тоста си риболовните излети с Мишел навремето и един напълно нов виц за строителния бранш, а за завършек цитира стихотворение за настъпващата пролет.

— Благодаря, скъпи приятели — каза Никол, — много благодаря. Мога само да кажа, че ми е изключително приятно да ми гостувате. А сега като че ли е време за по чаша кафе с коняк в дневната. С голямо нетърпение очаквам мнението на Флоранс за обзавеждането. Почакайте малко, само за момент, да включа прожекторите.

— Анри — прошепна Фло, — добре ли върви? Прекалено ли съм мълчалива?

— Добре върви. Всичко върви добре. Скъпа, помни, че това е важно за мен.

Тя се изплъзна от ръката му и каза:

— Знам, знам, ужасно важно. Вие строите големи къщи.

Никол се върна и обясни, че градината навън трябвало да се освети по-добре, но светлините още не били добре насочени. Да не се притеснявали, че влизат в стаята.

Фло попита:

— Какво влиза? Кога ще влезе?

— Колко приятно, колко приятно наистина — каза Анри. — Тук са се случили доста неща от последното ни идване!

През стъклото се виждаше квадрат от трева, озарен сякаш от бенгалски огньове и ограден от зид.

— Анри — прошепна Фло. — В джоба ти са...

Той ѝ подаде тъмните очила.

Никол заговори за мосю Дешан, неговия едновременно оригинален и съдържан интериорен дизайн — скъпчия, но перфектен. Нищо дразнещо, всичко чисто, свободно от вещи и на мястото си.

— Вижте виолетовите и кафяви листа на люляците, мотивът се появява отново във фона. Умела изработка, нали? Особено увехналите цветя.

Фло почувства внезапно затруднение да концентрира погледа си, да следва прекалено бързото говорене на домакинята и попита предпазливо:

— Но защо правят мъртви цветя? И какво казахте, че се появява?

Никол се изсмя с високия си, ясен смях:

— Мъртви цветя? Но милинка, те навеждат на мисълта, че останалото е живо, разбира се! Нали ще пиете по един коняк?

— За мен не, благодаря. С колата съм.

— А вие, Флоранс? Един съвсем малък?

— Да, благодаря. Не е нужно да е малък — и добави бавно: — Де да разбихах само...

Анри я прекъсна:

— Колко жалко, че Мишел не може да си дойде.

— Нали? Но обеща да се опита. Господи, колко са ми омръзнали служебните му задължения! Все конференции, та конференции...

— Разбира се, Никол. Познато ми е. Но Мишел е наясно с отговорността си.

Фло повтори:

— Де да разбихах защо. Защо го е направил...

— Фло — каза Анри, но тя избухна:

— Защо! Хората не се бесят ей така, без причина! — Изпразни чашата си и се втрени в Никол. Никол сви рамене, хвърли бърз поглед към Анри и отвърна очи. — Извинявайте, но би трябвало да има начин да поговорим за това... да се опитаме да разберем какво се е случило с него, не е ли така? Какво е искал да каже с всичко, което каза онзи път, когато не го слушахме. Анри, ние не слушахме, а беше важно!

Никол си пое дълбоко въздух:

— Става въпрос за учителя по физкултура на децата, нали? Чух за него. Наистина тъжна история. Но нали сте го познавали съвсем бегло?

Фло не слушаше. Навела лице под тежката коса, тя се опитваше да си спомни:

— Беше нещо важно, от сорта, че всичко преминава покрай теб, защото ти не... Не, чакай малко. Той вярваше, че докато човек е жив, трябва винаги да... Че става прекалено късно? Анри? Какво беше толкова важно?

Анри се обърна към Никол и бързо поясни:

— Той обикаляше с една протестна петиция, нали знаете. И искаше родителите на учениците да я подпишат.

— А, от тези значи.

Фло се надигна и възкликна:

— А ние не я подписахме!

— Флоранс, скъпа приятелко, човек трябва да се пази от такива неща. Никога не се знае. Винаги целят нещо различно от онова, което заявяват, а после не можеш да се откачиш... Ние с Мишел сме далеч по-наясно, отколкото повечето хора. Нищо чудно да е свързано с политиката.

— Не. За една гора беше.

— Фло, скъпа, нищо общо нямаше.

Телефонът иззвъня и Никол рязко се изправи. Докато отсъстваше, Фло попита:

— Нищо общо с това, че се е обесил ли?

— Моля те, Фло, забрави. Не сега.

Домакинята им се върна.

— Грешен номер. Помислих, че е Мишел. Не сте си изпили кафето... Да ви долея ли топло?

— Кафето... — възкликна Анри. — Защо в днешно време не ползваме термоси! Спомням си колко приятно беше някога, когато с Мишел ходехме за риба...

— Как не е имало нищо общо? — настоя Фло.

— Нищо. Повярвай ми. Нищо. Никакво отношение към гората.

Никол отвори остъклените врати към градината. Беше започнало да ръми, едва доловимо. За момент тя се задържа на прага и задиша мекия, влажен нощен въздух. Искаше й се Мишел най-послед да се

прибере, за да помогне; копнееше деловите му партньори да не са все в комплект с такива съпруги; прекрасната висока Никол пламенно желаяше изграденото от нея спокойствие и удоволствие да бъдат оставени на мира, желаяше живот, колкото е възможно по-необезпокояван от всичко грозно и непонятно, което напираше отвън. Защо не можеха да говорят за нещо приятно, толкова лесно би било?

— Горите — рече тя и незабелязано отмести гарафата с коняк, — горите винаги са ме очаровали. Веднъж с Мишел прекарахме цяла седмица в Дания. Изумителни букаци! А и тогава беше пролет. Направо невероятно. Лири, какво ще кажете за една пура?

— Я виж ти, добрата стара марка, която пушихме с Мишел!

И двамата се усмихнаха.

— Знаете ли — каза Фло, — харесва ми миризмата на пури. Създава усещането, че нищо не е спешно.

— Напълно вярно — възкликна Никол благодарно. — Изобщо не като цигарите! Малко минерална вода?

— Не, благодаря.

Фло погледна красивата домакиня, толкова дружелюбна и обикновена изведнъж, почти срамежливо я докосна по ръката и ѝ довери:

— Никол, дано ме разбирате, непрекъснато мисля за това. Имам усещането, че сме му навредили, като не подписахме.

Телефонът отново иззвъня и пак беше грешен номер. Никол се върна раздразнена.

— Флоранс, миличка — каза, — каква разлика щеше да има? Да, може би съвестта ви щеше да е по-спокойна сега. Но между другото, някой път замисляли ли сте се, че чувството за вина е доста претенциозно? Четох някъде, че когато някой почине, хората получават угризения на съвестта, независимо дали са се държали приятелски, или не. Нормално е и изобщо не трябва да се взема насериозно. Синовете ви имат ли угризения? Не. Вероятно са излезли да играят футбол, или нещо такова.

Стана съвсем тихо.

— Един момент — каза Анри. — Чуйте ме за малко. И двете. Неговите ученици са прерязали бодливата тел на сума места. В това число и нашите синове.

— Нима? — възкликна Фло. — Колко хубаво! Но как?

— С ножица за ламарина вероятно. Стори ми се, че може да те облекчи някак си.

Фло се засмя.

— Ето, виждате ли, скъпа Никол, някой го е взел насериозно! Въпрос на чест е, не смятате ли? Не са свили рамене и не са се отърсили от поредната тъжна история!

Никол бавно се изчерви.

— Говори се за някакъв изпит — каза тя. — Възможно ли е наистина да ги пресяват така? Дори учителите по физическо? Не го издържал, разстроил се е, отишъл и... Боже мой. Знаете ли какво точно е трябвало да прави на този изпит?

Анри каза, съвсем кратко:

— Да се изкатери по въже. За да бъде назначен на щат.

— И се е провалил?

— Да. Опитвал е всяка година.

— И накрая се е обесил. На същото въже ли? Да не е бил прекалено стар? Или прекалено пълен?

Фло стана от масата.

— Та това е единственият човек, когото познавам, готов да загине за нещата, които се старее и желае да направи! И никой не му помогна!

Сега Никол наистина се ядоса.

— Добре де, нали е трябвало да се покатери сам!

— Никол — рече Анри предупредително.

Известно време мълчаха, чуваха се само колите, които профучаваха от другата страна на зида. Фло седна отново.

— Флоранс — каза Никол, — разбирам, че сте преживели нещо неприятно, много добре ви разбирам, напълно. Но нима подписът ви под някаква петиция е бил в състояние да му донесе утеха? Помислете.

— Не знам. Може аз да съм имала нужда от утеха... Но не го слушах. Той казваше нещо, в смисъл че сме нещастни, но дори не го знаем, така че няма как нещата да станат по-добри... И че всичко може да бъде толкова просто. Анри? Какво беше толкова просто? С природата ли беше свързано?

— Фло, не е ли време да си ходим?

— Зелената вълна отдавна отшумя... — започна Никол, но беше бурно прекъсната:

— Зелено, казвате, зелено! Че какво знаете вие? Наоколо няма грам зелено, дори и тревата не е с правилния цвят, само ужасни интериорни оттенъци като израз на добър вкус! Недейте, не си хабете думите, знам, че се държа невъзпитано! Къде са ми очилата, другите, искам да кажа, онези, с които бях, когато дойдохме!

Анри ѝ ги подаде и каза:

— Никол, мисля да тръгваме вече.

— Трябва ли наистина? Тъкмо ми се прищя малък нощен сандвич.

— Друг път. А и да не забравяме момчетата.

— Разбира се, естествено. Как са те впрочем?

— Чудесно. Всичко е наред.

— Никол — каза Фло, — държа се ужасно, знам. Непростимо. Но може би щяхте да разберете, ако го бяхте виждали. Беше някак невинен. И буден. Осъзнат и готов да дръзне. И се питам: кой от нас би имал сили да предприеме нещо, ако такъв човек като него не...

— Скъпа Флоранс, естествено, че сте възмутена. Но не е кой знае каква философия да вдъхнеш тревожност и неувереност на хората, да си играеш на Тарзан в гората и да разправяш, че всичко би могло да е просто и щастливо, а после да вземеш и да се обесиш, защото, видите ли, не си успял да се набереш по някакво въже! Само дето това е измама, смятам аз... Нещастни, без да го съзнаваме — що за твърдение! Ако човек не го знае, няма как да е нещастен!

— Разбира се, че има как! — извика Фло. — И не е мамил никого, ние го измамихме! — Тя се пресегна към коняка и напълни чашата си. — Де да можеше нещо да е толкова важно за мен, че да умра за него!

И излезе през остъклената врата.

Телефонът иззвъня. Анри изчака, беше много изморен. Никол се върна.

— Мишел. Прати много поздрави и каза, че си идва колкото се може по-бързо. Нали ще останете още малко? За по един късен сандвич? Мишел много ще се разочарова, ако не ви завари.

— Съжалявам, Никол, но мисля, че трябва да си ходим.

И двамата погледнаха навън в градината. Фло не се виждаше.

Анри каза:

— Но мъничко можем да изчакаме.

— Все едно не е валяло — каза Никол. — Наумили сме си да сложим една малка скулптура отвън. Фавън или момче с риба.

— Аз съм за рибата.

— Така ли? Идеята е да стои по средата. Махнахме храстите, изглеждаха толкова диви, а не си е работа дворът ти да е джунгла, нали?

— Така е — каза Анри.

— Имаше и дърво, точно до зида, но засенчваше целия кът за кафе.

— Ясно — каза Анри. — Да излезем ли малко на въздух?

Фло не се чувстваше добре. Нещо не беше наред с очилата ѝ и стените около квадрата от трева ѝ се струваха напълно нереални — приближаваха се от всички посоки. Отгоре по цялата си дължина бяха посипани с начупени стъкла. Изтърва чашата си на плочника до барбекюто.

— Никол! Ето ви още стъкла за зида. Ама че ужасен, ужасен зид. — Фло пристъпи досами домакинята и продължи: — А какво ще кажете, ако някой, все едно кой, прелети над зида ви с великански скок, ако прехвърчи ей така... някой, който е сто пъти по-умен и сърдечен от нас, и просто дойде, лек като перце, волен, и застане там и види, прозре, и разбере!

Никол отговори, тихо и безмилостно:

— С лиана ли? Или може би с въже? Трудно е да се проследи ефирната нишка на мисълта ви, скъпа Флоранс. Тарзан ли имате предвид, или някой като Исус? Или може би онзи ваш неотразим физкултурник?

— Всички! — извика Фло. — Всички! Но и да дойде, никога няма да го познаете и да го приемете! Знам и се просна по корем на тревата с лице в шепите си.

— Никел, съжалявам — рече Анри.

— Няма проблем. Лесно забравям. Можете да пренощувате в стаята за гости, изобщо няма да ни притесните.

— Много благодаря, но ще си тръгваме. Ей сега.

— Но тя не бива да лежи на земята, тревата е съвсем мокра...

— Оставете я да си дремне. — После внимателно прегърна Никол през раменете и каза: — Никол, вие сте най-добрата съпруга, която Мишел е можел да намери. Подхождате си. И ние с Фло си

подхождаме. Защо не седнем за малко, без да говорим? Не, не казвайте нищо. Да помълчим.

Седнаха на столовете до барбекюто. Нощта беше необичайно топла за началото на пролетта. Чуваха само минаващите коли. Тя се отпусна на облегалката и затвори очи.

— Анри? Знаете ли, понякога ме дострашава, когато нощем стане съвсем тихо.

— Наистина ли?

— Да. Малко е зловещо. Заплашително. Тук иначе непрекъснато има хора, безбройните познати на Мишел... но когато си заминат, а той заспи, единственият звук е от колите, които минават покрай къщата почти през цялата нощ. Макар че има няколко часа, когато дори и те спират. Нали разбирате, тогава е съвсем тихо.

Анри запали една от пурите на Мишел.

Тя продължи:

— Онова дърво, което растеше отвън и хвърляше сянка...

— Да, дървото до зида.

— Едно момче се покатери на него. Съседите го бяха изпратили да пита и нашата канализация ли е запушена. И вместо да звънне на вратата, то се прехвърлило през стената с въже.

Анри каза:

— Може да си е играело на Тарзан... — и спря рязко. — По същия начин ли излезе?

— Не погледнах.

Фло се надигна от тревата и каза:

— Е, беше ли запушена канализацията ви? Не?... Никол, вечерта беше много приятна. Прощавам на всички ни. Прощавам. На всички ни е простено.

Стана и влезе в къщата.

— Никол — рече Анри. Търсеше точните думи и тя му се притече на помощ:

— Няма за какво да ми благодарите! Драго ми беше да ми гостувате. Трябва пак да дойдете някой път, когато Мишел си е у дома. Всичко ли си взехте? Нищо забравено? — Големите ѝ сини очи бяха прекрасни както винаги, без сянка от недоволство. Добави: — Нали знаете, скъпи приятелю, колко лесно се забравят нещата...

В колата Фло заспа. След час се събуди и попита:

— Сега дали ще трябва да ѝ пиша писмо?

— Не, не мисля. Човек не бива да пречи на хора, които лесно забравят.

— Защо не си ядосан? Никога повече няма да можеш да ме заведеш там.

— Разбира се, че ще мога. При това колкото по-скоро, толкова по-добре.

Тя го наблюдава известно време, сетне се втренчи напред. Асфалтът блестеше от започващия дъжд. През полуотворения прозорец на колата до тях достигаше уханието на мокра трева.

След малко Анри разказа за едно дърво, на което се покатерил като дете. А после не смее да слезе, седял там целия ден.

— Ужасно ме беше страх. А най-много се страхувах да не ми се смеят.

— И дойдоха ли да те спасят?

— Не. Сам слязох. Плачех от ужас. А после пак се покатерих, и то веднага.

— Да — каза Фло. — Разбирам.

Нощем по пътя нямаше много коли. Анри си представи Никол, която лежи и се вслушва в шума им: отминават една след друга и увеличават самотата ѝ. „Жена от сой — помисли си. — Сигурно лесно се живее с нея. Моята е с труден характер. Но всичко е наред.“

Когато наближиха града, където се намираше домът им, той се обади, някак между другото:

— Да бъдеш нещастен и да не знаеш...

— Може би не е чак толкова страшно — отговори Фло. — Надали е страшно, ако знаеш.

Момчетата си бяха легнали. Анри нави будилника и събра книжата, които му бяха необходими за работа на следващия ден. Роклята на Фло беше изцапана с пръст и трева и той я нахисна в банята.

[1] Работата на първо място! (англ.). — Б.пр. ↑

ЧАЙКИТЕ

Отново разбърка подредения куфар, за трети път.

— Но мили Арне — каза Елса, — никога няма да потеглим, ако нямаш доверие на списъците ни. Нали ги подготвяме от седмици!

— Знам, знам, не опявай, само да проверя няколко дреболии...
— Мършавото му лице бе сгърчено от тревога, ръцете му пак бяха започнали да треперят.

„Ще се оправи. Ще се оправи, така каза докторът. Един месец спокойствие е достатъчен. Претоварен е, училището е виновно...“

— Елса? Колко е часът? Мислиш ли, че е прекалено късно да се обадя на директора? Искам само да му разясня, да разясня всичко малко по-подробно.

— Не. Не се обаждай повече, няма нужда. Не го мисли.

„Естествено, че го мисли, през цялото време. Но те отдавна са разбрали, че молбата му за напускане не трябва да се взема насериозно: наясно са и искат да се върне, когато оздравее...“

Арне се обърна към съпругата си и заяви с изморената настойчивост на всяко многократно повторение:

— Проклето училище. Проклети хлапета.

— На тебе силата са ти големите ученици. Тези са твърде малки, толкова им е умът. Но човек трябва да разбира...

— Сериозно? Да разбира? Да приеме, че са диви зверчета, изскочили от ада и готови на всичко, казвам ти, на всичко, за да му провалят работата и да му направят живота черен...

— Арне, престани! Успокой се!

— Точно така — „успокой се“. Страхотно. Да ти кажа, нищо не ме безпокои толкова, колкото такива опити за успокояване!

Елса прихна, напрежението ѝ се освободи под формата на бурен смях, смях, който веднага я разхубави.

А той викна:

— Идиотка! Идиотка такава!

С неистово движение събори куфара на пода, обърна ѝ гръб и закри лицето си с ръце.

Елса каза тихичко:

— Съжалявам. Ела.

Той отиде там, където беше седнала, и с глава в обятията ѝ рече:

— Разкажи ми отново как ще бъде.

— Наближаваме все повече и повече. Лодката на татко е мъничка, но солидна. На сватбено пътешествие сме. Ти седиш на носа, никога по-рано не си ходил до архипелага. При всяко ново островче си мислиш: „Тук е!“, но не, пътуваме към най-отдалечената част, към остров, който сега е само сянка на хоризонта. Когато слизаме на сушата, това вече не е островът на татко, а нашето място за седмици наред. Градът и хората остават все по-далеч и по-далеч и накрая съвсем изчезват и нямат нищо общо с нас. Навсякъде само спокойствие. През пролетта дните и нощите могат да са безветрени, безшумни, някак прозрачни... И дълго време не минават никакви лодки.

Тя замълча, а той попита:

— А после?

— Не е необходимо да работим. Никакви преводи. Никаква поща, никакъв телефон. Нищо не е необходимо. Почти не отваряме книгите си. Нито ходим за риба, нито садим. Само чакаме да ни се прииска нещо, а ако не ни се прииска, няма значение.

— А ако ни се прииска? — зададе вечния си въпрос той, а тя отвърна:

— Тогава си играем. Играем си нещо напълно ненужно.

— Ти обикновено с какво си играеш на острова?

Тя се засмя и каза:

— С птиците.

Той се надигна и я погледна.

— Да, с птиците, морските птици. Цяла зима им събирам сух хляб. А когато отида на острова напролет, трябва само да свирна и те ме познават, навсякъде се изпълва с бели криле, дърпат хляба от ръката ми в полет! Най-красивата игра, която можеш да си представиш.

И двамата се изправиха. Елса вдигна ръце и показа как голямата чайка идва при нея, описва какво е усещането, когато крилото докосне бузата ти, колко меко, и когато студените плоски крака намерят опора

върху дланта ти, доверчиво. Вече не разказваше на него, а на себе си, говореше за своята чайка, онази, която се връщаше всяка пролет и тропаше с човка по кухненския прозорец, казваше се Касимир.

— Що за име — рече Арне.

— Да, нали! — Елса го прегърна и вдигна поглед към лицето му:
— Какво ще кажеш, да си лягаме вече, а?

— Разбира се, но нали знаеш, сега спя малко неспокойно, боя се да не ти преча. Сок ли да донеса или вода?

— Вода — каза Елса.

Тръгнаха едва привечер. Топлата светлина на залеза все още се стелеше между морето и небето, беше абсолютно тихо и неописуемо красиво. Големите острови останаха зад гърба им и се заредиха съвсем малки островчета, които очертаваха иначе невидимата линия на хоризонта. Арне седеше на носа, понякога се обръщаше и двамата се усмихваха един на друг. Тя насочи вниманието му към дълга редица прелетни птици, които минаха над тях в посока на север; показва му ледените потапници, които изпърхаха наблизко със светкавично бързи движения на крилете, плътно над отраженията си във водата. Извика:

— Комитетът по посрещането!

Но той не я чу заради шума на двигателя.

И ето че пристигнаха. Вдигна се облак от крякащи морски птици, тебеширенобял на фона на вечерното небе, стотици и стотици сякаш. Арне стоеше с фалина^[1] в ръка и гледаше към кръжащото им множество.

— Ще се успокоят — каза Елса, — но нали в момента мътят... Стига просто да внимаваме с гнездата, защото са досами хижата.

Привързаха лодката и пренесоха багажа; тя му даде ключа, за да отвори. Хижата се състоеше от една-единствена ниска стая с четири прозореца и застинал вътре влажен хлад. През всяко стъкло се виждаше безкрайното море.

— Нереална гледка — рече Арне, — все едно си на планински връх или в балон. Тази нощ май ще успея да се наспя. Как мислиш, да оставим за утре разопаковането на багажа, а? Нали не е нужно да палим свещи? Ами печката?

— Не, не е нужно нищичко да правим — отговори Елса. — Всичко е наред.

Крясъците се понесоха преди изгрев-слънце — сякаш хиляди разгневени птици се бяха нахъсали за нападение; краката им тропаха по ламаринения покрив, като че ли обсаждаха хижата, бяха навсякъде.

Арне събуди Елса и попита:

— Какво им става?

— Сутрин винаги е така — отговори тя. — Една крясва и другите отговарят. Сигурно след малко ще утихнат. Хайде да поспим още малко.

Хвана ръката му в своята и веднага заспа. Птиците продължиха да се надвикват. Той се помъчи да не обръща внимание, но усети как се прокрадва старият му страх, ужасът от шумове, от невъзможност за контрол. Спаси го споменът за славния завършек на предната нощ; отдаде се на подновения копнеж да закриля и птиците спряха да го интересуват.

Когато слънцето изгря и в стаята блисна ярка розово-оранжева светлина, навън всичко бе утихнало.

„Уча се на спокойствие — помисли си той, — ще се науча.“

Пиха сутрешно кафе.

Изведнъж на прозореца се почука. Елса скочи и възкликна:

— Касимир! Върнал се е!

Опряна на стъклото стоеше огромна чайка, изглеждаше нетърпелива.

Арне каза:

— Има ли още кафе?

— Ще го стопля... Чакай малко... — Елса бързо нахисна сух комат в една купа, нарязва вътре края на парче кашкавал на подходящи дребни хапки, изнесе всичко на стълбището, подсвирна с птичето си подсвирване, вдигна купата с красивите си заоблени ръце и Касимир дойде и кацна на едната, за да се нахрани.

— Видя ли! — извика тя. — Помни ме!

Арне попита:

- До колко години живеят?
- Четирийсет, в най-добрия случай.
- Винаги ли се връщат?
- Винаги.

Арне първи зърна гагата. Кълвеше под храста до стълбището, едва различима на фона на кафяво-сивата пролетна земя.

— Добра поличба — рече Елса сериозно. — Чудно, че не е избягала след пристигането ни... Сега ще остане при нас чак докато се излюпят малките ѝ. Не е ли чудесно!

Арне наблюдаваше застиналата на място гага очарован, струваше му се, че издължената ѝ физиономия изразява търпение и мъдрост.

— Никога преди не съм виждал гага. Ще поседя тук, на стълбите.

— Добре, скъпи. Аз ще разопаковам багажа.

Арне дълго съзерцава неподвижната птица, мъдрата птица, която разбираше, че не трябва да се плаши. Бавно мина покрай нея и продължи към другия край на острова. В близост до предпазния буй го връхлетя гневен рояк шумни птици, които взеха да се стрелкат към него отново и отново, да пикират като изстребители — точно и яростно, а той крещеше срещу тях и размахваше паникьосано ръце. Усети мълниеносни удари от криле по главата и изведнъж нещо го бодна, леко, злобно ощипване. Той се сви върху скалата с ръце пред лицето и завика:

— Елса! Елса!

Тя дотича, също с викове:

— Там са гнездата! Повечето гнездят от тази страна, трябваше да те предупредя...

Слязоха до хижата, той се хвърли на леглото и се втренчи в стената.

— Толкова съжалявам — каза тя. — По това време на годината са агресивни, а и са се навъдили твърде много... Ако понечиш да ги удариш, стават още по-нападателни...

— Знам. Твърде много са, това е, твърде много във всяка идиотска паралелка. И ако понечиш да ги удариш, стават още по-нападателни. Не казвай нищо. Мисля да поспя.

Привечер излезе да погледа гагата. Две чайки разиграваха странен спектакъл на скалата до него с бърза серия кратки, силни крясъци и буйно плющене на криле — мъжкият се съвкупяваше с женската си.

Арне се прибра вътре.

— Животинско — каза. — Отблъскващо.

— Така ли мислиш? Аз го намирам за красиво. Зеленчуковата супа ли да изядем днес, или кокошката?

— Каквото искаш, все едно.

Елса лежеше будна и чуваше зова на ледените потапници. Щеше да ѝ е приятно да му разкаже за потапниците, за тяхната загадъчност, да го накара да се вслуша в повика им далеч в морето, но след сблъсъка им при буя не смееше да говори за птици. Ръцете му отново трепереха и от няколко дни не си беше подавал носа навън. Стигаше само до стълбището, където сядаше и наблюдаваше гагата. Веднъж каза: „Изглежда в мир с всичко, нали?“. И попита кога ще се излюпят малките.

Посещенията на Касимир започнаха да притесняват Елса — вече в никакъв случай не можеше да му позволи да чука по стъклото, така че премести кутията, на която той кацаше, скри и купата му за храна. Но където и да отидеше, чайката я следваше с жално, трогателно писукане. Арне гледаше и коментираше язвително, затова накрая и Елса започна да избягва излизанията. Отмяташе набързо задачите си навън, хвърляше храната за Касимир на скалата и отново се шмугваше в хижата само ако Арне четеше или спеше. Станаха неестествено предпазливи един с друг и говореха главно за безобидните дреболии от ежедневието.

Една нощ вятърът смени посоката си и задуха от североизток. Елса се събуди от промяната му, както обикновено ставаше, и отиде до прозореца да нагледа лодката.

— Арне — рече, — лодката не седи добре, въжетата се опъват.

Долу на брега много внимаваше да не обяснява какво трябва да се направи: даде му време и той доста прилично се справи с въжетата. Птиците мълчаха.

На сутринта Арне беше по-весел, отколкото напоследък: слава Богу, най-сетне малко радост. Както обикновено, отиде да нагледа гагата, която спеше под розовия си храст.

— Спи — прошепна. — Скоро храстът ще се разлисти. Така ще се чувства по-защитена, нали?

— Със сигурност — отговори Елса. — Тогава ще ѝ е най-добре. Хайде да се разходим покрай брега и да потърсим съчки. Подпалките свършиха, а по-едрите цепеници не се разгарят в печката.

— Аз ще се погрижа — каза Арне. — Отивам да нацепа подпалки. Нищо и никаква работа, няма да отнеме много време.

Остави го да иде, но отначало забрави за чайката, която всяка пролет гнездеше до мястото, където цепеха дърва. В мига, когато се сети, се втурна навън да го извика обратно, но вече беше късно. Той се зададе с увиснала в ръката брадва, просна се пак на леглото и рече:

— Имаше три яйца.

— Какво...

— Три яйца. Три птици. Изхвърлих ги в морето. Гнездото също. — Мълча известно време и продължи: — Гнездото отплава. Но яйцата потънаха като камъни, право на дъното.

Елса гледаше гърба му, който излъчваше отчуждение, и изведнъж загуби всякакво желание да му обяснява, че ако разтуриш гнездото на морска птица, тя ще си направи друго точно на същото място и ще го напълни с нови яйца. Слезе до бараката за дърва, откри местопрестъплението и натрупа камъни върху него. Изчака зад бараката, докато чайката се върна: тя разучи камъните, опита да се настани върху тях и отново стана, обиколи, постоя неподвижно известно време и пак пробва. Взе да събира суха трева в човката си и непохватно да я пъха между камъните.

— Колко гадно — прошепна Елса. — Проклето, тъпо...

В гърлото ѝ напря плач и изведнъж ѝ дойде безкрайно до гуша от Арне и въображаемите му ужаси, от превзетата му чувствителност. Изтича до хижата, седна до него на кревата и старателно, безмилостно описа чайката, която търсеше яйцата си. Той слушаше и мълчеше, а накрая се обърна по гръб и се загледа в нея. Подсмихна се:

— И на какво ще си играем сега? На плашенка? На търсене на яйца? Нали уж щяхме да си измислим някоя забавна, напълно ненужна игра?

Елса се изправи, отиде до мивката и с резки движения приготви купата с храна за Касимир, отвори вратата и свирна.

Арне извика:

— Пречиш на гагата! Не можеш ли да си храниш гнусната чайка от другата страна на къщата?

Чайката дойде. Познатият упорит пронизителен крясък, познатите силни меки криле, които галеха лицето. Кацна на китката ѝ, а Елса се засмя високо, остави купичката да падне и обгърна чайката с двете си ръце под бурната съпротива на крилете. Беше точно както си я бе представяла, съвсем същата, гладка като коприна и твърда, огромна жива сила, уловена в обятията ѝ. Ненадейно и изненадващо необичайната бурна радост от прегръдката протече през нея, остави я без дъх, и голямата птица литна с рязък тласък, разпростря криле над брега и изчезна. Стана много тихо. Елса стоеше на мястото си, без да се обръща.

Арне каза:

— Видях ви.

Гласът му беше далечен и сух.

Времето бе меко и сиво този ден — колебливото време, в което изглежда, че всичко стои неподвижно. Листенцата на розовия храст бяха избили набръчкани и светлозелени. Арне не ходи да гледа гагата, но си знаеше, че е там, истинска приятелка.

Трябваше все пак да вземат радиото, но нали бяха решили най-после да поживеят в пълно, благословено мълчание, нали това им беше планът... Привечер откъм морето настъпи гъста мъгла и донесе със себе си още по-дълбока тишина. Островът изведнъж стана нереален, смали се, а четирите им прозореца ослепяха като затъкнати с валма бяла вълна. И всички птици сякаш изчезнаха. Това беше най-подходящото време за гагата да отведе малките си в морето.

Елса приготви вечерен чай. Изпиха го, всеки зачетен в своята книга. След чая Арне излезе на стълбището. Появи се в точния момент и видя как неговата гага бавно ситни надолу по скалата с малките в

редичка след нея. Беше смайващо, фантастично, тъй необикновено преживяване, че извика Елса, за да погледа и тя. Последва силен плясък на криле и голяма бяла птица рязко се стрелна надолу, хвана едно от малките и пред безпомощните, ужасени очи на Арне то изчезна късче по късче зад преглъщащите вратни мускули. Той извика с все сила и се втурна да ги защити, вдигна камък и го метна. Нямаше точен мерник, но сега уцели: птицата падна на скалата с разперени криле — по-бяла от мъглата, като разтворено цвете, — а краката на малкото на гагата още се подаваха от клюна ѝ.

— Елса, ще те убия! — изкрещя Арне.

Тя застана до него и леко докосна ръката му:

— Виж. Продължават.

Гагата и малките се спуснаха до водата и навлязоха в мъглата.

Той се обърна към нея:

— Не видя ли какво стана? Убих Касимир, нападнах го, смачках го твоя Касимир!

Беше силно възбуден, вдигна мъртвата птица за едното крило и отиде да я запокити в морето. Елса стоеше, гледаше подире му и реши да премълчи, че чайката, която изхвърля, е от друг вид. И че нейната, естествено, никога няма да се върне.

[1] Въже за привързване на лодка. — Б.пр. ↑

ОРАНЖЕРИЯТА

I

Когато Чичото остаря, започна да се интересува от ботаника. Собствено семейство така и не създаде, но имаше многобройни и добронамерени роднини, които се грижеха да му е добре. Накупиха му ботанически справочници, ценни и красиво илюстрирани. Чичото похвалваше всяка нова книга и я слагаше настрана.

А когато всички отиде на работа, на училище и където там ходеха, той излизаше в града и вземаше трамвая до Ботаническата градина. Пътуването беше крайно неприятно и, както редовно му се струваше, противно студено, но възнаграждението за това трудно начинание бе повече от задоволително: очакването и вълнуващият момент, в който отваряше вратата към Оранжерията и го лъхваше топлината със сладък мек аромат на цветя. И тишината. Там почти никога нямаше хора.

Чичото не бързаше за посещението на езерото с водните лилии, него винаги оставяше за края. Вървеше през тесните коридори сред тропическа зеленина, джунглата го обгръщаше отвсякъде, но той никога не докосваше растенията и не четеше табелите с имената им. Само понякога се случваше да изпита неустойимо желание да се гмурне сред тези пищни цветове, да се изгуби в обожание, без да се съобразява с никого, и да чувства, вместо да наблюдава. Този опасен копнеж се усилваше още повече при езерото с водните лилии — с лотосите — плитък басейн, където от прозрачната вода с непрестанно бълбукане избликваша мехурчета — какво ли би било усещането, ако си свали ботушите, навие крачолите и прекрачи вътре, ако бавно нагази между цветята и широките им листа и ги остави да му направят път и пак да се затворят след него, сякаш нищичко не се е случило? Съвсем сам, стоплен и сам в Оранжерията.

До водата имаше малка пейка от боядисано в бяло ковано желязо — там Чичото седнаше, за да отпочинат краката му, и потъваше в съзерцание и смътни размисли, които постепенно се освобождаваха от цялата тревога, съпътстваща външния свят.

Високо над езерото се издигаше големият стъклен купол, построен толкова отдавна, че беше истинска радост за окото. Мостът под купола, ажурно произведение на *ар нуво*, наподобяваше пеперуда, а виещата се стълба към него притежаваше същата игриво примамваща елегантност. Понякога хората се изкачваха по нея и се разхождаха известно време по моста, после пак слизаха и изчезваха, еднакво забързани всеки път. Почти не поглеждаха към езерото с водните лилии.

„Магарета — мислеше Чичото, — краката им здрави, а умът — плитък.“

Портиерът се намираше зад голям, избуял храст, седеше си там и четеше вестник или плетеше на една кука. Чичото на няколко пъти замалко да попита каква е целта на цялото това плетене, но се отказа. Предпочиташе да си запази спокойствието с мълчалива дистанция. Двамата се поздравяваха с леко кимване.

Случваше се портиерът да излезе иззад храста и да мине покрай езерото с водните лилии при изпълнение на някое от задълженията си. Веднъж се появи тъкмо когато Чичото си тръгваше и избърза да му отвори тежката врата. В дома си Чичото не допускаше да му се отварят врати, но в този случай ставаше въпрос за естествена проява на почит, която можеше да приеме. Нали беше *the grand old man*^[1] на Оранжерията, единственият, който разбираше.

Един ден Чичото пристигна и откри, че не е сам на пейката. На нея седеше възрастен господин с кадифена яка и увиснали мустаци. Чичото продължи през зелените коридори и когато се измори, се върна при езерото, но пейката все още беше заета. Тя бе съвсем малка и мястото стигаше точно за двама. Чичото се позавъртя, позавъртя и си тръгна.

Следващия път същият господин седеше на пейката на Чичото с книга в ръце, дори не гледаше към водните лилии, а четеше. Чичото наистина се подразни, отиде при портиера и наруши мълчанието между тях, като рече:

— Кой е този? Често ли идва?

— Да — отговори портиерът, — напоследък всеки ден. Наистина съжалявам, че така се получава.

И действително: всеки ден, когато Чичото отидеше в Оранжерията, старецът вече беше там, и то по средата на пейката.

Дори да се преместеше, щяха да са принудени да седят почти прилепени, нещо абсолютно идиотско, ако си мълчаха, та най-вероятно щеше да бъде въвличен в разговор. А този тип сигурно беше приказлив, изглеждаше толкова древен, че вероятно се чувстваше доста самотен.

Портиерът му носеше стол, но Чичото не го искаше, стоеше и чакаше зад една палма и краката му отмаляваха все повече и повече. Нито веднъж натрапникът не си вдигна задника, за да поразгледа наоколо: седеше като залепен и четеше със смешни кръгли очилца на носа. Чичото вземаше трамвая за дома си разгневен и разочарован в последния момент, преди роднините да се върнат от работа.

Един път се разстрои повече от обикновено. Тъкмо тръгна да си ходи, онзи се изправи с явното намерение също да си върви: пейката най-сетне се освободи, но твърде късно. Чичото се опита да се измъкне пръв, но другият се оказа по-бърз в краката, отколкото можеше да се предположи, та двамата стигнаха до изхода едновременно. И дъртакът отвори вратата пред Чичото и зачака! Непоносимо, унизително положение. Никой от тях не помръдваше, никой нищо не казваше. Чичото бе решил дума да не продума на натрапника.

Портиерът спаси положението: тъй като беше мъдър мъж, а и цветята леко му бяха подосадили, понякога се зазяпваше в заниманията на малкото посетители, та сега дотича, бързо и рутинирано отвори другото крило на вратата, поклони се и гостите на Оранжерията преминаха рамо до рамо, за да поемат без колебание в различни посоки. Така Чичото бе принуден да заобиколи отдалеч, за да стигне до трамвая. А на следващия ден дъртакът отново беше на пейката му — седеше и четеше точно по средата.

Проблемът с пейката прерасна почти в изтезание за Чичото и той започна да възприема другия като свой личен враг. Нощем лежеше и размишляваше на колко ли години е онзи — по-възрастен или по-млад, — има ли роднини, които се грижат за него, възможно ли е да нехае за цветята и да ходи в Оранжерията само заради топлината, какво толкова чете и дали огромните му мустаци не са някакво предизвикателство...

И най-накрая, един зимен ден, пейката опразня. Чичото бързо седна, впери поглед в езерото с водните лилии, което толкова отдавна не беше имал възможност да съзерцава. Но с покоя му бе свършено — не можеше да мисли за друго, освен за стареца натрапник. И ето че

вратата се отвори и той се появи. Бастунът му почуква ритмично по пода чак до пейката, удари силно два пъти, а после:

— Седнали сте на моята пейка.

Щеше да е детинско да го апострофира с „Тя е моя!“, така че Чичото отчаяно затърси отговор, който да не е нито враждебен, нито уклончив. Накрая рече:

— Господине, глух съм като пън.

Врагът му въздъхна — прозвуча като въздишка на облекчение, — намърда се до Чичото и отвори книгата си, очевидно заета от библиотеката.

Тишината в Оранжерията се нарушаваше единствено от ромона на вода. Портиерът ги наблюдава известно време и се върна зад хроста си. По-нататък често му се удаваше възможност да разглежда двамата необелващи дума господата. Дошлият първи сядаше в единия край на пейката, а когато вторият пристигнеше, разменяха по кимване, винаги едно и също.

Когато Чичото разбра, че не е необходимо да говори, враждебността му премина в своеобразно неохотно уважение, което допълнително порасна, когато установи, че книгата от библиотеката е на Спиноза. Реши и той да си донесе книга, за да направи добро впечатление, и на следващия ден разгърна внушителния ботанически справочник, който роднините му бяха подарили. Томът бе тежък и неудобен за държане в скута, а текстът — прекалено ситен. Натрапникът до Чичото имаше навика от време на време на полувисок глас да повтаря нещо от страниците пред себе си, което може би го беше очаровало или разтревожило, или пък се случваше чисто и просто да си измърмори под носа колко е горещо или „Защо не мога да си седя на спокойствие?“... А един път изтърси презрително:

— Този нищо не знае за цветята, само се преструва.

Тогава Чичото се почувства толкова дълбоко засегнат, че забрави всякаква предпазливост, изправи се и извика:

— Вие сте този, който няма грам понятие от цветя! Дори не ги поглеждате! Защо не си седите въкъси с идиотските си книги?

— Удивително — произнесе съседът му, свали си очилата и загледа Чичото заинтригуван. — Доколкото разбирам, и вие сте човек, който цени тишината. Казвам се Юсефсон.

— Вестерберг — представи се Чичото троснато, вдигна справочника си от пода, затвори го с трясък и седна.

— А сега — продължи Юсефсон, — надявам се, всеки от нас ще остави другия на мира. Може да опитаме заедно.

Така започна близостта им, наистина сурова и лаконична.

Постепенно стана ясно, че Юсефсон живее в шумно място, наричано Дом на спокойствието и пълно със скучни възрастни господа, жадни за общуване. Това бе споменато между другото и без коментар. Чичото вече не носеше ботаническия си справочник, защото тишината на Оранжерията отново ставаше за съзерцание и умиротворение, при това, колкото и да беше чудно, много по-голямо, отколкото докато си беше седял сам на пейката.

И изведнъж Юсефсон изчезна, не се вести в Оранжерията цяла седмица. Чичото отиде при портиера и разпита, но той не знаеше нищо по въпроса.

Чичото си помисли: „Може би Юсефсон е болен. Трябва да го намеря“.

Портиерът му помогна да издири Дома на спокойствието в телефонния указател. Оказа се доста трудно да се свърже: през цялото време попадеше на грешно отделение, накрая някаква жена от кухнята обясни, че Юсефсон бил нервиран и не искал да вижда жива душа, така бил казал. Тя самата звучеше доста нервно.

Отвътре Домът на спокойствието се стори още по-неприятен на Чичото — той никога не си беше представял толкова много старчоци на едно място. У дома, където всички бяха много по-млади, той, естествено, представляваше изключение, направо екзотика някаква, но тук му се струваше, че е въввлечен в компактна анонимна маса, изведнъж превърнат в незначителна част от онова, което измореният ход на времето е изхвърлил на брега и забравил. Упътиха го до стаичката на Юсефсон, съвсем малка и наглед странно празна. Юсефсон се излежаваше завит до брадичката.

— Така значи — рече той. — Вестерберг, много ценя, че не сте домъкнали цветя. Между другото, изобщо не съм болен — отегчен съм. Седнете. Е, какво става със съзерцателя на лотоси?

— Портиерът ви праща поздрави — каза Чичото. — Малко се разтревожихме.

Огледа се къде да седне. И двата стола бяха отрупани с книги.

— Свалете ги на пода — каза Юсефсон нетърпеливо, — додеяли са ми. Думи, думи и пак думи. Не помагат. Не са достатъчни. — Сетне продължи да говори, но някак повече на себе си: — Вестерберг, вие сте разглезен човек. И не разбирате колко много получавате даром. Продължавайте да си гледате безценните лотоси, гледайте ги, докато е време, и бъдете благодарен, че никога не ви се е налагало да се борите, за да достигнете до някоя идея. Искам да кажа: да търсите нещо, в което да си заслужава да вярвате и да го защитавате.

— Веднъж защитих една поляна — започна Чичото, но Юсефсон не го изслуша, а стана от леглото и отиде в банята. „Моята поляна — спомни си Чичото, — онази, която спасих... но може би е по-добре да не говоря за нея точно сега.“

Юсефсон се върна с две чаши за миене на зъбите и малка бутилка коняк, седна на ръба на леглото и рече:

— Ако искаш, сам си сипи вода от чешмата, аз ще го пия чист.

— Ще се върнеш ли в Оранжерията? — попита Чичото. — Какъв хубав коняк.

— Естествено, че е хубав. Или тази марка, или нищо.

Навън се чу звънец.

— Ядене — каза Юсефсон презрително. — Ти какво правиш?

— Ами нищо особено. Но защо са ти омръзнали книгите?

— Раздробяват. Разбираш ли, Вестерберг, докарват ме до отчаяние, защото раздробяват мисълта на мънички изящни потоци, които не водят доникъде. Не и мен. Не ме отвеждат до онова, което имам нужда да знам, за да разбера. Омръзнаха ми.

— Може би — опита Чичото предпазливо — ще е добре да ги оставиш за известно време и да опиташ другояче?

— Какво искаш да кажеш, как другояче?

Чичото погледна приятеля си, а той направи жест, който можеше да означава какво ли не, безпомощно любопитство например, и рече:

— В тази сграда времето е само нещо, което се изнизва, то тук не живее. Същото важи за тези книги. А аз искам ясна представа, и то спешно, ясна представа какво сме искали и сме се опитвали, какво е станало от всичко това и какво се брой за нещо повече. Важно е. Да откриеш кое е от истинско значение, ще е равносилно на някакъв вид отговор. Окончателното и трайно заключение, разбираш ли?

Чичото каза:

— Не съвсем... Толкова ли ти е необходимо? Щом само те притеснява... А и надали сега е по-спешно, отколкото винаги е било?

Юсефсон се разсмя:

— Вестерберг, у теб има нещо много мило. Но си голям дръвник, не мислиш ли?

— И още как — отговори Чичото. — Ще се върнеш ли в Оранжерията?

— Да, да, ще се върна, когато реша да се върна. А сега няма да кажа нито думичка повече, нито една смислена думичка.

Докато Чичото пътуваше към дома си с трамвая, съзнанието му не беше особено заето с казаното в този със сигурност много значим и отчасти непонятен разговор. Мислеше си само за Юсефсон и за поляната. Образът ѝ се приближи — поляната, която беше защитил. „Ще му разкажа за нея някой път.“

[1] Старейшината (англ.). — Б.р. ↑

II

В годината преди Чичото да срещне Юсефсон, роднините наеха лятна къща на островче близо до брега. Тъй като островчето беше доста стръмно и недостъпно, те се притесняваха за Чичото и дълго се съвещаваха помежду си какво би било най-правилно — да го вземат със себе си или да го оставят в града. Чичото не беше толкова глух, колкото им беше внушил, че е, и чу почти всичко. Накрая нареди един пасианс, както понякога правеше, когато беше важно и трудно да се вземе решение. Ако пасиансът излезете, щеше да остане, ако не излезете, щеше замине. Това беше пасианс, който на практика никога не излизаше.

Най-характерното за островчето бе дълбокото скалистото дърво, което го прорязваше през средата от западния до източния бряг. Рибарят, който даваше къщата под наем, беше построил през него мост от второкачествени талпи, за да не се налага да се слиза през крайбрежната поляна на път от кея към къщата. Мостът бе нестабилна конструкция, но пестеше много време.

Първия път, когато Чичото се качи на скалата, спря рязко. Останалите сметнаха, че го е страх да тръгне по моста, ала изобщо не беше това. Чичото зърна крайбрежната поляна: през юли тя бе покрита с цветя, които изящно и едва усетно се полюшваха във всевъзможни багри, лумнали едновременно и краткотрайно. Чичото видя, че никой не е стъпвал на поляната, непокътната беше както в първото утро в рая и му се видя дори по-красива от Оранжерията. Реши, че на никого няма да позволи да докосне крайбрежната поляна, тя трябваше само да се съзерцава.

Всеки ден, точно преди изгрев-слънце, Чичото се спускаше по скалата и сядаше в края на своята поляна. Тя бе най-красива, когато слънцето се покажеше над хоризонта — тогава за няколко мига цветовете грейваха почти неземно, проникнати от светлината. Под меките юлски ветрове шареният килим се люлееше като в танц, какво зрелище! Чичото не изневеряваше на Оранжерията, но онова, което

непрекъснато се мени, все пак превъзхожда статичното, а поляната беше жива. Понякога го обземаше същият опасен копнеж както в Оранжерията — да се отдаде егоистично на възхитата си и да влезе право в нея, да я почувства плътно около себе си, да я прегърне. Но не го правеше.

И един хубав ден роднините намериха палатка за сауна — дори най-малката къща във Финландия трябва да има сауна, то се знае. Палатката трябваше да се разположи на равен терен, а единственото равно място на островчето бе поляната на Чичото. Настъпиха тежки дни с прекалено много говорене и прекалено дълги мълчания. Но както често се случва в семействата, постигнаха компромис: сауната щеше да се помести под моста, съвсем дискретно и без да нарушава особено целостта на поляната.

Когато опънаха сауната под моста и си отидоха, Чичото дойде да погледне. Голяма квадратна карикатура с ламаринен комин, безформена натрапница. Той се приближи, отвори вратата на палатката. Вътре беше сумрачно. Дървени нарове от широки дъски, печка с черни камъни, железен котел, ведро за вода, ветроупорен фенер. Практично място за усамотение. Чичото седна на най-ниския нар. Сега неговата поляна беше оградена като в рамка от отвора на палатката и изведнъж заприлича на картина, много светла, гледана от сумрака вътре. Почувства се сякаш той я е нарисувал.

Никой не се учуди, когато заяви, че иска да спи в сауната. Пригответе му постеля, донесоха всичко, което можеше да му потрябва. Чичото ги чуваше как трополят напред-назад по моста и се сещаше за случайните посетители на Оранжерията, онези, които се качваха по виещата се стълба и пак слизаха и си тръгваха.

Беше приятно да живее под солидните подпори на моста. Дървесината още миришеше на смола, беше пълна със стари пирони, които никой не си бе направил труда да извади — на тях той си закачаше шапката и бастуна, една кърпа и други дреболии и си спомняше какво беше, когато живееше на палатка като малък.

Една нощ в края на юли задуха и приливът заля дерето, наводни поляната и проникна в палатката-сауна на Чичото. Той се събуди, защото матракът му подгизна; не беше сигурен къде се намира. Брезентът на палатката се развяваше с плющене, беше много топло — топло и влажно като в Оранжерията — „над езерото с лилиите буря се

изви“. Във водата наоколо плуваха дребни вещи, които Чичото разбута, за да пристъпи в мократа нощ. Беше му много интересно. Навън бе по-светло, можеше да различи стъкления купол над дългите тъмни талази, които настъпваха през дерето. Куполът беше много по-висок от обикновено, краят му чисто и просто не се виждаше, а виещата се стълба бе изчезнала. Чичото откачи бастуна си от пирона и застина, вслушан във вятъра. Поляната се полюшваше боязливо напред-назад около него, докато той си проправяше път напред: да, най-последно можеше да прегърне поляната, да нагази право в езерото с лотосите, да почувства отзивчивата, пружинираща почва под босите си крака, мекото докосване на цветята, и да вникне в неподозираната битка на невинните цветя с нападащото море. Днес нямаше посетители, нито един, и можеше сам да притежава това, което обичаше, спокоен и без притеснение...

Постепенно Чичото се добря до къщата, заспа и не видя, когато на разсъмване палатката отлети, плющяща на вятъра като прилеп с продрани криле; не видя, когато силните нозе на моста поддадоха, огънаха се и се разцепиха и треските хвъркнаха високо във въздуха, и гневното море ги отнесе.

Когато и последната подпора на моста рухна, дерето се превърна в поток от тъмна разярена вода. Част от моста се заклеци в пукнатина от другата страна на островчето и беше нацепена на дърва за огрев, останалото отплава в открито море и след време щеше да попадне на някой бряг, където щяха да го намерят и превърнат в строителен материал за къща или кей; всичко щеше да влезе в употреба по един или друг начин.

Роднините поръчаха да се прехвърли нов мост над дерето, според Чичото напълно несполучлива конструкция. Не изглеждаше истински, а като железопътен надлез, като площадка за пране на кея — нищо общо с него и с поляната. Старият мост бе посивял от слънцето и солената вода и бе добил цветовете на скалата: следваше и се нагаждаше към формата на земята и беше станал естествена част от строежа на островчето. Но Чичото не каза нищо, защото останалите бяха много горди със свършеното от тях.

Поляната не се възстанови след голямата нощна буря, но той се утешаваше с мисълта, че следващия юли тя ще стане красива както преди. А и заедно се бяха борили с морето.

Един ден Чичото откри, че дървата за печката са сиви и пълни с пирони: бяха от стария мост. Избра подходящи парчета и намери необходимите инструменти. Бавно и с големи усилия започна да изработва вярно умалено копие на стария мост, точно какъвто го беше видял.

Когато Чичото се върна в Оранжерията, Юсефсон остави книгата и каза:

— Ето те значи, Вестерберг, стар хедонист такъв. Добре че пак си тук. Аз, както виждаш, продължавам да търся някаква използваема логика. Но книгите не са по-мъдри от обикновено.

Направи му място до себе си на пейката и продължи да чете. Чичото седна в своя ъгъл, отляво; приятно беше да се върне у дома. Носеше моста, но му се стори неуместно да го покаже на Юсефсон. И може би трябваше да изчака малко с разказа за поляната и бурята. Чичото наблюдаваше красивото езеро с водните лилии, което изведнъж му се стори променено. Тогава той затвори очи и се опита да види по-надалеч, по-навътре, и отново го обгърна тъмната съпротива на водата и меката, разлюляна поляна.

Двамата продължиха да идват в Оранжерията, вече не толкова често. Портиерът, този, който седеше зад храста и плетеше на една кука, се пенсионира. Новият портиер не ги познаваше, седеше на маса до входната врата и от време на време обикаляше езерото с водните лилии: кръгче след кръгче, бавно, с ръце на гърба и точно пред пейката им, без никакво уважение.

Юсефсон изглеждаше съвсем доволен да си мълчи, да размени дума-две с Чичото, да протегне крака, да отбележи някой ред в книгата си. С всеки път, когато мълчанието останеше ненарушено, Чичото ставаше все по-неспокоен и раздразнителен; всеки ден носеше моста, но му беше все по-трудно да го покаже, да разправи за бурната нощ — просто не можеше. Нощта, в която прегърна поляната, започваше да му се изплъзва, а Юсефсон ни най-малко не помагаше.

А после, един ден, когато седяха в Оранжерията както обикновено, над града се разрази яростна буря. Дневната светлина премина в сумрак, поройният дъжд зашиба стъкления купол и сред светкавиците и гръмотевиците Юсефсон вдигна книгата до носа си, но едва разчиташе буквите. Порив на вятъра отвори вратите на Оранжерията, чу се трясък на стъкло и бурята влетя и надигна вълни в

езерото с лилиите — съвсем мънички, но все пак вълни. Чичото се изправи, отиде до басейна и прекрачи вътре: зашляпа из водата и разбута листа и цветове, без ни най-малко да се съобразява, обърна се и извика:

— Юсефсон! Виж какво правя!

— Хубаво — каза Юсефсон и остави книгата. — Продължавай. Много ободряващо.

Сетне останаха, докато Оранжерията не затвори. Бурята постепенно утихна, а портиерът се успокои. Чичото разказа за поляната, а него много го биваше да разказва. Юсефсон беше по-добър слушател, отколкото човек би предположил. Чичото извади моста в миниатюра. Юсефсон го погледна и рече:

— Да, да, разбирам. Идеята за поляната. Съзерцание, възторг, преживяване и така нататък. А мостът — да направиш мост, който не води доникъде?

— Няма значение — каза Чичото ядосано. — Мостът си е мост. Пак се опитваш да придадеш особен смисъл на нещо напълно естествено. Докъде води и откъде идва не е важно, човек минава по него, това е всичко!

Портиерът дойде и попита дали Чичото няма да се прибира вече, преди да е настинал.

— Разговаряме — каза Чичото. — Юсефсон, стигна ли до някакво заключение? Намери ли нещо важно в тези книги?

— Едно-друго — отговори Юсефсон и се подсмихна. — Трябва си време, но аз си знаех от самото начало... Май няма да успеем да се убедим взаимно. Но необходимо ли е изобщо?

— Не — каза Чичото. — Човек просто иска другият да знае и да разбира.

— И това е вариант — каза Юсефсон. — Тази работа с поляната ми хареса.

Чичото каза:

— Да, струва ми се, че я описах доста цветисто.

Двамата се изправиха едновременно и излязоха през натрошените от бурята врати на Оранжерията. Сбогуваха се кратко и поеха всеки към дома си.

Издание:

Автор: Туве Янсон

Заглавие: Пътуване с лек багаж

Преводач: Анелия Петрунова

Година на превод: 2012

Език, от който е преведено: шведски

Издание: първо

Издател: Издателство „Жанет 45“

Град на издателя: Пловдив

Година на издаване: 2012

Тип: сборник разкази

Националност: шведска

Печатница: Полиграфически комплекс „Жанет 45“, Пловдив

Главен редактор: Нева Мичева

Редактор: Веселина Георгиева

Коректор: София Несторова

ISBN: 978-954-491-815-6

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/1549>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.